षोडशमाषैः स्वर्णमूर्तिं कृत्वा कलशस्थापनं कृत्वा तदग्रे घटे र्गलयंत्रे वा दीपं स्थापयेत् यंत्रमंत्यं सर्वसाधारणं स्थापनं महतिकार्ये ऊनपंचाशद्दिना
यन्त्रमध्ये चतुर्विंशतिः तदर्द्धमल्पे ब्राह्मणास्त्रयो महत्कार्ये प्रयोगकर्तारः अल्पे एकः निग्रहेतु सर्वबाधाप्रशमनमित्यस्याग्रे एवमुक्त्वा समुत्पत्स्येतिपठे
सं.१ त् अत्र प्रयोगे कृचित्तर्पणमप्युक्तम् त्रयोदशपात्राणि दुग्धेनापूर्याद्यंतयोः पुष्पांजलिं दत्वा प्रतिश्लोकं प्रथमाध्यायदेवतां तर्पयामीति प्रयोगेणत
र्पयेत् ततस्त्रयोदशस्वग्निषु क्रमात्तत्तदध्यायदेवता आवाह्य संपूज्य प्रतिश्लोकमों प्रथमाध्यायदेवतायै नमः स्वाहेति मंत्रेण पायसेन जुहुया
त् नित्यं प्रत्यहं यावत्प्रयोगसमाप्तिः त्रयोदशब्राह्मणाः सुवासिन्यः कुमार्यः एकोऽनुपनीतो अष्टवर्ष एक उपनीतश्च भोजनीयाः परार्थे प्रयोगे तु सत्याः
नाशं तु यजमानस्य कामा इति प्रतिश्लोकं प्रत्यध्यायं वा पठेत् इदं सर्वत्र परार्थे प्रयोगे तु बोध्यं अत्र त्रयोदशपात्रेषु त्रयोदश दीपा इत्युत्तमः पक्षः एकपात्रे त्रयोदश
विना पा इति मध्यमः एकस्मिन्नेव पात्रे त्रयोदश दीपा इति देवताचेत्यधमः पक्षः यथोक्तविधिदीपेषु अक्षतपुंजेषु जलपात्रेषु अग्निषु कुमारीषु वा कार्य इत्युप
इत्यशः अथ प्रयोगांतराणि कात्यायनीतंत्रोक्तानि प्रतिश्लोकमाद्यंतयोः मंत्रं जपेन्मंत्रसिद्धिः सप्रणवमनुलोमव्याहृतित्रयमादौ अंते तु विलोमं तदित्येवं प्र
यं श्लोकं कृत्वा शतावृत्तपाठे तु शीघ्रसिद्धिः प्रतिश्लोकमादौ जातवेदस इति ऋचं पठेत् अपमृत्युनिवारणाया दावंते शतं त्र्यंबकमंत्रं जपेत् प्रतिश्लोकं तन्मं-
त्रजपइति वा प्रतिश्लोकं शरणागतदीनार्तश्लोकं पठेत्सर्वकार्यसिद्धिः प्रतिश्लोकं करोतु सा नः शुभेत्यर्द्धं पठेत् सर्वकामाप्तिः स्याप्यीश्वर प्राप्त्यै एवं देव्यावरल-
तेश्लोकं प्रतिश्लोकं पठेत् सर्वापन्निवारणार्थं प्रतिश्लोकं दुर्गेति पठेत् अस्य केवलस्यापि श्लोकस्य कार्यानुसारेण लक्षमयुतं सहस्रं शतं वा जपः सर्व

धेनसंमितम् त्रिरात्रत्यालभेत्कामान्पंचारात्यारि पूनजयेत् इतिसर्वेष्टसिद्धिः कात्यायनी विद्महे कन्यांकुमारीं धीमहि तन्नोदुर्गाप्रचोदयात् इत्ये
द्गायत्रीयजुर्वेदे अथगायत्रीप्रयोगांतरंकात्यायनीतंत्रे पूर्वाण्हेषोडशांगुलमितंचतुरोन्नतंस्थंडिलंकृत्वा तत्रशुद्धेगोघृतेनैकस्मिन्पात्रे रुद्रवर्तिषुत्रयो
शदीपान्प्रज्वाल्यतेषु प्रथमदीपे प्रथमाध्यायदेवतामावाह्य आसनपाद्याद्दिगंधदानांतांपूजांकृत्वापुष्पसमर्पणसमयेवक्ष्यमाणैर्नवभिःश्लोकैः प्रतिश्लो
पुष्पाणि समर्पयेत् ततः प्रथमाध्यायसमाप्तौवक्ष्यमाणश्लोकैः पुष्पाणिसमर्प्यधूपदीपौदत्वापायसनैवेद्यंदत्वातांबूलंदक्षिणांच दत्वानीराज्यएकं-
ह्मणंकुमारींसुवासिनींचभोजयेत् संकल्पयेद्वा एवंतत्तदध्यायदेवतावाहनादिब्राह्मणभोजनांतंप्रत्यध्यायंकुर्यात् अंतेप्रभूतनैवेद्यादिभि
ापूजा अनुग्रहेपूर्वाण्हेसमाप्तिः निग्रहेपराण्हेश्लोकास्तु विश्वेश्वरींजगद्धा० १ स्तुतासुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रया० करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरी० २ यासां
तंचोद्धतदैत्यतापितैः० ३ याचस्मृतातत्क्षणमेवहंतिनः करोतुसानः शुभहेतु० ४ सर्वबाधाप्रशमनं० ५ अत्रवैरिविनाशनमित्यत्ररोगविनाशनमित्या
ूहः एवंदैत्यतापितैरित्यत्रापि सर्वमंगलमांगल्ये० ६ सृष्टिस्थितिविनाशानां० ७ शरणागतदीनार्त ८ सर्वस्वरूपेसर्वेशे० ९ एतेनुग्रहेनवश्लोकाः
श्येतुविशेषः ॐ ह्रीं रक्तचामुंडेतूर्णममुकंमेवशमानयस्वाहा अनेनप्रत्यध्यायमाद्यंतयोः पूजा सर्वांतेअयुतमंत्रश्चदशसाहस्रं होमयेत्कटु
लेन रक्तचंदनराजिकाः सहस्राहुतिमात्रेणराजानंवशमानयेत् मधुनाचाशोकपुष्पं रात्रौहुत्वातु पूर्ववत् चक्रवर्तीभवेद्वश्यश्चंडीमंत्रप्रभावतः
नंतेशतंब्राह्मणाः कुमार्यश्चभोजनीयाः धर्मार्थेबिल्वपत्रैः पूजावश्यार्थंकरवीरैर्जपाकुसुमैर्वा पुत्रार्थंतुलसीदलैः पुष्ट्यर्थंपंकजैः महाप्रयोगे

यन्त्युष्णिगनुष्टुभः देव्यः प्रोक्ता महाप्रोक्ताः कालीलक्ष्मीः सरस्वती नंदाशाकंभरीभीमाः शक्तयश्चमुनिस्मृताः स्याद्रक्तदंतिकादुर्गाभ्रामर्योबीज
स॰ संचयः अग्निर्वायुर्भगस्तत्त्वं फलं वेदत्रयोद्भवं भगः सूर्यः सर्वाभीष्टसिद्ध्यर्थे च विनियोग उदाहृतः ऋषिश्छंदोदैवतानि शिरोमुखहृदि न्यसेत्
शक्तिबीजानि स्तनयोस्तत्त्वानि हृदये पुनः मंत्राणां पल्लवो वासो मंत्राणां प्रणवः शिरः शिरः पल्लवसंयुक्तो मंत्रः कामदुघो भवेत् नमोंतः शां
तिके पुष्टौ प्रणिपाते च कीर्तितः वश्याकर्षणहोमेषु स्वाहांतः सिद्धिदायकः यंत्रभंजनकार्येषु सुघोरभयनाशने वषडंतः प्रकल्प्यस्तु ग्रहबाधावि
नाशकः उच्चाटने तु संप्राप्ते मंत्रो फट्पल्लवान्वितः एते पल्लवास्तत्तत्कर्मणि चंडीपाठे पि श्लोकांतादौ योज्याः तथा न्यासहीनो भवेन्मूको मृतः स्याच्छिरसा-
विना अपल्लवस्तु नग्नः स्यात्सुप्तः स्यादासनं विना गुरुंविनास्थामंत्रः श्रव्यजापस्तु शून्यकः निर्वीर्यो दुष्टदत्तः स्यादन्यबीजस्तु कीलितः दुष्टदत्तः दुष्टायदत्त
इत्यर्थः देवछंदर्षिहीनोयः सतु प्रोक्तो भुजंगमः मूकाद्यो मंत्रा वर्ज्याः वैदिके मंत्रे न पल्लवादिविचारः ह्रींचंडिकायै इत्यनेनास्य मंत्रस्य च षडंगन्यासोन
वबीजात्मकसमस्तमंत्रेण च षडंगं हृदयं नमः शिरसे स्वाहा शिखायै वषट् कवचाय हुं नेत्रत्रयाय वौषट् अस्त्राय फडिति क्रमः अस्त्रं सर्वदिक्षु बोध्यं
नवबीजमंत्रांते चंडिका तृप्यतामिति मंत्रेण तर्पणं एवं होमादिष्वप्यूह्यं लिखेदष्टदलं पद्मं कुंकुमागरुचंदनैः पद्ममध्ये लिखेच्चक्रं षट्कोणं चंडिकामयं षट्को
णमध्यस्थमाद्यं बीजत्रयं न्यसेत् तत्र मध्यबीजे महालक्ष्मीः तद्दक्षिणे महाकाली वामे सरस्वती पूर्वादिषट्कोणेषु बीजान्यन्यानि विन्यसेत् इदं पूजायं ५१
आसनाद्यन्यतमं आसनं तथा सप्तशतीश्लोकैर्न्यासः खड्गिनी शूलिनीत्यादि पठित्वा श्लोकपंचकं आद्यं कृष्णतरं बीजं ध्यात्वा सर्वांगके न्यसेत्

स.

योब्रह्मविष्णुशिवात्मासुमेधाऋषिः अनुष्टुप्जगत्यौछंदसी चंडिकामहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीरूपादेवताः नंदाशाकंभरीभीमाः शक्तयः रक्ता
क्षीदुर्गाभ्रामर्योबीजानि अग्निवाय्वर्कास्तत्त्वानि इष्टार्थेविनियोगः इतिब्रह्मोत्तरखंडनाम्निकचिल्लिखितम् अस्यस्तोत्रस्यश्लोकादिडामरतंत्रेप्युक्तं अ
धुनादेविवक्ष्यामिमालामंत्रंनवार्णजं यस्यस्मरणमात्रेणभुक्तिंमुक्तिंलभेन्नरः १ ब्रह्मणात्वेकवारेणश्लोकाःप्रोक्ताश्चतुर्दश समाधिनाम्नाप्रोक्तास्तुश्लोकश्चा
ष्टौदिवाकरः २ तथावार्द्धनसंहिताभगवानेकमेकधा त्रिधाप्रोक्ताश्चविबुधैः सार्द्धषट्त्रिंशदेवहि सार्द्धन्यूनाषट्त्रिंशदित्यर्थः देव्याद्वादशधासार्द्धकोन
षष्टिःप्रकीर्तिताः ऋषिणासप्तविंशत्याचत्वारिचशतानिवै सार्द्धाष्टोत्तरकाण्यत्र दूतेनोक्ताद्विधाप्रिये श्लोकास्त्रयोदशैवात्र प्रोक्ताःप्राणप्रियेमम एवंसप्त
शतीसंख्याश्लोकाअष्टौचसप्ततिः शतानिपंचदेवेशितेषांसप्तशताहुतिः विष्णुमायादितोभ्रांतिरूपांते आहुतित्रयं चितिरूपेणादेयंतु आहुतीनांत्रयं
प्रियेइति एवंहोमाशक्तौजयंतीमंत्रेणैव होमउक्तोन्यत्रपूजाइतिदिक् अथैतत्स्तोत्रस्यपाठेडामरकल्पोक्तोनवार्णसंपुटीकरणप्रयोगविधिः तत्रादौतदुद्धा
रः ऐंबीजमादींदुसमानदीप्तिंह्रींसूर्यतेजोद्युतिमद्द्वितीयं क्लींमूर्तवैश्वानरतुल्यरूपंतृतीयमानंत्यसुखायचिंत्यं १ चांशुद्धजांबूनदकांतितुर्यंमुंपंचमंर
क्ततरंप्रकल्प्य डांषष्ठमुग्रार्तिहरंसलीलं यैंसप्तमंकृष्णतरंरिपुघ्नं २ विंपांडुरंत्वष्टममासिसिद्धंच्चेंधूम्रवर्णनवमंविशालं ऐंह्रींक्लींचामुंडायैविच्चेइति
...क्षरोमंत्रः नाभिमात्रेजलेसहस्रजपात्कवित्वाशक्तिः अयुतजपाद्राजबंधनसंकटादिभ्योमोक्षः अस्मिन्नवाक्षरेमंत्रेमहालक्ष्मीर्व्यवस्थिता
...त्सुसिद्धिः सर्वेषांसर्वदिक्षुप्रदीपकः अतोत्रसिद्धादिविचारोनास्तीतिज्ञापितं नवाक्षरस्यऋषयोब्रह्मविष्णुमहेश्वराः छंदांस्युक्तानिमुनिभिर्गा

एवमग्रेपि ह्रींनम इत्येतत्संपुटितोमध्यमचरित्रस्यश्लोकंप्रतिवापाठः ॐ क्लींनम इत्येतत्संपुटितोंत्यचरित्रस्यपाठेशीघ्रंकार्यसिद्धिः तत्रप्रथमचरिते ह्रौंबी
जेनषडंगन्यासः त्रिगुणातामसीत्यादिषड्भिः रहस्योक्तंध्यानं तत्रप्रथमचरित्रस्य मार्कंडेयऋषिः अनुष्टुपछंदः महाकालीदेवता नंदाशक्तिः ऐंबीजं
अग्निस्तत्वं इष्टसिद्धि॰ मध्यमचरित्रस्य सुमेधाऋषिः अनुष्टुपछंदः महालक्ष्मीर्देवता शाकंभरीशक्तिः ह्रींबीजं वायुस्तत्वं इष्टसिद्ध्यर्थे॰ ह्रींबीजेनषडंगं
सर्वदेवशरीरेइत्यादिसप्तभिः रहस्योक्तंध्यानं उत्तमचरित्रस्य शिवऋषिः अनुष्टुप्जगती महासरस्वतीदेवता भीमाशक्तिः क्लींबीजं सूर्यस्तत्वं काम्यसि॰
क्लींमितिषडंगं गौरीदेहात्समुद्भूताइत्यादिरहस्योक्तंध्यानं ऐंमितिबीजमाद्यचरितस्येत्यत्र ह्रींमितिआद्येश्रीमितिमध्यमे क्लींमित्यंते एतान्येवक्रमेणतत्त
द्देवतापूजनेइत्यन्यत्र ऐंमित्यंतेइत्यन्यत्र अत्रसर्वकामनाभेदेनध्यानभेदउक्तः वश्येरक्ततरंध्यानंपौष्टिकेकर्बुरं उच्चाटनेधूम्रंमारणेकृष्णं संतानेच्छायांनी-
लोत्पलदलश्यामंरत्नाकारंध्यानंसर्वकामदंयुद्धेकल्पांताग्निसमतयाध्यानंजलभये ॥पिमाहिषयुक्तंध्यानंविषादिभयेपीयूषवृष्टियुतपूर्णचंद्रसदृशं॰ एकदिने
संपूर्णपाठाशक्तौपाठोयंविप्रकारकः एवंक्रमेणसप्तभिर्दिनैरेकावृत्तिः एकैकंचरित्रमेकस्मिन्दिनेइतित्रिभिर्वाइतिकेरलाः एतेषांमूलानिकात्यायनीतंत्रेद्रष्टव्या
नितंत्रांतरे अस्यसप्तशतीमालामंत्रस्य नारायणऋषिर्गायत्रीछंदः शुंभमर्दिनीरूपादक्षिणामूर्तिर्देवता क्लींबीजंसोहंशक्तिः दुर्गाप्रीत्यर्थेजपेवि॰ ॐप्र
न्मोहोज्ञानिनोरपि अंगुष्ठाभ्यां॰ निद्रांभगवतींविष्णोस्तर्जनीभ्यांस्वाहा ॐ जयेतिदेवाश्चमुदामध्यमाभ्यांवषट् ॐ आजघानभुजेसव्येअनामिकाभ्यां
हुं ॐ हतेतस्मिन्महावीर्येकनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॐ नीतादिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तं करतलकरपृष्ठाभ्यांफडित्युक्तं संपूर्णसप्तशतीस्तोत्रस्यमार्कंडे

धेत्यस्य लक्षजपे श्लोकोक्तं फलं इत्थं यदा यदेति श्लोकस्य जपे महामारीशांतिः ततो वव्रे नृपो राज्यमिति मंत्रस्य लक्षजपे पुना राज्यलाभः हिनस्ति दैत्यते-
जांसीत्यनेन सदीपबलिदाने घंटाबंधने च बालग्रह शांतिः आद्यावृत्तिमनुलोमेन त्रयोदशाध्यायं पठित्वा ततो विपरीतक्रमेण द्वितीयां कृत्वा पुनरनुलोमे
नेत्येव मावृत्तित्रये उक्तेषु प्रकारेषु शीघ्रं कार्यसिद्धिः सर्वापत्तिनिवारणाय दुर्गे स्मृतेत्यंतेनैव ततो यदंतियच्च दुरके इत्यृचं तदंते दारिद्र्यदुःखेत्यर्द्धमेवं का
र्यानुसारेण लक्षमयुतं सहस्रं शतं वा जपः कांसोस्मीत्यृचं प्रतिश्लोकं पठेल्लक्ष्मीप्राप्तिः मारणार्थमेवमुक्तास मुत्पत्येति श्लोकं प्रतिश्लोकं पठेत् मारणोक्तावृत्ति
भिः फलसिद्धिः ज्ञानिनामपि चेतांसीति श्लोकस्तस्य जपमात्रेण सद्योमोहनमित्यनुभवसिद्धं प्रतिश्लोकं तच्छ्लोकपाठे तु वश्यं रोगानशेषानिति श्लोकस्य प्रति
श्लोकं पाठे पृथग्जपे वापि सकलरोगनाशः तन्मात्र पाठेपि सः इत्युक्ता सा भगवती गंभीरेति श्लोकस्य प्रतिश्लोकं पाठे पृथग्जपे वा विद्याप्राप्तिः भगवत्या कृतं सर्वमि
त्यादि द्वादशोत्तरशताक्षरो मंत्रः सर्वकामदः सर्वापन्निवारणश्च देवि प्रपन्नार्तिहर इति श्लोकस्य यथा कार्यं लक्षायुत सहस्र शतान्यतमे प्रतिश्लोकं पाठे सर्वाप
न्निवृत्तिः सर्वकामाप्तिश्च एषु प्रयोगेषु प्रतिश्लोकं दीपाग्रे केवलमेव वा नमस्कारकरणे शीघ्रं सिद्धिः प्रतिश्लोकं कामबीजसंपुटितस्यैकचत्वारिंशद्दिनेषु त्रिरावृ
त्तौ सर्वकार्यसिद्धिः एकविंशतिपर्यंतमुक्तरीत्या प्रत्यहं त्रयोदशावृत्तौ वशीकरणं मायाबीजसंपुटितस्य फट्बीजस्य पल्लवसहितस्य सप्तदिनपर्यंतं त्रयोदशावृत्तौ
उच्चाटने सिद्धिः तादृशस्यैव दिनचतुष्टयमेकादशावृत्तौ सर्वोपद्रवनाशः एकोनपंचाशद्दिनपर्यंतं प्रतिश्लोकं बीजसंपुटितस्य पंचदशावृत्तौ लक्ष्मीप्राप्तिः प्रति
श्लोकमैंबीजसंपुटितस्य शतावृत्त्या विद्याप्राप्तिः ॐ ऐं नम इत्येतत्संपुटितः प्रथमचरित्रस्य प्रतिश्लोकं पाठ आद्यावंते क्रमेण श्लोकांते विपरीतक्रमेणेत्यर्थः

24

कलसचढे नैरी ५०६ बंगलेमेंदुकबुजी

४) कलसहुन्न [illegible] सावतको ६ डीमेपडे

१) कलसके बुंकडेकन्तीसुनैरी

३६ तांवेके कुलैकिटु कडे

१८ पुहारे तांवके

१ गागर पितलकी

२ डेगचे भरतके ~~२ कडाहा०~~

१ सिरपोस भरतका डेगचेका

१ टोकणीपितलकी

१ देग तांवेकी सिरपोससमेत ॥सिरपोसतांवेका २ लोककटोकेलैन पावधा उमल्ल खजानातिहत ताडार दोघेली पाकेनालफूल कीयाके ग्रामवा रत्नसिंहसुदर्शि हलीगथपरमानंद दकारकेमुन्नस्वगीतिचेत नदी १५ सं० १८१२

१) जालीलोहेकी नारदानेकी

२ तरवारा टुटीया ८ मियान टूटे

१ कुजा पितलका

१ बाटीपितलकी

१ कटोरा कांसीका

१ कौलक कांसीका

२ गडवेपितलके छोटे

१ डेगची ~~पितल~~ भरतकी

२ कडछी पितल

३ तवे

२ खुरचने लोहेकी

१ छालनी लोहेकी

१ दोलबोटा

१ छातीदंदेल

१ [illegible] टुकडा

१ कीली लोहेकी

१ [illegible] लोहेकी

१ दाती साग चीरनी

८८०) गोला लोहे का ०

२ मटी वारूद की भरी ·

०१ कुपे पंच वारूद के भरे

एक आधा एक खाली ·

११ वाले साल के फूल मेगाये
गाना मीहलदू अमार की
मिति कातक सु. ८। १९४१
ठकंमनाइजी को

४३ वाले साल के · २ बुलारी वारूद की ·

१ ठोकुर तोप की · १ टेरी जिमी में वारूद ·

३ कुरसी ·

१ पीढ़ी वेत की ०

१ पलङ्ग सूत का टूटा ०

१ कंच कीसा दीपक रखने का लालटैन ०

२ मंजे व म ठके ०

~~१ चीका टूटी साबत ०~~

१ टंमक बेचरम ०

१ तखत पोस ० २४ कावें गे हूये ०

१ तोपडा लोहेट ·

२ परात पितल की ·

२ सुराही पितल की ·

२ कटोरी पितल की ·

१ कुका पितल का ·

१ कड़छा पितल का ·

१ गंगा सागर पितल का ·

२ दीवे लोहे के ·

१३ जंजा पत्ता ·

३ नाली बंदूखों की ·

१ मूरत देवी की भुजा हीन ·

१ गत वी टूटी लोहे ·

१ डोल वडा ·

१ संजोया·
१ छालणी हूटी·
१ टोकणी वडी·

१ कठौठमे कटूग्राम का मजा पीडा

वाले ३८ नामे तेस्या पेचे फूलको गये मिति असुन सुदी ११८११
दरोगा पाने भेजे

३८ ७८६
५४७
०११२५२

०१० वाले पराए
लेगये दरोगामी
आया बकुमिति
जेठ वदी १२ सं. १८१२

१ इक जोडी बडी तावते
की इक फट मिसत री वाने
इक फट बुरज के उपर
२ दो फर द बुरज के उपर लेगा
पासर दूलमल का का मिति
जेठ सुदी १० साल १८१२

१ वेडी को·
१ नेउल · ३०का
३ नाला लोहे की·
४ संचे गोले के·
१ हथोडी०
१ चौकुही०
१ विसदुको० १ दोहरपाटी०
२ पान १ कलाबतूदकपाटा०
१ पगडी० १ व[illegible]पाटा०
१ बीरा ० बूंद
१ चादरा०
१ कुडता०
१ अटी सूततेला०
१ बंदूख·
१ नम्दा कोटा·
१ गज · गजा पल का·
१ मसि का गोलीपाका·
२ नमदा वडा·
१ तांबे की चादर·
१ चोंदरका टुकडा तांबका·
१ लोहे की फटी·
~~१ नमस~~
२ संदूख का ढके खोली·
१ तांसपित्तल की·
१ कंडा लोहे का·
४१ सरीदु कडा सिकारखाती का·
११ ५ गोली लोहे की·

क्ष्मीब्रह्माणीं सरस्वतीशंकरोंचेतिसहजौ सर्वत्रब्रह्मणः सरस्वतीविष्णोर्लक्ष्मीः शिवस्यगौरीपत्न्यौत्सर्गकीरीतिः सर्वेषांरूपकर्माणिमूलवदेव अ०
कदाचित्कल्पभेदेनस्थानभेदेनवालक्ष्मीतः कालीसरस्वत्यौ सरस्वत्याः सकाशादितरे काल्याः सकाशादितरे विष्णोर्ब्रह्मरुद्रौ ब्रह्मणोरुद्रवि १
ष्णू रुद्रान्ब्रह्मविष्णूइत्यपिस्वेच्छादिवशात् इतिनानाप्रकारपुराणादिस्थसृष्टिक्रमेकश्चिन्नविरोधइति एतेसर्वेपिसर्वज्ञत्वादिसकलशक्ति
मंतः तत्तदधिकारनैयत्यात्तुकिंचिज्ज्ञत्वादिव्यवहारोपिस्वस्वोर्ध्वब्रह्मादिनियमताच एवंयेजीवाः उपासनादिकर्मणा तत्तल्लोकेसारूप्यंप्राप्ता
स्ते तत्तल्लोकीयब्रह्मवासुदेवादिभिः समानाकारत्वात् ब्रह्मादिसंज्ञाभाजोजीवाएव एषामपिकर्मानुरूपंतत्तदधिकारभाक्त्वं एषांसर्वेषांमूलाभे
देनतदभेदस्यसत्वेस्वात्मांशे आवरणहीनतयातेषांज्ञानंनचसार्वात्म्येनस्तुतिर्नविरुद्धा एवंवाअंडादिकादिब्रह्मादीनांस्वप्रादुर्भूतब्रह्माभेदज्ञाप
नायैवप्राधानिकरहस्येमुख्यलक्ष्म्यादिजन्यब्रह्मादीनामेव अंड स्वष्टृत्व तद्भेदकत्व तत्पालकत्व तत्संहारकत्वादीनि अग्रेउक्तानीतिबोध्यम्
स्वरयासहसंभूयविरिंचोंडमजीजनत् बिभेदभगवान्रुद्रस्तद्गौर्यासहवीर्यवानित्यादिना एवंचपृथिवीतत्वाधिष्ठातृभूतहरेर्योगनिद्रासंपादि
कायास्तादृश्या अपिकाल्यामूलशक्त्यभेदादेव तयाविसृज्यतेसर्वं साविद्या परमामुक्तेरित्यादिनाक्रियमाणासार्वात्म्येनस्तुतिर्नविरुद्धा एवंजडा
त्मिकायाः प्रकृतेश्चेतनरूपायाश्चिच्छक्तेश्चाधिष्ठात्र्यधिष्ठेययोरभेदंमत्वा योगनिद्राजगत्पतेः सैषाप्रसन्नावरदाइत्यादिना तत्रजडचेतनयोः सा २
मानाधिकरण्यं अत्रमूलभूतजडशक्तेर्महामायाकुंडलिनीत्यादिशब्दैर्व्यवह्रियमाणाया आधिष्ठात्रीचिच्छक्तिरपितदभेदात् महामायादिसंज्ञाभा

त्वंततः प्रादुर्भावमात्रेण महाकालीभारतीचमिथुनेसृजतः सह नीलकंठंरक्तबाहुंश्वेतांगंचंद्रशेखरम् जनयामासनामानितयोरपिवदामिते
विष्णुः कृष्णोहृषीकेशोवासुदेवोजनार्दनः उमागौरीसतीचंडीसुंदरीसुभगाशुभा एवंयुवतयः सद्यः पुरुषत्वंप्रपेदिरे पुरुषत्वमपीत्यर्थः एनाश्चन
सर्ववेद्याः तच्छ्रियाचनसर्ववेद्येत्याह चक्षुष्मंतोनपश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुषइति तत्र ब्रह्मणेप्रददौपत्नींमहालक्ष्मीर्नृपत्रयीम् रुद्रायगौरींवर
दांवासुदेवायचश्रियम् तत्रस्वस्वपत्न्यासहितास्तेक्रमेणब्रह्मासृष्ट्यधिकारं विष्णुःपालनाधिकारं रुद्रः संहाराधिकारंकृतवानित्यग्रेउक्तम् इयं
त्रयीमहाकालीजन्यत्वात् कर्मतः तमोमयी सितांस्त्रियमित्युक्तेरूपतः सत्वमयी एवंचतमः सत्वयोस्तस्यांसाम्यं ब्रह्माचमहालक्ष्मीजन्यत्वात्
हिरण्यगर्भादित्युक्तेः स्वरूपतः कर्मतश्चरजोमयइति तत्ररजोद्वैगुण्यं विष्णुःसरस्वतीजन्यत्वात् सात्विकः कर्मतः कृष्णंचपुरुषमित्युक्तेः रूप
तः तमोमयइति तत्रसत्वतमसोः समता लक्ष्मीस्तुब्रह्मवत्द्विगुणरजोगुणा रुद्रोमहाकालीजन्यत्वात् कर्मतस्तमोमयः श्वेतांगमित्युक्तेरूप
तः सत्वमयइति तत्रसत्वतमसोःसाम्यं गौरीतुसरस्वतीजन्यत्वात् गौरीमित्युक्तेश्चकर्मतोरूपतश्चसत्वमयीतिसत्वद्वैगुण्यम् अतएवतत्तद्गुणा
नुरूपस्वहृत्वादिकर्मतेषां एवंचब्रह्मविष्णोः स्त्रीपुंमिथुनंमिलित्वागुणत्रयमपि शिवमिथुनेतुसत्वंत्रिगुणम् एकगुणंतमः रजसः सर्वथाभा
वइतितत्वम् एतेप्रथमाब्रह्मादयः तदग्रेएवब्रह्मणोविष्णुरितिधारा रुद्राद्रुद्रस्तस्मात्पुनः रुद्रइतिरुद्रधारा काल्याः सरस्वतीसरस्वत्याश्च
कालीतिकालीधारा सरस्वत्याःकालीकालीतः सरस्वतीतिसरस्वतीधारा लक्ष्म्याःलक्ष्मीःततोलक्ष्मीरितिलक्ष्मीधारा सर्वत्रापिगौरीकेशवौल

तथानामसहस्रकं श्लोकाष्टकंनैलकंठंशैवंनामसहस्रकम् त्रिपुरायाः प्रसादाख्यंसूर्यस्यस्तवराजकम् पैत्रोरुचिस्तवोयश्च इंद्राक्षीस्तोत्रमे अ.
वच वैष्णवंचमहालक्ष्म्याःस्तोत्रमिंद्रेणभाषितम् भार्गवाख्येनरामेणशस्तान्यन्यानिकारणात् शुद्धेनाचलचित्तेनपठितव्यंप्रयत्नतः नस्वयं १
लिखितंस्तोत्रंनाब्राह्मणलिपिंपठेत् नचस्वयंकृतंस्तोत्रंतथान्येनचयत्कृतम् यतःकलौप्रशंसंतिऋषिभिर्भाषितंतुयत् क्वचित्तु अष्टम्यांवाच
तुर्दश्यांकृष्णायांतुसमाहितः ददातिप्रतिगृह्णातिनान्यथैषाप्रसीदति इतिकालकग्रंथे सप्तशतीग्रंथेशिवशापतदुद्धारावुक्तौ तथावैकृतिकर
हस्ये. ततःकृतांजलिर्भूत्वास्तुवीतचरितैरिमैः एकेनवामध्यमेननैकेनेतरयोरिह चरितार्धंतुनजपेज्जपन्छिद्रमवाप्नुयादिति अर्गलांकीलकंचा
दौजपित्वाकवचंपठेत् जपेत्सप्तशतींपश्चात्क्रमएषऋचोदितः इतिकेरलसंप्रदायः इतिस्तोत्रपठनविधिः ॐ नमश्चंडिकायैनमः मार्कं
डेयउवाच सावर्णिरिति सवर्णायाश्छायाया अपत्यंसावर्णिः बाह्वादित्वादिञ् विस्तरादुद्दतोममेति अपादानशेषत्वविवक्षायांषष्ठी निशा
मयजानीहि चुरादेरूपं तस्यनान्येमितोहेताविति मित्वनिषेधः सूर्यस्यतनयइति दक्षसावर्ण्यादिनिरासार्थः यद्वा यः यकारादष्टमोमनु
र्हकारस्तस्यविशेषणंसूर्यतनयइति सचाग्निस्तेजस्वित्वेनतन्नोद्दिष्टत्वात्तेनतद्बीजंरेफोलभ्यते तद्रत्वंचहकारलक्षणयोच्यते तस्यैववि-
शेषणांतरं सावर्णिरिति सवर्णालोहितशुक्लकृष्णावर्णसहिताप्रकृतिः तस्या अपत्यवत्संबंधीतद्वाचकईकारः तद्रत्वंलक्षणयाअंतिमोबिं २
दुस्तुश्लोकेस्वरूपतएवनिवेशितइति ह्रींइतिबीजंलब्धंतदुत्पत्तिंतन्मंत्रप्रतिपाद्यदेवतायाउत्पत्तिंनिशामयेतिसंबंधः यद्यपिएतदुपक्रमेप्र

कृ एवंतमोमयीकालीसंज्ञाशक्तिरपिनिद्रामोहादिभिः पुरुषज्ञानावरकत्वान्महामायाइत्युच्यते मूलशक्त्यभेदाच्च साचेयंशक्तिः मनोधिष्ठिता
एवउपास्या तत्रशक्तस्यशक्तिंप्रत्याश्रयत्वेपिकार्योत्पत्तौशक्तेरेवप्राधान्यमतः शक्तेरेव प्राधान्यमतः शक्तिरुपास्येतिव्यवहारस्यनानुपपत्तिः एवंमुक्ति
दातृत्वंसर्वाश्रयत्वादिव्यवहारेपिसमंजसः उपास्यत्वंचमहाकाल्यादिद्वारामूलशक्तेरेवेति सर्वंसमंजसम् अन्यच्च तत्र तत्रवक्ष्यामः अस्याः शा
पोद्धारोत्कीलनेकात्यायनीतंत्रोक्तेत्रयोदशाध्यायंपठित्वाप्रथमंपठेत् ततोद्वादशद्वितीयोंततएकादशतृतीयावितिक्रमेणपठेत् सप्तमंद्वि
निशापोद्धारः प्रथमंमध्यमचरित्रंपठित्वाततः प्रथमतृतीयौपठेदित्युत्कीलनंइतिकेरलाः अथप्रसंगात्स्तोत्रविधिः तत्रवाराहीतंत्रे आधा
रेस्थापयित्वातुपुस्तकंवाचयेत्ततः हस्तसंस्थापनाद्देविभवेदर्द्धफलंयतः यावन्नपूर्यतेध्यायस्तावन्नविरमेत्पठेत् यदिप्रमादादध्यायेवि
रामोभवतिप्रिये पुनरध्यायमारभ्य पठेत्सर्वंमुहुर्मुहुः अनुक्रमात्पठेद्देविशिरः कंपादिकंत्यजेत् तथान्यत्र प्रणवंपूर्वमुच्चार्यस्तोत्रंवासंहि
तांपठेत् अंत्येचप्रणवंदद्यादित्युवाचादिपूरुषः नमोंतंचपठेत्स्तोत्रंवाचकंतुप्रशस्यते यत्तुकीलके शनैस्तुजाप्यमानेस्मिन्स्तोत्रेसंपत्तिरुच्चकै
रिति तदत्युच्चैः पाठनिषेधकंत्वरानिषेधकंच पुस्तकेवाचनंशक्तंसहस्रादधिकंयदि ततोन्यूनस्यतुभवेद्वाचनंपुस्तकंविना विनापीत्यर्थः -
त्रऋषिंछंदोंगंविन्यस्यपठेत्स्तोत्रंसमाहितः स्तोत्रेनदृश्यतेयत्रप्रणवंन्यासमाचरेत् भीष्मपर्वणियागीतासाप्रशस्ताकलौयुगे विष्णोःसह
स्रनामाख्यंस्तोत्रंपापप्रणाशनम् गजेंद्रमोक्षणंचैवतथाकारुण्यकस्तवः नारसिंहंतथास्तोत्रंस्तोत्रंश्रीरामसंज्ञकम् देव्याः सप्तशतीस्तोत्रं

32

चचालेति महीधराः पर्वताः जयसर्वोत्कर्षेण वर्त्तस्व यद्वा शत्रूनभिभवेति ३३ तुष्टुवुरिति भक्त्यानम्राः अपकृष्टत्वज्ञानवानात्मा शरीरं नम्रं नतं येषां सं
क्षुब्धं आकुलं यातमिति शेषः अमराररयश्च संक्षुब्धा इत्यर्थः ३४ सन्नद्धेति युद्धाय सन्नद्धानि सज्जितानि धृतसन्नाहानि अखिलसैन्यानि ये-
षां योद्धुमूर्ध्वानि कृतान्यायुधानि यैस्ते अमरारयः आः इति क्रोधाविष्कारे अनेन च महिषासुरस्य तमोमयत्वमुक्तं दूतप्रेरणात् कस्यचित्सेनिकस्य प्र

चचाल वसुधा चेलुः सकलाश्च महीधराः जयेति देवाश्च मुदा तामूचुः सिंहवाहिनीम् ३३ तुष्टुवुर्मुनयश्चैनां भक्तिनम्रात्ममूर्तयः दृष्ट्वा
समस्तं संक्षुब्धं त्रैलोक्यममरारयः ३४ सन्नद्धाखिलसैन्यास्ते समुत्तस्थुरुदायुधाः आः किमेतदिति क्रोधादाभाष्य महिषासुरः ३५
अभ्यधावत तं शब्दमशेषैरसुरैर्वृतः स ददर्श ततो देवीं व्याप्तलोकत्रयां त्विषा ३६ पादाक्रान्त्या नतभुवं किरीटोल्लिखिताम्बरां क्षोभि
ताशेषपातालां धनुर्ज्यानिःस्वनेन तां ३७ दिशो भुजसहस्रेण समन्ताद्व्याप्य संस्थितां ततः प्रववृते युद्धं तया देव्या सुरद्विषां ३८ शस्त्रास्त्रैर्ब
हुधा मुक्तैरादीपितदिगन्तरं महिषासुरसेनानीश्चिक्षुराख्यो महासुरः ३९

थमप्रेषणाच्च स्वयमेव क्रोधमोहेन प्रथममेव युद्धार्थं धावनाच्च रूपेणापि तमो
मयत्वाच्च अतएव रजः सत्वाधिकदेव्यास्तद्बृंतृत्वम् ३५ अभ्यधावतेति स्वरितेत् ३६ देवीं विशेषयति सार्द्धेन पादेति धनुषो ज्याया अश्च निस्वनेन धनुषः कैंकारः ज्यायाष्टं
कारः ३७ दिश इति समन्तात्सर्वतः ३८ शस्त्रास्त्रैरिति शस्त्रं केवलं मंत्रस्तद्युक्तमस्त्रं युयुधे इति अन्यैः प्रधानदैत्यैः सहितः चामराख्यः चिक्षुराख्यश्च रथनागहयपा
दातरूपचतुरंगसेनायुतो युयुधे इत्यर्थः ३९

33

सामान्यतः अन्यैरपिदेवैरायुधैरित्युक्तंश्चेतिभावः आयुधान्यत्र वक्ष्यंतेदक्षिणाधः करक्रमात् अक्षमालाचकमलंबाणोसिः कुलिशंगदा चक्रंत्रिशूलं परशुंशंखोघंटाचपाशकः शक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुः अलंकृतभुजामेभिरायुधैः कमलासनां सर्वदेवमयीमीशांमहालक्ष्मीमिमांनृप पूजयन्सर्वलोकानांसदेवानांप्रभुर्भवेदिति एवंस्वस्वरूपायुधैरस्याब्राह्मीत्वंवैष्णवीत्वंशैवीत्वंचत्रिगुणात्वंच सर्वमूलभूतशक्तेरयंप्रादुर्भावस्तत्समानइतिचसूचितम् यद्यप्यत्र ब्रह्मादीनांइंद्रादीनांचशरीरान्निष्क्रांततेजोदेवीविग्रहरूपेणाभिव्यक्तमासीत् आयुधानिचदेवैः स्वस्वशूलादिभ्योविनिर्गमय्यइत्येवोक्तं तथापिदेवीशक्त्यंशा एवतत्तद्देवपालनीयैकदेशपालनशक्तित्वेन येदेव्यानिवेशितास्तएव माहिषवधेन सर्वलोकरक्षणायपुनरेकीभूयदे

नागहारंददौतस्यै धत्तेयः पृथिवीमिमां अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ३० संमानितानना दोच्चैः साट्टहासंमुहुर्मुहुः तस्यानादेनघोरेणकृत्स्नमापूरितंनभः ३१ अमायतातिमहताप्रतिशब्दोमहानभूत् चक्षुभुः सकलालोकाः समुद्राश्चचकंपिरे ३२ वीरूपंप्राप्ताः ए

वंतदायुधाः निजशक्त्यंशा अपीतिबोध्यं अहंविभूत्याबहुभिरित्यादितृतीयचरितगतवचनसमूहात् लक्ष्मीतंत्रेपिशक्रंप्रतिलक्ष्मीवचनानि महालक्ष्मीरहंशक्रपुनः स्वायंभुवेंतरे हितायसर्वदेवानांजातामहिषमर्दिनी मदीयाः शक्तिलेशायेतत्र देवशरीरजाः धृतंमयातैः संभूतैरूपंपरमशोभनं आयुधानिचदेवानांयानियानिसुरेश्वर मच्छक्तयस्तदाकाराण्यायुधानिममाभवन्निति ३० संमानितेति साट्टहासमिति नादक्रियाविशेषणं साट्टहासोत्यर्थहासः नभइति भुवर्लोकलक्षणं ३१ अमायतेति माङ्माने देवादिश्चानञ् समासः तेन असंभवतेत्यर्थः अस्यनभसीत्यादि३२

युयुधुरितिकेचिद्दैत्याइतिशेषः अपरेइत्युत्तरान्वयि ४७ देवीमिति अपरेतुतेप्रसिद्धदैत्याइत्यर्थः प्रोपाभ्यामित्यात्मनेपदंनछांदसत्वात् ४८ लीलयैव
आयासरहितानना ४९ मुमोचेति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि धुताः कंपिताः सटाः केसरायस्येति ५० चचारेति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयियान्यावत् ५१ तएवेति

युयुधुः संयुगेदेव्याखड्गैः परशुपट्टिशैः केचिच्चचिक्षिपुः शक्तीः केचित्पाशांस्तथापरे ४७ देवींखड्गप्रहारैस्तुतेतांहंतुंप्रचक्रमुः सापि
देवीततस्तानिशस्त्राण्यस्त्राणिचंडिका ४८ लीलयैवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी अनायासाननादेवीस्तूयमानासुरर्षिभिः ४९
मुमोचासुरदेहेषुशस्त्राण्यस्त्राणिचेश्वरी सोपिक्रुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ५० चचारासुरसैन्येषुवनेष्विवहुताशनः निः
श्वासान्मुमुचेयांश्चयुध्यमानारणेंबिका ५१ तएवसद्यःसंभूतागणाःशतसहस्रशः युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः ५२ नाश
यंतोसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः अवादयंतपटहान्गणाःशंखांस्तथापरे ५३ मृदंगांश्चतथैवान्येतस्मिन्युद्धमहोत्सवे ततोदेवीत्रिशू
लेनगदयाशक्तिवृष्टिभिः ५४ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान् पातयामासचैवान्यान्घंटास्वनविमोहितान् ५५

तावंतइवेत्यर्थः एकैकनिश्वासादेकैकगणः संभूतइत्यर्थः शतसहस्रशः लक्षशः तेगणाः ५२ नाशयंतइति देवीप्रभावेनाप्यायिताः आनकान् अवादयंतःअ
वादितवंतइत्यर्थः गणाः केचिदितिशेषः ५३ मृदंगांश्चेति युद्धमेवमहोत्सवोवीराणांहर्षत्वात् शक्तीनांवृष्टिभिर्वर्षैरित्यर्थः ५४ खड्गेतिस्पष्टम् ५५

४० अयुध्यतेति अयुतानामिति नियुतैरितिच तद्गतबहुत्वविवक्षयाबहुवचनं एवमग्रेपि एकंदशशतंचैवसहस्त्रमयुतंतथा लक्षंचनियुतंचैवकोटिरर्बुदमेव च वृंदंखर्वोनिखर्वश्चशंखपद्मौचसागरः अंत्यमध्यपरार्द्धंचदशवृद्ध्यायथाक्रममितिब्रह्मांडे ४१ अयुतानामिति गजवाजीत्यतोबिडालसैन्यं ४२ वृतइति अथतेषांवधानंतरं अयुतानांपंचाशद्भिरयुतैः परिवारितोबिडालनामातत्रसंयुगेयुयुधेइत्युत्तरश्लोकेनान्वयः दुर्धरोदुर्मुखश्चैवबिडालनयनस्तथेतिवाम

युयुधेचामरश्चान्यैश्चतुरंगबलान्वितः रथानामयुतैःषड्भिरुदग्राख्योमहासुरः ४० अयुध्यतायुतानांच सहस्रेणमहाहनुः पंचाशद्भिश्च नियुतैरसिलोमामहासुरः ४१ अयुतानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे गजवाजिसहस्रौघैरनेकैः परिवारितः ४२ वृतोरथानांकोट्याच युद्धेतस्मिन्नयुध्यत बिडालाख्योयुतानांच पंचाशद्भिरथायुतैः ४३ युयुधेसंयुगेतत्ररथानांपरिवारितः अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयै र्वृताः ४४ युयुधुःसंयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानांदंतिनांतथा ४५ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभून्महिषासुरः तोमरैर्भिंदिपालैश्च शक्तिभिर्मुशलैस्तथा ४६

नपुराणेपि बिडालनयनशब्दोयोगरूढोनकेवलंयौगिकः प्रकृतेचनामैकदेशेनामग्रहणंअत एव बिडालस्यासिनेतिवक्ष्यमाणंसंगच्छते ४३ युयुधेइतिस्पष्टम् ४४ युयुधुरिति अस्यपूर्वेणान्वयः अनुदात्तेत्वलक्षणतङोनित्यत्वात्परस्मैपदं उत्त रार्द्धमुत्तरान्वयि ४५ हयानांचेति रथदंतिहयानांप्रत्येकंकोटिकोटिसहस्रसंख्यायुतोमहिषस्तत्राभूदित्यर्थः उत्तरान्वयिभिंदिइतिदंत्यांतः ४६ ७

36

१

स॰स॰ ततइति महिषरूपत्यागानंतरं तस्यसिंहीभूतस्य अदृश्यत देव्येतिशेषः २९ ततइति तंपुरुषंदेवी आश्वेव खड्गचर्मणेतिसमाहारद्वंद्वः तत्सहितंसायकै- अ
२० श्चिच्छेदेत्यन्वयः ३० करेणेति करेणशुंडाग्रेण महासिंहंदेवीवाहनंकर्षतइत्यस्यसिंहमित्यादिनिरकृंततेतिछांदसम् अत्र गजःसिंहंचकर्षेति प्रसिद्ध ३
वैपरीत्यादसुरविनाशकोयमुत्पातःसूचितः ३१ ततइति तथैव प्राग्वदेव ३२ ततइति महिषस्यशिवावतारत्वेन जायमानदयादिविच्छेदायात्रमद्य

ततःसिंहोभवत्सद्योयावत्तस्यांबिकाशिरः छिनत्तितावत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत २९ ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसायकैः
तंखड्गचर्मणासार्द्धंततःसोभून्महागजः ३० करेणचमहासिंहंतंचकर्षजगर्जच कर्षतस्तुकरंदेवीखड्गेननिरकृंतत ३१ ततोमहा
सुरोभूयोमाहिषंवपुरास्थितः तथैवक्षोभयामासत्रैलोक्यंसचराचरम् ३२ ततःक्रुद्धाजगन्माताचंडिकापानमुत्तमम् पपौपुनःपु
नश्चैवजहासारुणलोचना ३३ ननर्दचासुरःसोपिबलवीर्यमदोद्धतः विषाणाभ्यांचचिक्षेपचंडिकांप्रतिभूधरान् ३४ साचता
न्प्रहितांस्तेनचूर्णयंतीशरोत्करैः उवाचतंमदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरम् ३५

पानंपानंमद्यंकर्मणिल्युट् पानादरुणलोचनापुनःपुन
र्जहासेत्यन्वयः ३३ ननर्देति बलंशारीरंवीर्यमुत्साहः ताभ्यांमदोगर्वः ३४ साचेति मदेनोद्धूत अतिशयेनजातोमुखेरागोयस्याःसाउ २०
त्करैःउत्क्षेपैः आकुलाक्षरमितिवचनंक्रियाविशेषणम् मद्यस्वभावोयम् ३५ छ छ छ छ

एवमिति गणान् निश्वाससंभवान् २० कांश्चिदिति खुरः कवर्गादिः २१ वेगेन कांश्चिदिति वेगेन वेगयुक्तभ्रमणेन वेगो गतेर्भ्रमणं मंडलाकारग
तिः २२ निपात्येति प्रमथाः गणाः २३ सोपीति उच्चान् अभ्रंलिहान् २४ वेगेनेति वेगयुक्तं भ्रमणं मंडलाकारा गतिः तेन विक्षुण्णा कुट्टिता व्यशीर्य

एवं संक्षीयमाणे तु स्वसैन्ये महिषासुरः माहिषेण स्वरूपेण त्रासयामास तान् गणान् २० कांश्चित्तुंडप्रहारेण क्षुरक्षेपैस्तथापरान्
लांगूलताडितांश्चान्यान् शृंगाभ्यां च विदारितान् २१ वेगेन कांश्चिदपरान्नादेन भ्रमणेन च निश्वासपवनेनान्यान्पातयामास भूत
ले २२ निपात्य प्रमथानीकमभ्यधावत सोसुरः सिंहं हंतुं महादेव्याः कोपं चक्रे ततोंबिका २३ सोपि कोपान्महावीर्यः खुरक्षुण्णम
हीतलः शृंगाभ्यां पर्वतानुच्चांश्चिक्षेप च ननाद च २४ वेगभ्रमणविक्षुण्णा मही तस्य व्यशीर्यत लांगूलेनाहतश्चाब्धिः प्लावयामास
सर्वतः २५ धुतशृंगविभिन्नाश्च खंडं खंडं ययुर्घनाः श्वासानिलास्ताः शतशो निपेतुर्नभसोचलाः २६ इति क्रोधसमाध्मातमापतंतं म
हासुरं दृष्ट्वा सा चंडिका कोपं तद्वधाय तदाकरोत् २७ सा क्षिप्त्वा तस्य वै पाशं तं बबंध महासुरं तत्याज माहिषं रूपं सोपि बद्धो महा
मृधे २८

तेति कर्मकर्तरि रूपम् सर्वतः सार्वविभक्तिकस्तसिः प्लावयामास जलेनेति शेषः २५ धुतेति कंपितेत्यर्थः खंडस्य खंडाय स्यां क्रियायां
श्वासानिलेनाकाशं प्रत्यस्ताः क्षिप्ताः अचलाः पुनराकाशात्पेतुरित्यर्थः २६ इतीति क्रोधाग्निना संयुक्तं २७ सेति सा तस्योपरि पाशं क्षिप्त्वा तं बबंधेत्यन्व
यः २८

तुष्टुवुः सुरा इत्युक्तं तां स्तुतिमाह ऋषिरुवाच शक्रादय इति तस्मिन्महिषासुरे देव्या निहते सति इत्यन्वयः शिरोधरा ग्रीवा अंसः स्कंधः पुलकाः
रोमांचाः १ देव्येति आत्मशक्त्या स्वशक्त्या इदं जगत् आततं व्याप्तं ततं सृष्टं च निःशेषदेवगणशक्तीनां समूहनाय वृन्दूये तच्छक्तिसमूह एव तेजोंश
प्रचय एव च मूर्तिर्विग्रहो यस्यास्तयेत्यर्थः समूह इति भावप्रकः नताः स्मेत्यत्र वा शरीति विसर्गस्य सः २ यस्या इति यस्या अतुलं प्रभावं तेजः बलं च शा

ऋषिरुवाच शक्रादयः सुरगणा निहतेतिवीर्ये तस्मिन्दुरात्मनि सुरारिबले च देव्या तां तुष्टुवुः प्रणतिनम्रशिरोधरांसा वाग्भिः
प्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाः १ देव्या यया ततमिदं जगदात्मशक्त्या निःशेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या तामंबिकामखिलदेवम
हर्षिपूज्यां भक्त्या नताः स्म विदधातु शुभानि सा नः २ यस्याः प्रभावमतुलं भगवाननंतो ब्रह्मा हरश्च नहि वक्तुमलं बलं च सा चं
डिकाखिलजगत्परिपालनाय नाशाय चाशुभभयस्य मतिं करोतु ३ या श्रीः स्वयं सुकृतिनां भवनेष्वलक्ष्मीः पापात्मनां कृत-
धियां हृदयेषु बुद्धिः श्रद्धा सतां कुलजनप्रभवस्य लज्जा तां त्वां नताः स्म परिपालय देवि विश्वम् ४ रीरं वक्तुमनंतः सहस्रास्योपि ब्रह्मा-

स्रष्टापि हरः सर्वशक्तिरपि नालं न पर्याप्ताः अशुभेभ्यो भयस्येत्यर्थः द्वंद्वो वा समाहारो वा ३ या श्रीरिति पापात्मनां भवनेष्वलक्ष्मीः कृतधियां निर्मलांतःकरणा
नां हृदयेबुद्धिः स्वर्गापवर्गसाधनं ज्ञानं सतां हृदयेषु श्रद्धा आस्तिक्यबुद्धिः कुलजनप्रभवस्य शुद्धजन्मनो हृदयेषु लज्जा करणीया प्रवृत्तिलक्षणोंतःकरण
वृत्तिविशेषः नताः स्मेति प्रागवत् ४

देव्युवाच गर्जगर्जेंतिसंभ्रमेणाहि रुक्मिर्मदेनवापिबामीतिपूर्वंपपाविद्युक्तिः राजानंप्रतिक्रमइतिनदोषः ३६ ऋषिरुवाच एवमितिस
मुत्पत्यकूर्दनंकृत्वातंसाध्याकंठेशूलेनाताडयदित्यन्वयः ३७ ततइति तयापादाक्रांतः दृढंधृतोपिसः ततः शूलताडनोत्तरंततः महिषस्वरू-
पीयात् निजमुखाद्र्धनिष्क्रांतः निःसृतार्द्धकायः एवंदेव्यावीर्येण अतिशयेनसंवृतः परिबद्धः निष्क्रमितुंनाशकदित्यर्थः ३८ अर्द्धेति एवंचशि

देव्युवाच गर्जगर्जक्षणंमूढयावन्मधुपिबाम्यहं मयात्वयिहतेत्रैव गर्जिष्यंत्याशुदेवताः ३६ ऋषिरुवाच एवमुक्त्वासमुत्
त्पत्यसारूढातंमहासुरं पादेनाक्रम्यकंठेचशूलेनेनमताडयत् ३७ ततःसोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः अर्द्धनिष्क्रांतए
वातिदेव्यावीर्येणसंवृतः ३८ अर्द्धनिष्क्रांतएवासौयुध्यमानोमहासुरः तयामहासिनादेव्याशिरश्छित्वानिपातितः ३९ ततोहा
हाकृतंसर्वंदैत्यसैन्यंननाशयत् प्रहर्षंचपरंजग्मुःसकलादेवतागणाः ४० तुष्टुवुस्तांसुरादेवींसहदिव्यैर्महर्षिभिः जगुर्गंधर्वपत
योननृतुश्चाप्सरोगणाः ४१ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसाव० देवीमाहात्म्येमहिषासुरवधस्तृतीयोऽध्यायः ३

रश्छेदोद्भवंतंदानवंशूल
पाणिनमितिशेषः कल्पांतरीयइतिबोध्यम् ३९ ततइति ननाशपलायितं हाहेतिकृतंयेनेतिसैन्यविशेषणं ४० तुष्टुवुरिति सुराइंद्राद्याःदिव्यै
र्ब्रह्मादिभिःसहमहर्षिभिश्चसहतुष्टुवुरित्यर्थः ४१ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेतृतीयोऽध्यायः ३ ५

फेनेति अतिहारिमनोहरंविरोधोऽत्रालंकारः फेनोपमेतितृतीया आर्षत्वात् चित्तेकृपारिपुष्वनुपकारत्वात् निष्ठुरतातुस्पष्टैव अत्रकृपास्वाभाविकीनि
ष्ठुरतात्वारोपितेतिविरोधपरिहारइतिबोध्यम् २१ त्रैलोक्यमिति त्वयेत्यंतमेकान्वयः ततोरिपुगणाइत्यंतं अपरंवाक्यं भयमित्यतोभवमित्यंतमपरंअ
नेनचित्तेकृपेत्येतद्विवृतं नमस्तेइत्यनेननमस्कारातिरिक्तप्रत्युपकारकरणेनास्माकंसामर्थ्यमितिध्वनितम् २२ शूलेनेति पापेभ्यः शत्रुभ्यश्चेतिशेषः २३

फेनोपमाभवतुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टात्वय्येवदेविवरदेभुवनत्रयेपि २१
त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्धनितेपिहत्वा नीतादिवंरिपुगणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरारिभवन्नम
स्ते २२ शूलेनपाहिनोदेविपाहिखड्गेनचांबिके घंटास्वनेननः पाहिचापज्यानिःस्वनेनच २३ प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचचंडिकेरक्षदक्षि
णे भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरि २४ सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरंतिते यानिचात्यर्थघोराणितैरक्षास्मां
स्तथाभुवं २५ खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणितेंबिके करपल्लवसंगीनितैरस्मान्रक्षसर्वतः २६ प्राच्यामिति दक्षिणेइत्यस्यदिग्भागेइ

तिशेषः चाद्विदिग्ग्रहणंहे ईश्वरि आत्मशूलस्यभ्रामणेनपरिवर्तनेनभ्रामणेनेत्यत्रह्रस्वाभावः संज्ञापूर्वकविधेरनित्यत्वात् २४ सौम्यानीति सृष्टि-
स्थितिव्यापाराणि अत्यर्थघोराणिसंहारव्यापाराणि तैरस्मान्रक्षतथातैरेवभुवंपृथिवींचेत्यर्थः २५ खड्गेतिसंगः संसर्गः २६ छ

सर्वोपकारित्वमुपपादयति एभिरिति दैत्यैरित्यर्थः उपैतीति लट् उपैत्वित्यर्थः एते दैत्याः नामेत्यभ्युपगमनेन नरकायेति तादर्थ्ये चतुर्थी तथापि रणे
मृत्युं प्राप्य स्वर्गं गच्छंतु इति हेतुत्वयं मनसि कृत्वा जगदहितान् हंसीत्यर्थः १७ दृष्ट्वैवेति दर्शनोत्तरमेतावन्मात्रेणैव भस्मकरणयोग्येषु यत्त्वं शस्त्रं पातय-
सि तत्तेषामुत्तमलोकप्राप्तये इति तेष्वपि उपकारिकैवत्वमिति किं वक्तव्यं भक्तेष्विति भावः १८ खड्गेति निकरः समूहः विस्फुरणं सर्वत्र प्रसरणं निवहः

एभिर्हतैर्जगदुपैति सुखं तथैते कुर्वंतु नाम नरकाय चिराय पापं संग्राममृत्युमधिगम्य दिवं प्रयांतु मत्वेति नूनमहितान्विनिहंसि देवि १७
दृष्ट्वैव किं न भवती प्रकरोति भस्म सर्वासुरानरिषु यत्प्रहिणोषि शस्त्रं लोकान्प्रयांतु रिपवोपि हि शस्त्रपूता इत्थं मतिर्भवति तेष्वहि तेषु साध्वी
१८ खड्गप्रभानिकरविस्फुरणैस्तथोग्रैः शूलाग्रकांतिनिवहेन दृशोसुराणां यन्नागता विलयमंशुमदिंदुखंड योग्याननं तव विलोकयतां तदेतत्
१९ दुर्वृत्तवृत्तशमनं तव देवि शीलं रूपं तथैतदविचिंत्यमतुल्यमन्यैः वीर्यं च हंतृ हृतदेवपराक्रमाणां वैरिष्वपि प्रकटितैव दया त्वयेत्थम् २०

समूहः यद्विलयं नाशं नागताः तदेतत् अंशुमद्यदिंदुखंडं तद्योगितयुक्तं आननं तव विलोकयतां चैषामाश्रयादिति शेषः १९ दुर्वृत्तेति दुर्वृत्तानां वृत्तं पापं तस्य
शमनं तव शीलं स्वाभाविको गुणः तथान्यैरतुल्यमत एवाविचिंत्यं कीदृशमिति चिंताविषयं दृष्ट्वैव किन्नेत्यादिनोक्तं रूपं रूपमाकृतिः च परं तत्ता आत्मसात्कृताः
देवा येन ईदृशः पराक्रमो येषां तेषां दैत्यानां हंतृ वीर्यं एवं चेदृशरूपेण दृशबलेन तेषां शस्त्रतो हननमिति निदीय पापशांतये इति तेषु दयैव त्वया कृतेति भावः २०

ऋषिरुवाच इतीति तथात्मनः आत्मनश्चार्थे इत्यर्थः तथेत्युक्त्वा तथास्त्वित्युक्त्वा भद्रं कालयति वर्धयतीति भद्रकाली अंतर्हिता ऽदृश्याबभूवेत्य-
न्वयः ३३ इतीतिस्पष्टं ३४ पुनश्चेति गौरीदेहः कारणं यस्या इत्यर्थः समुद्भवः प्रादुर्भावः यथा तत्र हेतुर्दुष्टवधो देवलोकरक्षणं वा ३५ ननु तेनाप्य-
स्याः कोर्थस्तदाह उपकारिणीति उपकारस्वभावा यत इत्यर्थः तच्छृणुष्वेत्यार्षस्तङ् तत्प्रकारं मयाऽऽमन्त्तः निपातोयम् ख्यातं लोकप्रसिद्धं एतामुपक्रम्य ल-
क्ष्मीतंत्रे लक्ष्मीवाक्यं अभिष्टुतासुरैः साहं महिषं जघुषीक्षणात् महिषांतकरी सूक्तं दृष्टं देवैर्महर्षिभिः उत्पत्तिं युद्धविक्रांतिं स्तोत्रं चेति सुरेश्वर कथ

ऋषिरुवाच, इतिप्रसादिता देवैर्जगतोर्थे तथात्मनः तथेत्युक्त्वा भद्रकाली बभूवांतर्हिता नृप ३३ इत्येतत्कथितं भूप संभूता सा य-
थापुरा देवी देवशरीरेभ्यो जगत्त्रयहितैषिणी ३४ पुनश्च गौरीदेहात्सा समुद्भूता यथाभवत् वधाय दुष्टदैत्यानां तथा शुंभनिशुंभयोः
३५ रक्षणाय च लोकानां देवानामुपकारिणी तच्छृणुष्व मयाख्यातं यथावत्कथयामि ते ३६ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे साव॰ शक्रा-
दिकृतदेव्यास्तुतिर्नाम चतुर्थोऽध्यायः ४ यंति सुविस्तीर्णं ब्राह्मणा वेदपारगाः लभंते च फलं शश्वद्राधिपत्यमनश्वरम् इति महिषांत

करी सूक्तं देवैर्महर्षिभिश्च दृष्टम् देव्या यया ततमिति श्लोके खिलदेवमहर्षिपूज्यत्वविशेषणात् युष्माभिस्तुतयोयाश्चेति श्लोके ब्रह्मर्षीणां स्तुतिक-
र्तृत्वप्रतिपादनाच्चेति बोध्यम् ३६ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते सप्तशतीव्याख्याने चतुर्थोऽध्यायः ४ ॥ ॥

ऋषिरुवाच एवमिति नंदनं देवोद्यानं दिव्यैः उत्कृष्टैः गंधाः श्रीनागादयः अनुलेपनं श्रीचंदनादि २७ भक्त्येति अंतःकरणेन प्रेमतया भजनं सेवनं भक्तिः तया प्रेमलक्षणया भक्त्या दिव्यैर्मनोज्ञैः धूपैस्त्विति पाठः २८ देव्युवाच व्रियतामिति देवा ऊचुः भगवत्येति न किंचिदप्यवशिष्टं २९ यदिति यत इत्यर्थः पूर्वान्वय्यर्द्धम् उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि यदि वापीति वाशब्द एवमर्थे यद्येवं सत्यपि वरो देय इति तवेच्छा तदा वक्ष्यमाणमस्त्वित्यर्थः अस्माकम-

ऋषिरुवाच एवं स्तुता सुरैर्दिव्यैः कुसुमैर्नंदनोद्भवैः अर्चिता जगतां धात्री तथा गंधानुलेपनैः २७ भक्त्या समस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यैर्धूपैः सुधूपिता प्राह प्रसादसुमुखी समस्तान्प्रणतान्सुरान् २८ देव्युवाच व्रियतां त्रिदशाः सर्वे यदस्मत्तोभिवांछितं देवा ऊचुः भगवत्या कृतं सर्वं न किंचिदवशिष्यते २९ यदयं निहतः शत्रुरस्माकं माहिषासुरः यदि वापि वरो देयस्त्वयास्माकं महेश्वरि ३० संस्मृता संस्मृता त्वं नो हिंसेथाः परमापदः यश्च मर्त्यः स्तवैरेभिस्त्वां स्तोष्यत्यमलानने ३१ तस्य वित्तर्द्धिविभवैर्धनदारादिसंपदाम् वृद्धये स्मत्प्रसन्ना त्वं भवेथाः सर्वदांबिके ३२

स्मभ्यमित्यर्थः ३० संस्मृतेति परमापदः हिंसेथा इत्यार्षः यद्वा परमा आपत् येभ्यस्तान् शत्रूनित्यर्थः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ३१ तस्येति वित्तर्द्धिविभवैरिति सहयोगे तृतीया भवने च साहित्यं वित्तं ज्ञानं तस्य वृद्धिरुपचयः विभवा ऐश्वर्यादयः धनदारादीनां संपद अनुरूपा आत्मभावाः आदिना पुत्रादि वृद्धये उपचयाय ३२ ७ ७ ७ ७

निद्रासुषुप्त्यवस्थास्वप्नावस्थावा १५ क्षुधा अभ्यवजिहीर्षा १६ छायाच्छिनत्तिसंतापमिति छायासंसारतापाभावः वर्णसादृश्यंच १७ शक्तिः
कार्यजननसामर्थ्यं १८ तृष्णा अनात्मीयस्वीकारेच्छा १९ क्षांतिः सत्यपिसामर्थ्येऽपकाराचिकीर्षा २० जातिः गोत्वादिः २१ लज्जास्वकार्य-

यादेवीसर्वभूतेषुनिद्रारूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै॰ १५ यादेवीसर्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै॰ १६ यादेवीसर्वभूतेषुछा
यारूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै॰ १७ यादेवीसर्वभूतेषुशक्तिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ १८ यादेवी॰ तृष्णारूपेण॰ नमस्तस्यै॰ १९ यादेवी॰ क्षां
तिरूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै॰ २० यादेवी॰ जातिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २१ यादेवी॰ लज्जारूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २२ यादेवी॰ शांतिरू॰
नमस्तस्यै॰ २३ यादेवी॰ श्रद्धारूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २४ यादेवी॰ कांतिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २५ यादेवी॰ लक्ष्मीरूपेण॰ नमस्तस्यै॰
२६ यादेवी॰ वृत्तिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २७ यादेवी॰ स्मृतिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २८ यादेवी॰ दयारूपेण॰ नमस्तस्यै॰ २९ यादेवी॰
तुष्टिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ ३० यादेवी॰ मातृरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ ३१ यादेवी॰ भ्रांतिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ ३२

विषयान्यज्ञानभीः
२२ येति शांतिरिंद्रियसंयमः विषयोपरतिरूपः २३ श्रद्धाश्रुत्याद्युक्तेर्थे आस्तिकत्वं २४ कांतिः शोभा २५ लक्ष्मीर्धनादिसंपत् २६ वृत्तिर्जीविकावृत्ति २७
श्च २७ स्मृतिरनुभूतविषयज्ञानं २८ दयापरदुःखप्रहारेच्छा २९ तुष्टिरधिगताधिकानभिलाषः ३० मातापालयित्रीमातृकाधिष्ठात्रीदेवताच ३१
भ्रांतिरतद्वतितत्प्रत्ययः ३२

45

यथावत्कथयामीति प्रतिज्ञानंतरमितिहासमाह ऋषिरुवाच पुरेति कश्यपात् दन्वामुत्पन्नौ नमुचिज्येष्ठौ शुंभनिशुंभाविमौ सतालभ्यौ चेति वामनपुराणे ल
क्ष्मीतंत्रेपि तामसे त्वंतरे शक्रमहाविद्यांविधायसा गौरीदेहात्समुद्भूता कौशिकीतितदात्यहम् वधाय दुष्टदैत्यानां तथा शुंभनिशुंभयोः मदीयाः शक्तयो
यास्तादेवश्रेष्ठशरीरजाः तास्तास्तद्रूपधारिण्यः साहाय्यंविदधुर्मम ताभिर्निहत्य दैत्येंद्रान्हंतव्यौ मे यथा तथा संहृत्यात्मनि ताः सर्वा मदीया विप्रुषो
खिलाः अहंनिजघ्नुषी पश्चाद्दैत्यौ शुंभनिशुंभकाविति नारायणीस्तुतिर्नाम सूक्तं परमशोभनम् पुरंदरनदादृष्टं देवैरग्निपुरोगमैः एषा संपूजिता-

ऋषिरुवाच पुरा शुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यां शचीपतेः त्रैलोक्यं यज्ञभागाश्च हृता मदबलाश्रयात् १ तावेव सूर्यतां तद्वदधि
कारं तथैंदवम् कौबेरमथ याम्यं च चक्राते वरुणस्य च २

भक्त्या सर्वज्ञत्वं प्रयच्छति कौशिकी सर्वदेवशा सर्वकामप्रदात्यहम् उत्पत्ति
युद्धविक्रांतिः स्तुतिश्चेतिपुरातनैः पठ्यते त्रितयं विप्रैर्वेदवेदांगपारगैः एतासां परमा प्रोक्ता कूटस्था सा महीयसी महालक्ष्मीर्महाभागा प्रकृतिः पर
मेश्वरी अमुष्याः स्तुतये दृष्टं ब्रह्माद्यैः सकलैः सुरैः नमो देव्यादिकं देवीसूक्तं सर्वफलप्रदम् इमां देवीं स्तुवन्नित्यं स्तोत्रेणानेन मामिह क्लेशानती
त्य सकलानैश्वर्यमहदद्भुतइति यज्जस्त्वावैश्यसुरथौपरां सिद्धिमवापतुरिति अग्निमुखदेवगणदृष्टस्तोत्रं नारायणीसूक्तं तच्च नारायणिनमोस्तुतइ
निबहुधाभ्यासात् नमो देव्येइत्यादिकं देवीसूक्तं देवीपदेनोपक्रमादितिबोध्यं मदो गर्वः बलं शक्तिः १ तावेवेति सुवति कर्मणि लोकं प्रेरयतीति सूर्यस्तस्य भा
वः सर्वलोककर्मप्रेरकता तद्वदैंदवमधिकारं तथा कौबेरं वरुणस्याधिकारमित्यन्वयः २

तावितिपवनः ऊध्यतेनेनेतिकरणेक्तिन् तेनतदधिकारमित्यर्थः हृतेनि आत्मसात्कृताइत्यर्थः अधिकारास्त्रिराहृतादशात्रिदशाः अधिकाहृतत्त्वरूपातप्र
येनैकार्याभावः तेनत्रयस्त्रिंशदित्यर्थः तेचार्काद्वादश रुद्राएकादशवसवोष्टौविश्वेदेवौद्वाविति एकएवत्रिशब्दस्तंत्रेणोभयार्थः निराकृताः स्वर्गादपि-
निराकृताः निःसारिताः संस्मरंतिस्मृतवंतः वर्तमानसामीप्येभूतेलट् ३ ४ तत्रैवहेतुमाह तयेति स्मृतासती अखिलाः परमापदइत्यन्वयः ५ इती
ति भवान्याअभिव्यक्तिस्थानत्वाद्धिमवद्गमनं तत्रहिमवतिशुंभनिशुंभदमन्याः सरस्वतीत्वेपियथाविष्णुमायात्वं तथोक्तमुपक्रमे ६ द्योतितांसार्वात्म्ये

तावेवपवनर्द्धिं चचक्रतुर्वन्हिकर्मच ततोदेवाविनिर्धूताभ्रष्टराज्याः पराजिताः ३ हृताधिकारास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः म
हासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजितां ४ तयास्माकंवरोदत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ५इति
कृत्वामतिंदेवाहिमवंतंनगेश्वरं जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ६ देवाऊचुः नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः नमःप्र
कृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताःस्मतां ७ रौद्रायैनमोनित्यायैगौर्यैधात्र्यैनमोनमः ज्योत्स्नायैचेंदुरूपिण्यैसुखायैसततंनमः ८
तत्स्तुतिमाह देवाऊचुः

नमइतिदेवीत्युत्पादिनीमहादेवीमहतांब्रह्मादीनामपिस्वर्गादिव्यवहारप्रवर्तयित्री शिवाकल्याणरूपातद्धेतुत्वात् प्रकृत्यैसृष्टिशक्त्यैभद्रारक्षणशक्तिः नियताः २६
समाहितचित्ताः प्रणताःस्मस्मेतिपादपूरणे ७ रौद्रायैइतिसंहारशक्त्यैनित्याकालानवच्छिन्नानित्याख्याशक्तिरूपाच गौरीतितद्वर्णाधात्रीजगदाधाराज्योत्स्नाचं
द्रकिरणाइंदुश्चंद्रइदमुपलक्षणंज्योतीरूपस्यसुखापरमानंदरूपा ८

57

कल्याणीतत्कर्त्रीशर्वाणीशिवशक्तिः नमःकुर्मः ९ दुर्गायैइति दुरवज्ञेयायै दुर्गोदुरधिगमः परिच्छेदोयस्यास्तस्यैदुर्गात्संसारात्पारंकरोतीतिच सारो
बलंतद्रूत्यै सर्वकारिण्यैसर्वजननेस्वतंत्रायै प्रकृतिपुरुषयोर्भेदज्ञानंख्यातिस्तद्रूपायै प्रसिद्ध्यैच कृष्णातद्रूर्णाकृष्णाशक्तिश्च धूम्रानद्रूर्णा१० अ
तीति विद्यात्वेनसंसारशामकत्वादतिसौम्या अविद्यारूपेणसंसारहेतुत्वादतिरौद्रा नमोनमः इत्येतदुक्तिपूर्वकंनताः नम्राइत्यर्थः जगत्प्रतिष्ठाजग

कल्याण्यैप्रणतावृद्ध्यैसिद्ध्यैकुर्मोनमोनमः नैर्ऋत्यैभूभृतांलक्ष्म्यैशर्वाण्यैतेनमोनमः९ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिण्यै
ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायैसततंनमः १० अतिसौम्यातिरौद्रायैनतास्तस्यैनमोनमः नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ११ यादे
वीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः १२ यादेवीसर्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते नमस्त-
स्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमोनमः १३ यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः १४

दुपादानकारणं देव्यैदेवशक्त्यै कृतिःक्रिया ११ येति विष्णुमायामूलविद्येतिशब्दिता सर्वागमेषुप्रतिपादिता नमस्तस्यैइतित्रिकेन कायिकवाचिक
मानसिकरूपंनमस्कारत्रयंदर्शितं भक्तिश्रद्धातिशयद्योतनायवा नपौनरुक्त्यंतदुक्तं प्रहर्षहर्षशोकेषुस्वप्नदैन्यभयेषुच स्तुत्याभ्यासानुवादेषुपौनरुक्त्यं
नदुष्यतीति एवमग्रेपि १२ येति चेतनानिर्विकल्पायाचिच्छक्तिरित्युच्यते १३ बुद्धिः सविकल्पज्ञानंतेनबुद्धिरेवचेतनेतिनपौनरुक्त्यं १४ ५

ताभ्यामिति शुंभायेतिक्रियायोगेचतुर्थी कापिअनिर्वाच्या ४३ नैवेति असौदेवीकापिअनिर्वाच्या अतोज्ञायताम् मनुष्यद्वारातत्स्वरूपंविचा
र्यतांगृह्यतांच अंगीक्रियतांच ४४ ननुकिमर्थमंगीकारस्तस्याइत्यतआह स्त्रीरत्नमिति उत्तमस्त्रीत्यर्थः भवान्तांद्रष्टुमर्हतिसातवदर्शनयो-
ग्याअतोंगीक्रियतामितिभावः तुहेतौ ४५ ननुयदिसारत्नभूताकथमस्माकंस्यादतआह यानीति यानिगजाश्वादीनिरत्नानिस्वजातिश्रेष्ठानि

ताभ्यांशुंभायचाख्यातासातीवसुमनोहरा काप्यास्तेस्त्रीमहाराजभासयंतीहिमाचलम् ४३ नैवतादृक्कचिद्रूपंदृष्टंकेन
चिदुत्तमम् ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृह्यतांचासुरेश्वर ४४ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीद्योतयंतीदिशस्त्विषा सातुतिष्ठतिदैत्येंद्रतांभवा
न्द्रष्टुमर्हति ४५ यानिरत्नानिमणयोगजाश्वादीनिवैप्रभो त्रैलोक्येतुसमस्तानिसांप्रतंभांतितेगृहे ४६ ऐरावतःसमानीतोगज
रत्नंपुरंदरात् पारिजाततरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ४७ विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठतितेंगणे रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्वेध
सोद्भुतम् ४८

तुहेतौ एवंचसमस्तानिसमस्तरत्नानियतस्तवगृहे अतइयमपितवभविष्यत्येवेतिभावः ४६ तदेवविवृणोति ऐरावतइति इरावतिसु
रासमुद्रेजातः ऐरावतः पारिणः पारावतोब्धेर्जातः पारिजातः उच्चैःश्रवसीयस्यसउच्चैश्रवाः ४७ विमानमिति वेधसोवरप्रदस्यापियाद्विमानमानीतं
तदद्भुतम् एवंचांडांतर्वर्तिसकलाजय्यत्वंसूचितं आनीतंबलान्नतुदत्तंस्वदत्तवरत्वाच्चतेनोपेक्षितइतिहृदयम् ४८ छ छ २१

कार्मुकंवसुधाधिप एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति शिवपुराणसंहितायां दैत्यौशुंभनिशुंभाख्यौभ्रातरौसंबभूवतुरिति याचितंतप
साताभ्यांब्रह्मणः परमेष्ठिनः अवध्यत्वंजगत्यस्मिन्पुरुषैरखिलैरपि अयोनिजातुयाकन्यास्त्र्यंगकोशसमुद्भवा अजातपुंस्पर्शरतिरविलंघ्य
पराक्रमा तस्यावध्यावुभौसंख्ये तस्यांकामाभिभूतये इतिचाभ्यर्थितोब्रह्माताभ्यांप्राह तथास्त्विति ततस्ताभ्यांजगतिउपद्रुते तयोर्लयायदे
वेशंब्रह्माप्रार्थितवान्शिवम् विनिंद्यापिरहस्यंवांकोधयित्वासयातथा तद्वर्णकोशजांशक्तिमकामांकन्यकात्मिकाम् निशुंभशुंभयोर्हंत्रीं देवे

तस्यांविनिर्गतायांतु कृष्णाभूत्सापिपार्वती कालिकेतिसमाख्याताहिमाचलकृताश्रया ४१ ततोंबिकांपरंरूपंबिभ्राणांसु
मनोहरं ददर्शचंडोमुंडश्चभृत्यौशुंभनिशुंभयोः ४२

ष्योदातुमर्हसि एवमभ्यर्थितोधात्राभगवान्नीललोहितः कालीत्याहरहस्यंवामि
त्युक्तेक्रुद्धांतांदृष्ट्वाक्रीडार्थंकालीत्युक्तमितिशिवस्योक्तेः भूयसीचतवप्रीतिरगौरमितिमेवपुः क्रीडोक्तिरपिकालीतिघटतेकथमन्यथेतिदेवीवचनमु
पन्यस्यकथंचिद्देवीदेवाज्ञयादेवीगौतमाश्रमंप्राप्यतपश्चरित्वारजोगुणाधिक्यात् ब्रह्मगुणोगौररूपंप्राप्यनीलकोशमुत्सृष्टवती ततः कोशादुद्भूता
कौशिकीत्युक्तम् तत्कोशंसहसोत्सृज्यगौरीसासमजायत सातुमायात्मिकाशक्तिर्योगनिद्राहरेःस्मृतेति ततः प्रत्यागतयादेव्यादेवंप्रतिकौशिकीम
हिमाकथितः किंदेवेननसादृष्टायासृष्टाकौशिकीमया तादृशीकन्यकालोकेनभूतानभविष्यति अजातपुंस्पर्शरतिरधृष्याचातिसुंदरीति ४१ ततोंबि-
कामिति परमुत्कृष्टं ४२

ऋषिरुवाच एवमिति तत्रदेवसन्निहितेहेराजन् पार्वतीजान्हव्यास्तोयेस्नातुमियस्तीयस्तवादियुक्तानांदेवानामभिसंमुखंययावित्यर्थः ३७ तथापि
तेषामज्ञानंदृष्ट्वाकास्तूयतइतिपृच्छति सेति कामदन्यास्तूयते यन्मांनाभिभाषथमदन्यायाअभावादितिभावः ततोप्यज्ञानमेवदृष्ट्वातेषांदयया
स्वयमेवाब्रवीत् अस्याइत्युक्तिः राजानंप्रतिऋषेः शरीररूपात् कोशतोगृहात् समुद्भूतासत्वप्रधानांशेनप्रादुर्भूताऽतएवशिवाअब्रवीदित्यर्थः ३८
किमब्रवीत्तदाह स्तोत्रमिति समेतैः मीलितैः रणेनिशुंभेनपराजितैः अतएवशुंभेननिराकृतैः स्वर्गादितिशेषः ३९ शरीरेति यत्निर्गतातत् कौशिकी

ऋषिरुवाच एवंस्तवादियुक्तानांदेवानांतत्रपार्वती स्नातुमभ्याययौतोयेजान्हव्यानृपनंदन ३७ साब्रवीत्तान्सुरान्सुभ्रू
र्भवद्भिः स्तूयतेत्रका शरीरकोशतश्चास्याः समुद्भूताब्रवीच्छिवा ३८ स्तोत्रंममैतत्क्रियतेशुंभदैत्यनिराकृतैः देवैः समेतैः समरे
निशुंभेनपराजितैः ३९ शरीरकोशाद्यत्तस्याः पार्वत्यानिः सृतांबिका कौशिकीतिसमस्तेषुततोलोकेषुगीयते ४०

तिगीयतेइत्यन्वयः कौशिकीतिगीयतेइत्यन्वयः कौशिकीतिपृषोदरादित्वात्साधु तालव्यमिदम् ४० तस्यामिति कृष्णासहोदरीत्वात्तमः प्रधान
शिवशक्तित्वाच्च कृष्णवर्णत्वंसरस्वत्याः प्रादुर्भूतत्वाच्चशिवशक्तेस्तत एव पुनः सरस्वत्यानिर्गमउक्तइतिबोध्यम् आश्रयः स्थानं तदुक्तंवैकृतिरहस्ये २८
गौरीदेहात्समुद्भूतायासत्वैकगुणाश्रया साक्षात्सरस्वतीप्रोक्ताशुंभासुरनिबर्हिणी दधौचाष्टभुजाबाणमुसलेशूलचक्रभृत् शंखंघंटांलांगलंच

इंद्रियेति याखिलेषुभूतेषु अंतर्यामिविधयास्थिताइंद्रियाणांज्ञानकारणानांज्ञानविषयाणांसूक्ष्मस्थूलानांअधिष्ठात्रीप्रवर्त्तिकाच तस्यैव्याप्त्यैदेव्यै व्याप्तिकायैइत्यर्थः ३३ चितिः चिच्छक्तिः ३४ अत्रायंसंग्रहः विष्णुमायाचेतनाच बुद्धिर्निद्राक्षुधातथा छायाशक्तिश्चतृष्णाच क्षांतिर्जातिस्ततः परम् लज्जाशांतिस्ततः श्रद्धाकांतिर्लक्ष्मीस्ततःपरम् वृत्तिः स्मृतिर्दयाचैवतुष्टिर्मातातनः परम् भ्रांतिर्व्याप्तिश्चितिश्चैवत्रयोविंशतिसंख्यकाः इतो

इंद्रियाणामधिष्ठात्री भूतानामखिलेषुयाभूतेषु सततंतस्यैव्याप्त्यैदेव्यैनमोनमः ३३ चितिरूपेणया कृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत् नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ३४ स्तुतासुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेंद्रेणदिनेषुसेविता करोतुसानः शुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्राण्यभिहंतुचापदः ३५ यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितैरस्माभिरीशाचसुरैर्नमस्यते याचस्मृतातत्क्षणमेवहंतिनः सर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ३६ धिकमनार्षस्यात्तंत्रेकात्यायनेस्फुटम् नवार्णपीठपूजाविधावेता एवत्रयोविंशतिलकथनंव्याप्तिचित्योः त्यागश्चत दयुक्तम् कात्यायनीतंत्रविरोधात् स्तुतेति याशुभहेतुरीश्वरीसुरैर्ब्रह्मादिभिः पूर्वंस्तुता तथाइंद्रेणच महिषवधेसत्यभीष्टस्यसंश्रयात् दिनेषुप्रतिदिनंसेविता सानः शुभानिभद्राणिअतिशयितशुभानिकरोतु आपदश्चहंत्वित्यन्वयः अभीष्टसंश्रयाइतिप्रथमांतपाठे अभीष्टः वांछितः संश्रयोर्थोयस्याः सकाशात् सा अभीष्टसंश्रयेतिदेवीविशेषणमितिशांतनव्यां ३५ येति सांप्रतंचयाईशास्वामिनीसुरैरस्माभिः उद्धतदैत्यपीडितैः नमस्यते स्तूयतेचकरोतु सानइत्येनान्वयः ३६

52

सइति सः दूतः ततः शुंभात्सकाशात् यत्रशैलोद्देशेसादेवी आस्ते तत्रगत्वाश्लक्ष्णमनुत्कटंमधुरयाकोमलयागिराप्राहेत्यन्वयः ५६ दूतउवाच दे
वीति नकेवलंदैत्येश्वरएव किंतुत्रैलोक्यस्यपरमेश्वरइत्यर्थः सकाशंसमीपं ५७ तदेवोपपादयति अव्याहतेति देवयोनिषुदेवतासुदेवाश्चतेजंग
घोनयश्चेत्यर्थात् ५८ तदुक्तिमाह ममेति यज्ञांशान्उपभुंजे ५९ अशेषतः अशेषाणिहृतमित्यन्वयि ६० क्षीरोदेति तदश्वरत्नंहृत्वाइंद्राल्ब

सतत्रगत्वायत्रास्तेशैलोद्देशेतिशोभने सादेवीतांततः प्राहश्लक्ष्णंमधुरयागिरा ५६ दूतउवाच देविदैत्येश्वरःशुंभस्त्रैलोक्ये
परमेश्वरः दूतोहंप्रेषितस्तेनत्वत्सकाशमिहागतः ५७ अव्याहताज्ञः सर्वासुयः सदादेवयोनिषु निर्जिताखिलदैत्यारिः सय
दाहशृणुष्वतत् ५८ ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः यज्ञभागानहंसर्वानुपाश्नामिपृथक्पृथक् ५९ त्रैलोक्येवररत्नानि
ममवश्यान्यशेषतः तथैवगजरत्नंचहृत्वादेवेंद्रवाहनम् ६० क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंममामरैः उच्चैःश्रवससंज्ञंतत्प्रणिपत्यस
मर्पितम् ६१ यानिचान्यानिदेवेषुगंधर्वेषूरगेषुच रत्नभूतानिभूतानि तानिमय्येवशोभने ६२ स्त्रीरत्नभूतांत्वांदेविलोकेमन्याम
हेवयम् सात्वमस्मानुपागच्छयतोरत्नभुजोवयम् ६३ लात्कारेणगृहीत्वा अमरैः प्रणिपत्यसमर्पितमित्यर्थः उच्चैःश्रवसेत्यत्रापि अजि
नियोगविभागादच्समासांतः ६१ यानिचेति रत्नभूतानिभूतानिरत्नरूपाणिस्थितानीत्यर्थः ६२ स्त्रीति वयमित्यात्मगौरवार्थेबहुवचनम् ३३

अ॰ ५

53

३०

निधिरिति किंजल्किनींतन्नामिकां ददावित्यस्य भयादितिशेषः ४९ छत्रमिति कांचनस्राविस्वर्णवर्षणशीलंप्रजापतेर्दक्षस्य अयंरिपूणामजेयः
५० मृत्योरिति उत्क्रांतिर्मरणंपरिग्रहेपरिजनेकरणव्युत्पत्त्याहस्ते वा ५१ निशुंभस्येति अब्धिजातारत्नजातयश्चनिशुंभस्यपरिग्रहे इत्यर्थः
अग्निशौचे अग्निरेवनैर्मल्यकरणंययोरित्यर्थः कल्पवृक्षोपकल्पितंअग्निदैवत्यंअग्निप्रक्षेपान्निर्मलंवासोयुग्मंअग्निशौचाख्यमाहुः ५२

निधिरेषमहापद्मः समानीतोधनेश्वरात् किंजल्किनीं ददौचाब्धिर्मालामम्लानपंकजाम् ४९ छत्रंतेवारुणंगेहे कांचनस्रा-
वितिष्ठति तथायंस्यंदनवरोयःपुरासीत्प्रजापतेः ५० मृत्योरुत्क्रांतिदानामशक्तिरीशत्वयाहृता पाशःसलिलराजस्यभ्रातुस्त
वपरिग्रहे ५१ निशुंभस्याब्धिजाताश्चसमस्तारत्नजातयः वह्निश्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ५२ एवंदैत्येंद्ररत्नानिसम
स्तान्याहृतानिते स्त्रीरत्नमेषाकल्याणीत्वयाकस्मान्नगृह्यते ५३ ऋषिरुवाच निशम्येतिवचः शुंभः सतदाचंडमुंडयोः
प्रेषयामाससुग्रीवंदूतंदेव्यामहासुरं ५४ इतिचेतिचवक्तव्यासागत्वावचनान्मम यथाचाभ्येतिसंप्रीत्यातथाकार्यंत्वयालघु ५५

एवमिति तेइतिकर्तुः शेषत्वविवक्षायांषष्ठी ५३ ऋषिरुवाच निशम्येति सुग्रीवंतन्नामानंदूतम् ५४ इतिचेतितीति इदंचेत्यर्थः वक्ष्य
माणस्यपरामर्शः अनेनशुंभनिशुंभयोरजोगुणमयत्वंसूचयति अतएवतद्वधार्थंसत्त्वगुणप्रधानोवतारइतिबोध्यं लघुशीघ्रम् ५५ छ

दूतउवाच अवलिप्तेति अवलेपोगर्वः एवंप्रागुक्तंयदग्रेपुमान् अपिनतिष्ठेत् तदग्रेस्त्रीनतिष्ठेदेवेतिभावः ७१ नन्वहंदेवीत्यतःस्थास्यामीत्यत-
आह अन्येषामपीतिद्वाभ्याम् एकिकेतिकुत्सायामसकृत् ७२ ७३ उपसंहरति सात्वमिति मयैवेत्यनेनागमनेन्येषांसर्वेषांदुष्टतयागौरवंनति
ष्ठेदित्यर्थः तद्वैषविपक्षेबाधकमाह केशाकर्षणेननिर्द्धूतंखंडितंगौरवंयस्यास्तादृशीमागमिष्यसि अङितृमान्प्राोर्थः सकाकुश्च ७४ देव्युवाच

दूतउवाच अवलिप्तासिमैवंत्वंदेविब्रूहिममाग्रतः त्रैलोक्येकःपुमांस्तिष्ठेदग्रेशुंभनिशुंभयोः ७१ अन्येषामपिदैत्यानांसर्वेदे
वानवैयुधि तिष्ठंतिसंमुखेदेविकिंपुनःस्त्रीत्वमेकिका ७२ इंद्राद्याःसकलादेवास्तस्थुर्येषांनसंयुगे शुंभादीनांकथंतेषांस्त्रीप्र
यास्यसिसंमुखं ७३ सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्श्वंशुंभनिशुंभयोः केशाकर्षणनिर्धूतगौरवामागमिष्यसि ७४ देव्युवाच एवमे
तद्बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् किंकरोमिप्रतिज्ञामेयदनालोचितापुरा ७५ सत्वंगच्छमयैवोक्तंयदेतत्सर्वमादृतः तदाचक्ष्वासु
रेंद्रायसचयुक्तंकरोतुयत् ७६ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसा॰ देवीमाहात्म्येदेवीदूतसंवादेपंचमोऽध्यायः ५

एवमेतदिति सोपहासंयत् यतःप्रतिज्ञेत्यस्यकृतेतिशेषः ७५ सत्वमिति मयायदेतदुक्तंतत्सर्वमादृतःसन् तस्मैआचक्ष्वसः युक्तंतत्करोतुचेत्यन्वयः ३१
आदृतइत्यनेनान्यूनातिरिक्तंवदेतिसूच्यते ७६ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेपंचमोऽध्यायः ५ ६ ७

मांवेति उरुविक्रमंमहाविक्रमम् यैप्रसिद्धौ ६४ परमेति प्राप्स्यसइनिछांदसस्तङ् मत्परिग्रहात् मदाश्रयात्समालोच्यविचार्यमत्परिग्रहतांम
त्पत्नीत्वं ६५ ऋषिरुवाच इत्युक्तेति अंतःस्मितत्वेनसावहेलनमुत्तरंसूचितम् ६६ देव्युवाच सत्यमिति अत्रशुंभविषयेत्रैलोक्याधिपतिरि

मांवाममानुजंवापिनिशुंभमुरुविक्रमम् भजत्वंचंचलापांगीरत्नभूतासिवैयतः ६४ परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यसेमत्परिग्रहा
त् एतद्बुध्यासमालोच्यमत्परिग्रहतांव्रज ६५ ऋषिरुवाच इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ दुर्गाभगवतीभ
द्रायंयेदंधार्यतेजगत् ६६ देव्युवाच सत्यमुक्तंत्वयानात्रमिथ्याकिंचित्त्वयोदितम् त्रैलोक्याधिपतिःशुंभोनिशुंभश्चा
पितादृशः ६७ किंत्वत्रयत्प्रतिज्ञातंमिथ्यातत्क्रियतेकथं श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायाकृतापुरा ६८ योमांजयतिसंग्रा
मेयोमेदर्पंव्यपोहति योमेप्रतिबलोलोकेसमेभर्ताभविष्यति ६९ तदागच्छतुशुंभोत्रनिशुंभोवामहासुरः मांजित्वाकिंचिरेणा
त्रपाणिंगृह्णातुमेलघु ७०

तिसमत्वम् ६७ किंत्विति अत्रपरिग्रहत्वविषये अल्पबुद्धित्वादितिसंभवायप्रतिज्ञाहानौचमहान्दोषःपा
पंचपुरुषपरिग्रहे ६८ प्रतिज्ञातमाह योमामिति जयतिसंग्रामातिरिक्तेनापिप्रकारेण संग्रामेयोमेदर्पंबलत्वाभिमानंव्यपोहति यश्चमेप्रतिब
लःसमानबलःपूर्वपूर्वाभावेउत्तरःतादृशश्चतत्वज्ञएवेतिगूढआशयः ६९ तदिति पाणिग्रहणात्पूर्वंममगमनमनुचितमितिभावः ७०

56

स॰स॰ निर्नायकसैन्ये देव्याः प्रयासोव्यर्थइतिमत्वासिंहोयुयुधे तनइति तत्रहेतुगर्भविशेषणम् स्ववाहनइति अर्धर्चादित्वात्पुंस्त्वं स्वीयवाहनइत्यर्थः पपा अ॰

३२, नप्राविशत् ११ कांश्चिदिति ससिंहः आक्रांतिराक्रमणंतेनच अधरेण अधरकायेनाधरोष्ठेनच अन्यान् महासुरान् जघानेत्यन्वयः १२ के ६

ततोधुतसटः कोपात्कृत्वानादं सुभैरवम् पपातासुरसेनायांसिंहोदेव्याः स्ववाहनः ११ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानास्येनचाप
रान् आक्रांत्याचाधरेणान्यान्जघानसमहासुरान् १२ केषांचित्पाटयामासनखैः कोष्ठानिकेसरी तथापाणिप्रहारेणशिरांसि
कृतवान्पृथक् १३ विच्छिन्नबाहुशिरसः कृतास्तेनतथापरे पपौचरुधिरंकोष्ठादन्येषांधुतकेसरः १४ क्षणेनतद्बलंसर्वंक्षयं
नीतंमहात्मना तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनातिकोपिना १५ श्रुत्वातमसुरंदेव्यानिहतंधूम्रलोचनं बलंचक्षयितंकृत्स्नंदेवी
केसरिणाततः १६ चुकोपदैत्याधिपतिः शुंभः प्रस्फुरिताधरः आज्ञापयामासचतौचंडमुंडौमहासुरौ १७ हेचंड हेमुंडब
लैर्बहुलैः परिवारितौ तत्रगच्छतगत्वाचसासमानीयतांलघु १८

षामिति कोष्ठानिउदरमध्यानिततोविस्तृतांगुलिः पाणिः १३ १४ १५ श्रुत्वेति क्षयितमिति क्षयशब्दादाख्यातसन्नंतात्क्तः कृतक्षय ३२

मिति १६ तौपूर्वोक्तौ १७ हेचंडेति बहुलैर्बहुभिरित्यर्थः गच्छतगच्छतं छंदोनुरोधाद्बिंदुलोपः लघुशीघ्रम् १८ ६२ ६

ऋषिरुवाच इतीति अमर्षः कोपः समाचष्ट उक्तवान् विस्तरात् शब्दप्रपंचनात् १ तस्येति दैत्यानामधिपं सेनापतिम् २ हे इति दुष्टां दुर्वचनाम् वि
ह्वलामाकुलां ३ अमरो देवः मर इति वा छेदः मरो मर्त्यः ४ ऋषिरुवाच तेनेति सहस्राणामसुराणां षष्ट्या वृत इत्यन्वयः ५ स दृष्ट्वेति तुहिनं हि
मम् मूलं समीपं ६ विपक्षे बाधकमाह न चेदिति ततः तर्हि एषः पुरो दृश्यमानोऽहं ७ देव्युवाच दैत्येश्वरेणेति एवं केशाकर्षणविह्वलाम् बलं सामर्थ्यं

ऋषिरुवाच इत्याकर्ण्य वचो देव्याः स दूतोऽमर्षपूरितः समाचष्ट समागम्य दैत्यराजाय विस्तरात् १ तस्य दूतस्य तद्वाक्यमाकर्ण्यासुरराट् त
तः सक्रोधः प्राह दैत्यानामधिपं धूम्रलोचनं २ हे धूम्रलोचनाशु त्वं स्वसैन्यपरिवारितः तामानय बलाद्दुष्टां केशाकर्षणविह्वलां ३ तत्परित्रा
णदः कश्चिद्यदि वोत्तिष्ठते परः स हंतव्योऽमरो वापि यक्षो गंधर्व एव वा ४ ऋषिरुवाच तेनाज्ञप्तस्ततः शीघ्रं स दैत्यो धूम्रलोचनः वृतः ष-
ष्ट्या सहस्राणामसुराणामसुराणां द्रुतं ययौ ५ स दृष्ट्वा तां ततो देवीं तुहिनाचलसंस्थितां जगादोच्चैः प्रयाहीति मूलं शुंभनिशुंभयोः ६ न
चेत्प्रीत्याद्य भवती मद्भर्तारमुपैष्यति ततो बलान्नयाम्येष केशाकर्षणविह्वलां ७ देव्युवाच दैत्येश्वरेण प्रहितो बलवान्बलसंवृतः बला
न्नयसि मामेवं ततः किं ते करोम्यहं ८ ऋषिरु० इत्युक्तः सोऽभ्यधावत्तामसुरो धूम्रलोचनः हुंकारेणैव तं भस्म सा चकारांबिका ततः ९ अथ क्रुद्धं महासै
न्यमसुराणां तथांबिका ववर्ष सायकैस्तीक्ष्णैस्तथा शक्तिपरश्वधैः १० अवशतां च सावष्टंभोक्तिरेषा ८ ऋषिरुवाच इतीति तं सा भस्म चकारेत्यन्वयः ९ अथेति
अंबिका कर्त्री अत एव तथा स्वारस्यम् १०

भ्रुकुटीति तस्याः कुपितदेव्याः विनिष्क्रांताः निःसृता ५ विचित्रेति खट्वांगं पदिका कंकालपंजरस्थं वा नरमालेत्यत्र नरशब्दस्तन्मुंडलाक्षणिकः द्वी
पीव्याघ्रः शुष्कमांसा निर्मांसदेहा अत एवातिभैरवा ६ अतीति अतिशयितो विस्तारो यस्य तादृशं वदनं यस्या इत्यर्थः ललनं चालनं निमग्नानि निम्नप्रवि
ष्टानि आरक्तानि नयनानि यस्यास्त्रिनेत्रत्वात् ७ ८ पार्ष्णीति पार्ष्णिग्राहो गजपार्ष्णिरक्षकः अंकुशग्राही महामात्रः योधो गजारूढो वीरः ९ त

भ्रुकुटीकुटिलात्तस्या ललाटफलकाद्द्रुतं काली करालवदना विनिष्क्रांतासिपाशिनी ५ विचित्रखट्वांगधरा नरमालाविभूषणा द्वीपि
चर्मपरीधाना शुष्कमांसातिभैरवा ६ अतिविस्तारवदना जिह्वाललनभीषणा निमग्नारक्तनयना नादापूरितदिङ्मुखा ७ सा वेगेना
भिपतिता घातयंती महासुरान् सैन्ये तत्र सुरारीणामभक्षयत तद्बलम् ८ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहियोधघंटासमन्वितान् समादा
यैकहस्तेन मुखे चिक्षेप वारणान् ९ तथैव योधं तुरगै रथं सारथिना सह निक्षिप्य वक्त्रे दशनैश्चर्वयंत्यतिभैरवं १० एकं जग्राह केशे
षु ग्रीवायामथ चापरं पादेनाक्रम्य चैवान्यमुरसान्यमपोथयत् ११ तैर्मुक्तानि च शस्त्राणि महास्त्राणि तथासुरैः मुखेन जग्राह
रुषा दशनैर्मथितान्यपि १२ थैवेति योधमिति जातावेकवचनं एवं रथमपरमन्यमित्यादानम् चर्वयंतीति वर्तमानसामीप्ये भूते लट् अ
तिभैरवमिति क्रियाविशेषणम् १० एकमिति अपोथयत् अवधीत् ११ तैरिति मथितान्यपि मथितानि चकारेत्यन्वयः १२ ५

59

आनयनेप्रकारद्वयमाह केशेष्विति आकर्षणमात्रादनागमनेबंधनं वइतिगोरवाद्बहुवचनं तृतीयासहयुधि युद्धे प्रसक्तेयदितथानयनेसंदेहस्तदास
वैर्दैत्यैः सकलायुधैःसाविशेषेणनिहन्यतांमार्यतामित्यर्थः १९ उपसंहरति आगम्यतामित्यंतेनसर्वथागृहीतुमशक्याचेदेवंहंतव्या नान्यथेत्याह बध्वे
ति अथेतिपक्षांतरे यदिशक्यते तर्हिबध्वातांगृहीत्वैवावगंतव्यमित्यर्थः २० इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेषष्ठो 60

केशेष्वाकृष्यबध्वावायदिवःसंशयोयुधि तदाशेषायुधैःसर्वैरसुरैर्विनिहन्यताम् १९ तस्यांहतायांदुष्टायांसिंहेचविनिपातिते शी
घ्रमागम्यतांबध्वागृहीत्वातामथांबिकाम् २० इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसाव॰ माहात्म्येधूम्रलोचनवधोनामषष्ठोऽध्यायः ६ ऋ
षिरुवाच आज्ञप्तास्तेततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः चतुरंगबलोपेताययुरभ्युद्यतायुधाः १ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासां
व्यवस्थिताम् सिंहस्योपरिशैलेंद्रशृंगेमहतिकांचने २ तेदृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः आकृष्टचापासिधरास्तथा
न्येतत्समीपगाः ३ ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातानरीन्प्रति कोपेनचास्यावदनंमषीवर्णमभूत्तदा ४ ध्यायः ६ ऋषिरुवाच आज्ञप्ताइ

ति १ शैलेंद्रशृंगेहिमाचलशृंगेसिंहस्योपरिस्थितामित्यन्वयः २ तेइतिचंडादयःशुंभप्रधानाः समादातुंगृहीतुंउद्यमंउद्योगंउद्यताःउन्मादवंतःआकृष्ट
आकर्णांतकृष्टंचापंयैस्तेकोशोद्धृतासयश्चतत्समीपगाः गृहीतुमुद्यतानारक्षणार्थंसमीपगाइत्यर्थः ३ अनेनचंडादीनामतिनामसत्वंसूचितं अतस्तद्व
धार्थंतामसीप्रादुर्भावमाह ततइति मषीलिपिसाधनंद्रव्यं तद्वत्श्यामवर्णंनिःसरमाणकालीप्रतिबिंबादितिभावः ४

स. स. हतशेषमितिस्पष्टं सैन्यं कर्तृ ततः युद्धभूमितः भयेनातुरंविह्वलसत् दिशोभेजे अपलायत २१ शिरइति मुंडंसशिरस्कंसदेहमित्यर्थः प्रचंडाट्टहासे अ.
३४ नमिश्रंयुक्तंयथाभवतितथाचंडिकांयल्ललाटफलकान्निर्गतांनांदेवींप्राहेत्यर्थः २२ मयेति अत्रयुद्धयज्ञेमहापशूइतिरूपकंउपहृतौउपहारी ७
कृतौप्रधानांगद्वारेण चंडस्योपहारः २३ ऋषिरुवाच तावितिकालींललाटभवांकल्याणीति कर्तृविशेषणं चंडिकाकौशिकी २४ यस्मादिति

हतशेषंततः सैन्यंदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् मुंडंचसुमहावीर्यंदिशोभेजेभयातुरम् २१ शिरश्चंडस्यकालीचगृहीत्वामुंडमेवच प्रा 61
हप्रचंडाट्टहासमिश्रमभ्येत्यचंडिकाम् २२ मयातवात्रोपहृतौचंडमुंडौमहापशू युद्धयज्ञेस्वयंशुंभंनिशुंभंचहनिष्यसि २३
ऋषिरुवाच तावानीतौततोदृष्ट्वाचंडमुंडौमहासुरौ उवाचकालींकल्याणीललितंचंडिकावचः २४ यस्माच्चंडंचमुंडंचगृही
त्वात्वमुपागता चामुंडेतिततोलोकेख्यातादेविभविष्यसि २५ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसा० माहात्म्येचंडमुंडवधोनामसप्त
मोऽध्यायः ७ ऋषिरुवाच चंडेचनिहतेदैत्येमुंडेचविनिपातिते बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसुरेश्वरः १

चंडशिरोद्वारा हेदेविख्याताभविष्यसीत्यन्वयः चामुंडेति पृषोदरादित्वात्साधुः अनेनेयंतामसीकौशिकीजन्याकालीकौशिकीनियम्याभवतीत्याहुः ३४
२५ इतिशिवभट्टसुतनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्याने सप्तमोऽध्यायः ७ ऋषिरुवाच चंडेइति क्षयितेषुकृतक्षयेषु १ ५

बलिनामिति महात्मनांमहादेहानाम् १३ १४ १५ शरवर्षैरिति चंडः शरवर्षैः मुंडः सहस्रशः क्षिप्तैश्चक्रैः छादयामासइत्यन्वयः एवंपूर्वश्लो
केचंडग्रहणंमुंडस्याप्युपलक्षणं १६ तानीति मुखंविशमानानिच घनोदरंविशमानान्यर्कबिंबानीवबभुः शानच्छांदसः १७ ततइति भीममि

बलिनांतद्बलंसर्वमसुराणांमहात्मनां ममर्दाभक्षयच्चान्यानन्यांश्चाताडयत्तथा १३ असिनानिहताः केचित्केचित्खट्वांगताडिताः
जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतास्तथा १४ क्षणेनतद्बलंसर्वमसुराणांनिपातितं दृष्ट्वाचंडोभिदुद्रावतांकालीमतिभीषणाम् १५
शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षींतांमहासुरः छादयामासचक्रैश्चमुंडःक्षिप्तैः सहस्रशः १६ तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखं
बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोदरम् १७ ततोजहासातिरुषाभीमंभैरवनादिनी कालीकरालवक्त्रांतर्दुर्दर्शदशनोज्ज्वला
१८ उत्थायचमहासिंहं देवीचंडमधावत गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्तेनासिनाछिनत् १९ अथमुंडोभ्यधावत्तांदृष्ट्वाचंडंनि
पातितम् तमप्यपातयद्भूमौसाखड्गाभिहतंरुषा २०

निक्रियाविशेषणम् वक्त्रांते वक्त्रमध्येविकटदंतत्वात् दुर्दर्शाः येदशनाः तेषांतेज
सा उज्ज्वलातेजोमया १८ उत्थायचेति महासिंमहाखड्गंउत्थायउत्थाप्य सकोपवारणंयथास्यात्तथा हमित्युक्त्वादेवीचंडमधावत अस्यचंडस्य
तेनोद्यतेनअसिना १९ अथेति खड्गाभिहतपूर्वोद्यतखड्गादभिहतंअस्यशिरोनच्छिन्नंखड्गप्रहारमात्रम् २० ६ ६

62

तदिति कालीचंडीललाटजासरोषैः सक्रोधैः १० एतस्मिन्निति देवीदानवसंपातावसरेभवायसंपदे ११ ब्रह्मेति विष्णुशब्देनवराहनृसिंहा
वपिशक्तयः स्वातिरेकिण्योदेवताः शक्तिशक्तिमतोस्तादात्म्यात् १२ ब्राह्म्यादिरूपैरित्यर्थकंतद्रूपैरितिव्याचष्टे यस्येति तद्वत् तथाविधरूपभूषण

तन्निनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्यैश्चतुर्दिशम् देवीसिंहस्तथाकालीसरोषैःपरिवारिताः १० एतस्मिन्नंतरेभूपविनाशायसुर
द्विषाम् भवायामरसिंहानामतिवीर्यबलान्विताः ११ ब्रह्मेशगुहविष्णूनांतथैवेंद्रस्यशक्तयः शरीरेभ्योविनिष्क्रम्यतद्रूपैश्चं
डिकांययुः १२ यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनम् तद्वदेवहितच्छक्तिरसुरान्योद्धुमाययौ १३ हंसयुक्तविमानाग्रेसाक्षसू
त्रकमंडलुः आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधीयते १४ माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी महाहिवलयाप्राप्ताचं
द्ररेखाविभूषणा १५ कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना योद्धुमभ्याययौदैत्यानंबिकागुहरूपिणी १६

वाहनेत्यर्थः १३ हंसेति विमानाग्रेइत्यस्यस्थितेतिशेषः अक्षसूत्रंजपमालाब्रह्माणीब्रह्माणमानयतिचेष्टयतीतिव्युत्पत्त्यायंशब्दः साधुः १४ माहेश्व
रीति महाऽहीतक्षकानंतौवलयौयस्याः चंद्ररेखाचंद्रकलासैवविभूषणंयस्याः १५ कौमारीति गुहरूपिणी गुहसमानाकारा कुमारसंबंधिनीश-
क्तिरायया वित्यर्थान्नपौनरुक्त्यम् ऐंद्रीत्युक्तापियथाशक्तस्तथैवसेतिवत् अंबिकापदेनगुहस्यशिवव्यूहत्वंसूचयति १६ ७ ७

ततइति तेषांवधजकोपेनास्वाधीनचेताः अतएवस्त्रीवधेप्यस्यप्रवृत्तिरितिभावः सर्वसैन्यानामिति दैत्यानांविशेषणम् २ अद्येति उदायुधास्तत्संज्ञका
श्च कंबूनांतन्नाम्नांचतुराशीतिर्दैत्याइतिशेषः ३ कोटीति कोटिवीर्याणितन्नामानि धौम्राः धूम्रवंश्याः ४ कालकाः तन्नामानः दौर्ह्रदाः दुर्हृदोपत्यानि
मौर्याः तन्नामानः तथाकालकायाअपत्यानिकालकेयाः असुराः सज्जाः ससामग्रीकाः ५ इतीति भैरवमुग्रं ६ आयातमिति आगतमित्यर्थः अंतरंमध्यं

ततः कोपपराधीनचेताः शुंभः प्रतापवान् उद्योगंसर्वसैन्यानांदैत्यानामादिदेशह १ अद्यसर्वबलैर्दैत्याः षडशीतिरुदायुधाः कंबू
नांचतुराशीतिर्निर्यांतु स्वबलैर्वृताः २ कोटिवीर्याणिपंचाशदसुराणांकुलानिवै शतंकुलानिधौम्राणांनिर्गच्छंतुममाज्ञया ४ का
लकादौर्हृदामौर्याः कालकेयास्तथासुराः युद्धायसज्जानिर्यांतुचाज्ञयात्वरितामम ५ इत्याज्ञाप्यासुरपतिः शुंभोभैरवशासनः नि
र्जगाममहासैन्यः सहस्रैर्बहुभिर्वृतः ६ आयांतंचंडिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणम् ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांतरं ७ ततः
सिंहोमहानादमतीवकृतवान्नृप घंटास्वनेनतन्नादानंबिकाचोपबृंहयत् ८ धनुर्ज्यासिंहघंटानांनादापूरितदिङ्मुखा निनादैर्भीष
णैः कालीजिग्येविस्तारितानना ९

७ ततइति तन्नादानिति बहुवचनंमहानादमित्येकत्वविवक्षया अतीवेत्यस्थानेकवारमित्यर्थेवा उपबृंहय
दित्यत्रागमशास्त्रस्यानित्यत्वात् अडभावः ८ धनुरिति निनादैः स्वीयैरापूरितदिङ्मुखाकाली धनुर्ज्यासिंहघंटानांभीषणैर्नादैर्जिग्येजितादेव्याध
नुरादिशब्दैः कालीशब्दोजितइतिभावः ९

स्वस्यापि सहायप्रदर्शनेनैषत्धृष्टा भगवतीतस्योत्तरंनाह किंतु काचित्तच्छक्तिरित्याह ततइति अतिभीषणा दर्शनमात्राद्भयकरी अत्युग्रा रौद्रस्वभा
वा शिवानांमृगालीनांशतेननिनादिनी शतशब्दोः नंतवाचीनिनद दनंताशिवावृता २२ साचेति धूम्रजटिलं धूम्रवर्णजटावंतं अपराजिता तदाख्याअ
परैरजिताचदूतभावंवार्तावहत्वंगच्छशुंभनिशुंभयोः पार्श्वंचगच्छेत्यन्वयः आहेति निपातः कालमात्रेतेनाब्रवीदित्यर्थः त्रिमूर्त्यंतशिवापेक्षयाऽस्याः कौशि-

ततोदेवीशरीरात्तुविनिष्क्रांतातिभीषणा चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिनादिनी २२ साचाहधूम्रजटिलमीशानमपराजिता दूत
त्वंगच्छभगवन्पार्श्वंशुंभनिशुंभयोः २३ ब्रूहिशुंभंनिशुंभंचदानवावतिगर्वितौ येचान्येदानवास्तत्रयुद्धायसमुपस्थिताः २४ त्रैलोक्य
मिंद्रोलभतांदेवाः संतुहविर्भुजः यूयंप्रयातपातालं यदिजीवितुमिच्छथ २५ बलावलेपादथचेद्भवंतोयुद्धकांक्षिणः तदागच्छततृप्य
तुमच्छिवाः पिशितेनवः २६ यतोनियुक्तोदौत्येनतयादेव्याशिवः स्वयम् शिवदूतीतिलोकेस्मिंस्ततः साख्यातिमागता २७

क्यास्तस्माद्दुर्भावसमकक्षतया आधिक्येन तस्यदूत्येनतत्प्रेषणंनानुचितम् २३ ब्रूहीति येचतत्रशुंभांतिकेऽन्येदानवास्तांश्चब्रूहीत्यन्वयः युद्धाययुद्धंक
र्तुम् २४ वचनमाह त्रैलोक्यमितिस्पष्टम् २५ बलेति अवलेपोगर्वः मच्छिवाः याममयासहनिनदंत्यः प्रादुर्भूताः पिशितंमांसम् २६ यतइति दूतमेव
दौत्यम् प्रज्ञाद्यण् शिवदूतीगौरादित्वान्ङीप् अर्षांगपूर्वपदादिति वा २७ छ छ छ छ

तथैवेति अत्र शार्ङ्गपदेन बाणोप्युपलक्ष्यते बाहुभिर्गरुडारूढा शंखचक्रगदासिनी शार्ङ्गबाणधराजाता वैष्णवी रूपशालिनीति वामनपुराणात् एतेना
स्याः षड्भुजात्वं सूचितम् १७ यज्ञेति यज्ञांगकल्पितं वराहाकारं बिभ्रतो हरेरित्यनेनास्याः विष्णुत्वमेवेति सूचितम् एवं नृसिंहोपि तत्रैव कालीपुराणे
शरभवराहयुद्धे विष्णोः शरभपक्षपातित्वं वराहबलहारकत्वमुक्तम् नृसिंहस्य च वराहानुयायित्वमुक्तं विरुद्ध्यते इति वाच्यम् तस्य लीलामात्रत्वात् १८ १९

तथैव वैष्णवी शक्तिर्गरुडोपरि संस्थिता शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्गहस्ताभ्युपाययौ १७ यज्ञवाराहमतुलं रूपं या बिभ्रतो हरेः
शक्तिः साप्याययौ तत्र वाराहीं बिभ्रती तनुम् १८ नारसिंही नृसिंहस्य बिभ्रती सदृशं वपुः प्राप्ता तत्र सटाक्षेपक्षिप्तनक्षत्रसंहतिः
१९ वज्रहस्ता तथैवैंद्री गजराजोपरि स्थिता प्राप्ता सहस्रनयना यथा शक्रस्तथैव सा २० ततः परिवृतस्ताभिरीशानो देवशक्तिभिः
हन्यंतामसुराः शीघ्रं मम प्रीत्याह चंडिकाम् २१

वज्रेति यथाशक्र इत्याकारपरम् एवं च सर्वासु तत्तदाकारता द्रष्टव्या गजराज ऐरावतः २० अ
तिविशिष्टतेजसः कौशिक्याः सविधिनियंतुमशक्तास्ता देवशक्तीरीशानो देव्यै दर्शितवानित्याह तत इति ताभिः परिवृतः ईशानः मम प्रीत्या एताभिर्देव
शक्तिभिः सहासुरा हन्यंतामिति चंडिकामाहेत्यन्वयः स्वशक्तेः पार्वत्याः प्रादुर्भूतत्वेन धृष्टतया ईशान एव तथोक्तवानिति भावः अंडाधिकारिण इमे
ब्रह्मादयः अंडांतराधिकारिणां शुंभादिजितत्वेन धृष्टत्वासंभवात् २१ ५ ५ ५ ५

66

नखैरिति आजौरणेअंबरमाकाशं ३६ चंडेति चंडउत्कटः सकोपोवाशिवदूत्यभिदूषिताइतितृतीयासमासः प्रापितमूर्च्छाः साशिवदूती ३७ इतीतिपू
र्वोक्तैरभ्युपायैः संग्रामसाधनैः दैत्यान्मर्दयंतंमातृगणंदृष्ट्वानेशुः पलायिताइत्यन्वयः ब्रह्माण्याद्या अष्टमातरः ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीत
था वाराहीनारसिंह्यैंद्रीचामुंडामातरःस्मृताइतिडामरतंत्रेनवार्णविधानेउक्ताः ३८ पलायनेति रक्तंबीजंकारणंयस्यसः रक्तबीजः ३९ तदेवाह र

नखैर्विदारितांश्चान्याभक्षयंतीमहासुरान् नारसिंहीचचाराजौनादापूर्णदिगंबरा ३६ चंडाट्टहासैरसुराः शिवदूत्यभिदूषिताः
पेतुर्विदारिताभूमौतांश्चखादाथसातदा ३७ इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतंमहासुरान् दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवारिसैनिकाः ३८ प
लायनपरान्दृष्ट्वादैत्यान्मातृगणार्दितान् योद्धुमभ्याययौक्रुद्धोरक्तबीजोमहासुरः ३९ रक्तबिंदुर्यदाभूमौपतत्यस्यशरीरतः समु
त्पततिमेदिन्यास्तत्प्रमाणोमहासुरः ४० युयुधेसगदापाणिरिंद्रशक्त्यामहासुरः ततश्चैंद्रीस्ववज्रेणरक्तबीजमताडयत् ४१ कुलिशे
नाहतस्याशुबहुसुस्रावशोणितं समुत्तस्थुस्ततोयोधास्तद्रूपास्तत्पराक्रमाः ४२ यावंतःपतितास्तस्यशरीराद्रक्तबिंदवः तावंतःपुरु
षाजातास्तद्वीर्यबलविक्रमाः ४३ तेचापियुयुधुस्तत्रपुरुषारक्तसंभवाः सममातृभिरत्युग्रशस्त्रपातातिभीषणं ४४

क्तेति अस्यरक्तबीजस्यमेदि
न्याःमेदिन्यांस्थित्वेत्यर्थः ल्यपलोपेपंचमी ४० सरक्तबीजः ४१ कुलिशेनेतिआहतस्यरक्तबीजस्य ४२ यावंतइति वीर्यंप्रभावः बलंशारीरंविक्रमः पराक्रमः उत्साहरूपः
४३ तइति समंसह अत्युग्रेतिशस्त्रविशेषणंसमस्तम् ४४

67

तेपीति अमर्षेणसर्वतः पूरिताः यतः यंदेशमाक्रम्यकात्यायनीस्थितातंदेशंजग्मुरित्यन्वयः मूलशक्त्यभेदेनास्या अपिकात्यायनीत्वोक्तिः २८ ततइति
प्रथममादौअग्रेसंमुखेववर्षुरितिगुणः छांदसः उद्धतः प्रकटः अनेनस्त्रीप्रथमतोहंतुमयोग्येतिविवेकराहित्येनरौद्राधिष्ठत्वंसूचितं २९ मौर्वीटंकारेणशब्दि
तंधनुस्तस्मान्मुक्तैः ३० तस्येति तस्याअग्रतइति छेदः छांदसंसंधिः तथाचंडीवत् तदादेव्याशस्त्रच्छेदः खट्वांगं कंकालपंजरं पादिकावा कालीललाटजा

तेपिश्रुत्वावचोदेव्याः शर्वाख्यातंमहासुराः अमर्षापूरिताजग्मुर्यत्रकात्यायनीस्थिता २८ ततःप्रथममेवाग्रेशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः ववर्षुरुद्धतामर्षास्तांदेवीममरारयः २९ साचतान्प्रहितान्बाणाञ्शूलशक्तिपरश्वधान् चिच्छेदलीलयाध्मातधनुर्मुक्तैर्महेषुभिः ३० तस्याग्रतस्तथाकालीशूलपातविदारितान् खट्वांगपोथितांश्चारीन्कुर्वतीव्यचरत्तदा ३१ कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्यान्हतौजसः ब्रह्माणीचाकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ३२ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी दैत्याञ्जघानकौमारीतथाशक्त्यातिकोपना ३३ ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः पेतुर्विदारिताः पृथ्व्यां रुधिरौघप्रवर्षिणः ३४ तुंडप्रहारविध्वस्तादंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ३५

कुर्वतीनुत्तशस्त्राभावात् ३१ कमंडल्विति आक्षेपः प्रक्षेपः वीर्यं बलं हतौजसः हततेजसः धावतीतिस्मयोगेभूतेलट् येन
येनप्रदेशेन ३२ माहेश्वरीतिस्पष्टं ३३ ऐंद्रीति दैत्यदानवयोर्मातृतोभेदः ऐंद्र्याः कुलिशपातेनेत्यर्थः ३४ तुंडेति वाराहीचासौमूर्तिश्चवाराहमूर्तिस्तयाचक्रेणेत्य
नेनवाराह्यामुखमेववराहसदृशंनत्वन्यत् एवंशक्तिमतोवराहस्यापिबोध्यम् ३५

68

नतस्य यः ७

स॰ स॰ किंचपानसमर्थेत्वद्वक्त्रे समुत्पन्नान् महासुरान् भक्षयंतीरणेचरविहर एवंप्रकारेणैवदैत्यः क्षयंगमिष्यति ५४ भक्ष्यमाणाइति उत्पत्स्यंतीति अनुदात्तेत्वलक्ष अ॰

३८ णतङोऽनित्यत्वान्नतङ् ५५ मुखेनेति शोणितं अभूगतमेवविस्तीर्णत्वाद्वदनस्य असौरक्तबीजः नचयुद्धे ५६ नचेति अल्पिकांदेव्याश्चिदानंदात्मत्वाद् ८

भक्षयंतीचररणेतदुत्पन्नान्महासुरान् एवमेषक्षयंदैत्यः क्षीणरक्तोगमिष्यति ५४ भक्ष्यमाणास्त्वयाचोग्रानचोत्पत्स्यंतिचाप

रे इत्युक्त्वातांततोदेवीशूलेनाभिजघानतं ५५ मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितम् ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिकां 69

५६ नचास्यावेदनांचक्रेगदापातोल्पिकामपि तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुस्रावशोणितम् ५७ यतस्ततस्तद्वक्त्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति

मुखेसमुद्गतायेस्यारक्तपातान्महासुराः ५८ तांश्चखादाथचामुंडापपौतस्यचशोणितं देवीशूलेनवज्रेणबाणैरसिभिर्ऋष्टिभिः ५९

जघानरक्तबीजंतंचामुंडापीतशोणितं सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंघसमाहतः ६० नीरक्तश्चमहीपालरक्तबीजोमहासुरः ततस्तेहर्ष

मतुलमवापुस्त्रिदशानृप ६१ तिभावः ५७ यतस्ततइति सर्वतइत्यर्थः अतिविस्तीर्णत्वात् वदनस्यउत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ५८ तांश्चेति येसमुद्गतास्तां

श्चखाद उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि असिकृतप्रहारा असयस्तैः असिभिरिति क्रियापेक्षंबहुवचनंऋष्टिभिरित्यप्येवं ऋष्टिरुभयतोधारासिः ५९ जघानेति शस्त्रसं ३८

घैः समूहैः समाहतइति तृतीयातत्पुरुषः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ६० नीरक्तश्चेति कातर्यात् निःशेषरुधिरत्वात् नीरक्तश्चसन्पपातेति मातृगणोब्राह्म्यादिसमूहोन

नर्तेत्यर्थः ६१

पुनश्चेति ववाहेति वहिर्गताविव्यस्य रूपम् ४५ वैष्णवीति ऐंद्र्याः शक्तेरितं पराङ्मुखं स्वसंमुखं प्राप्तं एनं वैष्णवी चक्रेणाभिजघान गदया च ताडयामासेत्यन्वयः
४६ ४७ शक्त्येति ४८ सचापीति अहनदिति छांदसं दितेरपत्यं दैत्यः महांतोसुराः यस्मादिति न पौनरुक्त्यं मातृः ब्राह्म्यादिशक्तीः पृथक् प्रत्येकं ४९ ५०

पुनश्च वज्रपातेन क्षतमस्य शिरो यदा ववाह रक्तं पुरुषास्ततो जाताः सहस्रशः ४५ वैष्णवी समरे चैनं चक्रेणाभिजघान ह गदया ताड
यामास ऐंद्री तमसुरेश्वरं ४६ वैष्णवी चक्रभिन्नस्य रुधिरस्रावसंभवैः सहस्रशो जगद्व्याप्तं तत्प्रमाणैर्महासुरैः ४७ शक्त्या जघान कौ
मारी वाराही च तथासिना माहेश्वरी त्रिशूलेन रक्तबीजं महासुरं ४८ स चापि गदया दैत्यः सर्वा एवाहनत्पृथक् मातृः कोपसमाविष्टो
रक्तबीजो महासुरः ४८ तस्याहतस्य बहुधा शक्तिशूलादिभिर्भुवि पपात यो वै रक्तौघस्तेनासन्शतशोऽसुराः ५० तैश्चासुरासृक्संभूतै
रसुरैः सकलं जगत् व्याप्तमासीत्ततो देवा भयमाजग्मुरुत्तमं ५१ तान्विषण्णान्सुरान्दृष्ट्वा चंडिकाप्राह सत्वरा उवाच कालीं चामुंडे विस्ती
र्णं वदनं कुरु ५२ मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदून्महासुरान् रक्तबिंदोः प्रतीच्छ त्वं वक्त्रेणानेन वेगिना ५३

तैश्चेति उत्तमं निरतिशयं सक
लं जगदित्यतिशयोक्तिः ५१ तानिति तान्विषण्णान् दृष्ट्वा सत्वरा त्वरया सहिता चंडिका सुरान्प्राह यूयं मा विषीदतेति शेषः ५२ एवं सुरानाश्वास्य विस्तीर्णं वद
नेन रक्तबिंदोरिति जात्यपेक्षया ततो जातान्महासुरान् मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदूंश्च भूमिमप्राप्तानेव प्रतीच्छ गृहाण ५३

71

स.स. ताडितइति क्षुरप्रः क्षुरविशेषः बाणविशेषोवाचर्मवालकः अष्टसंख्याकरत्नादिघटितंचंद्राकारसहितं १० छिन्नेइति शक्तिक्षेपोदेवींप्रति अभिमु
३९ खागतांदेवीचिच्छेदेत्यर्थः ११ कोपनि जग्राहग्रहणपूर्वकेप्रक्षेपेत्रग्रहिः आयांतंतच्छूलं १२ आविध्यभ्रामयित्वादेव्याकर्त्र्यात्रिशूलेन करणेनसापि
गदाभिन्नाभस्मत्वमागता अप्रापिताच अंतर्भाविनणचर्थात्क्तः १३ पुंगवश्रेष्ठं अत्रनिशुंभस्यमूर्च्छासंपादनेनपातनं १४ तस्मिन्निति प्रययोशुंभइति

ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमं निशुंभस्याशुचिच्छेदचर्मचाप्यष्टचंद्रकम् १० छिन्नेचर्मणिखड्गेचशक्तिंचिक्षेपसोसुरः तामप्यस्य
द्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखागतां ११ कोपाध्मातोनिशुंभोथशूलंजग्राहदानवः आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चाप्यचूर्णयत् १२ आविध्या-
थगदांसोपिचिक्षेपचंडिकांप्रति सापिदेव्यात्रिशूलेनभिन्नाभस्मत्वमागता १३ ततः परशुहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवं आहत्यदेवीबा-
णौघैरपातयतभूतले १४ तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुंभेभीमविक्रमे भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धः प्रययौयोद्धुमंबिकां १५ सरथस्थस्तथात्यु-
च्चैर्गृहीतपरमायुधैः भुजैरष्टाभिरतुलैर्व्याप्याशेषंबभौनभः १६ तमायांतंसमालोक्यदेवीशंखमवादयत् ज्याशब्दंचापिधनुषश्चकारा
तीवदुःसहं १७ पूरयामासककुभोनिजघंटास्वनेनच समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवधविधायिना १८

शेषः १५ सइति तथासामुद्रिकप्रकारेणा ३९
त्युच्चैर्भुजैर्नभोव्याप्यबभावित्यर्थः १६ आयांतमागच्छंतम् १७ स्वनेनचेति चेनशंखज्याशब्दयोः समुच्चयः वधोनाशः विधायिनेतिस्वनविशेषणम् १८

रुधिरपानमदोद्धतः एनेनयुद्धावसानेवीरपानंसूचितं ६२ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते सप्तशतीव्याख्याने अष्टमोऽध्यायः ८ राजो
वाच विचित्रमिति राजासुरथः चरितंकर्म माहात्म्यंप्रभावः समाहारद्वंद्वः आश्रितंजनकम् १ २ ऋषिरुवाच चकारेति आहवेरणे ३ हन्यमा

हतेमातृगणस्तस्मिन्ननर्तासृङ्मदोद्धतः ६२ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे सा० माहात्म्येरक्तबीजवधाख्योऽष्टमोऽध्यायः ८ राजो
वाच विचित्रमिदमाख्यातंभगवन्भवताममदेव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितं १ भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंरक्तबीजेनिपातिते
चकारशुंभोयत्कर्मनिशुंभश्चातिकोपनः २ ऋषिरुवाच चकारकोपमतुलंरक्तबीजेनिपातिते शुंभासुरोनिशुंभश्चहतेष्वन्येषुचाहवे
३ हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्यामर्षमुद्वहन् अभ्यधावन्निशुंभोथमुख्ययासुरसेनया ४ तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः सं
दष्टौष्ठपुटाः क्रुद्धाहंतुंदेवीमुपाययुः ५ आजगाममहावीर्यः शुंभोपिस्वबलैर्वृतः निहंतुंचंडिकांकोपात्कृत्वायुद्धंतुमातृभिः ६ ततोयुद्ध
मतीवासीद्देव्याशुंभनिशुंभयोः शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः ७ चिच्छेदास्तांश्छरांस्ताभ्यांचंडिकास्वशरोत्करैः ताडयामासचांगे
षुशस्त्रौघैरसुरेश्वरौ ८ निशुंभोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभं अताडयन्मूर्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्तमं ९ नमिति उद्वहन्धारयन्मुख्ययानिज
या ४ संदष्टौष्ठपुटाः दंताभ्यामंतःसंधृतौष्ठाः तथासतिपुटाकारताभवति ५ ६ ततइति देव्याइतिसहार्थेतृतीया ७ चिच्छेदेति ताभ्यामस्तान्क्षिप्तानित्य
न्वयः ८ निशुंभइति सुप्रभमिति खड्गचर्मणोर्विशेषणं ९

ततइति शुंभमूर्छानंतरं निशुंभोयः पूर्वं मूर्छितः आत्तंगृहीतं २७ पुनरिति दनोः पुत्रोपिदितिजसमानशीलित्वाद्दितिजः अयुतंदशसहस्रंचक्रायुधनेः त्येकवचनंप्रत्येकाभिप्रायेण २८ ततइति दुर्गेसंकटे आर्तेःपीडायाः नाशिनीतिणिनिप्रत्ययः २९ ततइति दैत्यसेनयासमावृतः ३० शितधारेण

ततोनिशुंभः संप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकः आजघानशरैर्देवीं कालींकेसरिणंतथा २७ पुनश्चकृत्वाबाहूनामयुतंदनुजेश्वरः चक्रायुधेनदितिजश्छादयामासचंडिकां २८ ततोभगवतीक्रुद्धादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी चिच्छेदतानिचक्राणिस्वशरैःसायकांश्चतान् २९ ततोनिशुंभोवेगेनगदामादायचंडिकां अभ्यधावतवैहंतुंदैत्यसेनासमावृतः ३० तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिकाखड्गेनशितधारेणसचशूलंसमाददे ३१ शूलहस्तंसमायांतंनिशुंभममरार्दनं हृदिविव्याधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका ३२ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदयान्निःसृतोपरः महाबलोमहावीर्यस्तिष्ठेतिपुरुषोवदन् ३३ तस्यनिष्क्रामतोदेवी प्रहस्यस्वनवत्ततः शिरश्चिच्छेदखड्गेनततोसावपतद्भुवि ३४ ततःसिंहश्चखादोग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् असुरांस्तांस्तथाकालीशिवदूतीतथापरान् ३५ तीक्ष्णधा

रेण ३१ शूलेति समायांतं संमुखमायांतं वेगाविद्धेनवेगाक्षिप्तेन ३२ भिन्नस्येति अपरइति शरीरभेदेननतुक्षेत्रज्ञत्वेननिःसृतः निरगात् ३३ स्वनवदिति प्रहस्येत्यस्यविशेषणं मनोमय्यामायथामांहंतुमिच्छतीतितस्यमूर्खत्वदृष्ट्याप्रहसितमित्यर्थः ३४ ततइति उग्रमितिक्रियाविशेषणं सिंहःकालीशिवदूतीचचखादेत्यन्वयः ३५

४०

उपदिशः सामान्यदिगाक्षेपोपदिक्त्वंपूर्वादीनांदशानां तदाहदशेति १९ समुत्पत्यउत्प्लुत्य पुनरवतीर्यपृथ्वींतिरोहिताआच्छादिताः आसन् २० अथाट्टहा
समिति अट्टहासोमहाहासः शकंध्वादित्वात्पररूपं अशिवंरिपूणांभयदं २१ दुरात्मन्निति तिष्ठतिष्ठेतिकोपेसंभ्रमेद्विरुक्तिः आकाशेसंस्थितैः देवैः दान
वसंग्रामदर्शनायतत्रस्थितैः २२ शुंभेनेति महोल्कयेति महाज्वालावत्याशक्त्येत्यर्थकम् यद्वा तन्नामकशक्त्येत्यर्थकम् २३ सिंहेति उत्तरार्द्धस्यतथापी

ततःसिंहोमहानादैस्त्याजितेभमहामदैः पूरयामासगगनंगांतथोपदिशोदश १९ ततः काली समुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् कराभ्यां
तन्निनादेनप्राक्स्वनास्तेतिरोहिताः २० अथाट्टहासमशिवंशिवदूतीचकारह तैःशब्दैरसुरास्त्रेसुः शुंभः कोपंपरंययौ २१ दुरात्मं
स्तिष्ठतिष्ठेतिव्याजहारांबिकायदा तदाजयेत्यभिहितंदेवैराकाशसंस्थितैः २२ शुंभेनागत्ययाशक्तिर्मुक्ताज्वालातिभीषणा आ
यांतीवन्हिकूटाभा सानिरस्तामहोल्कया २३ सिंहनादेनशुंभस्यव्याप्तंलोकत्रयांतरं निर्घातनिःस्वनोघोरोजितवानवनीपते २४ शुं
भमुक्तान्शरान्देवीशुंभस्तत्प्रहितान्शरान् चिच्छेदस्वशरैरुग्रैः शतशोथसहस्रशः २५ ततः साचंडिकाक्रुद्धाशूलेनाभिजघानतं स
तदाभिहतोभूमौमूर्छितोनिपपातह २६

त्यादिनिर्घातनिःस्वनः उत्पातध्वनिः जितवानित्यस्यशुंभनादमितिशेषः २४ शुंभेति अनेनदे
वीशुंभयोः समयुद्धमुक्तम् २५ ततइति समयुद्धंअसहमाना अतएवक्रुद्धा अभिहतः समंताद्धतोभिहतः २६ ५ ५

४१

सा.स. ततइति तनौशरीरेलयं अपृथग्भावं अनेनब्रह्मादिभ्यः आविर्भूतानामप्यन्तलयदर्शनेन समस्तोपादानत्वमस्याएवेति दर्शयति तच्चमूलशक्त्यभेदादि अ
४१ त्युक्तं ४ देव्युवाच अहमिति अहंविभूत्यैश्वर्येणबहुभिःरूपैः यद्बहुत्वमास्थितातद्बहुत्वंमयासंहृतंतस्मादहमेकैवतिष्ठामि त्वमपिरणेस्थिरो १०

ततः समस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयं तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका ४ देव्युवाच अहंविभूत्याबहु
भिरिहरूपैर्यदास्थिता तत्संहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थिरोभव ५ ऋषिरुवाच ततः प्रववृतेयुद्धंदेव्याः शुंभस्यचोभयोः
पश्यतांसर्वदेवानामसुराणांचदारुणं ६ शरवर्षैःशितैःशस्त्रैस्तथास्त्रैश्चैवदारुणैः तयोर्युद्धमभूद्भूयःसर्वलोकभयंकरं ७ दि-
व्यान्यस्त्राणिशतशोमुमुचेयान्यथांबिका बभंजतानिदैत्येंद्रस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः ८ मुक्तानितेनचास्त्राणिदिव्यानिपरमे-
श्वरी बभंजलीलयैवोग्रहुंकारोच्चारणादिभिः ९ ततः शरशतैर्देवीमाच्छादयतसोसुरः सापितत्कुपितादेवीधनुश्चिच्छेदचेषुभिः
छिन्नेधनुषिदैत्येंद्रस्तथाशक्तिमथाददे चिच्छेददेवीचक्रेणतामप्यस्यकरस्थितां ११

भवेत्यर्थः अनेनापितदेवद्रढीकृतम् ५ ऋषि
रुवाच ततइति पश्यतामित्यनादरेषष्ठीदारुणंदेवानामसुराणांचभयंकरं ६ भूयः महत् ७ दिव्यानीति तत्प्रतीघातकर्तृभिः तत्तदस्त्रविध्वंसिभिःअस्त्रैः ४१
८ मुक्तानीति उग्रंचतत्हुंकारोच्चारणंचतदादिभूतंयेषामस्त्राणां ९ तत्तस्मात्कुपिताधनुः इषुभिःसह १० छिन्नेइति तथातेनप्रकारेणछिन्नेधनुषीत्यन्वयः ११

निराकृताः ध्वस्ताः मंत्रोत्रप्रणवः ३६ ३७ खंडं खंडं खंड प्रकाराः खंडस्य खंडावायस्यांक्रियायांतथाकृताः आद्येप्रकारेगुणवचनस्येतिद्वित्वं वज्रेणच
खंडंखंडंकृताइत्येव ३८ विनेशुर्मृताः नष्टाः पलायिताः ३९ इतिशिवभट्टसुतनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेनवमोऽध्यायः ९ ऋषिरुवाच

कौमारीशक्तिनिर्भिन्नाः केचिन्नेशुर्महासुराःब्रह्माणीमंत्रपूतेनतोयेनान्येनिराकृताः ३६ माहेश्वरीत्रिशूलेनभिन्नाःपेतुस्तथापरे
वाराहीतुंडघातेनकेचिच्चूर्णीकृताभुवि ३७ खंडंखंडंचचक्रेणवैष्णव्यादानवाः कृताः वज्रेणचैंद्रीहस्ताग्रविमुक्तेनतथापरे
३८ केचिद्विनेशुरसुराःकेचिन्नष्टामहाहवात् भक्षिताश्चापरेकालीशिवदूतीमृगाधिपैः ३९ इतिमार्कंडेयपुराणेसा० माहा
त्म्येनिशुंभवधोनामनवमोऽध्यायः ९ ऋषिरुवाच निशुंभंनिहतंदृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितं हन्यमानंबलंचैवशुंभः क्रुद्धोब्रवी
द्वचः १ बलावलेपदुष्टेत्वंमादुर्गेगर्वमावह अन्यासांबलमाश्रित्ययुद्ध्यसेयातिमानिनी २ देव्युवाच एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीया
काममापरा पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ३ निशुंभमिति १ बलेति बलगर्वेणदुर्विनीते दुर्गेमागर्वमावह यात्वमतिमानिनीसतीअ
न्यासांबलमाश्रित्ययुद्ध्यसेइत्यन्वयः २ देव्युवाच एकैवेति एकास्वगतस्वजातीयभेदहीनापरमात्मस्वरूपत्वात् अपरान्याममसहायभूताद्वितीयाका
स्तिनकापीत्यर्थः अनुभूयमानस्तुभेदोनवास्तवइत्याह पश्येति वाक्यार्थस्यकर्मत्वंमद्विभूतयइत्यनेनभेदं अन्यबलाश्रयणाद्योमांजयतिसंग्रामेइत्यादिप्र
तिज्ञातंमानिनीत्युक्तंनिरस्यति ३

स.स. तमितिजगत्यांक्षितौ २२ सइति क्षिणुक्षिणुहिंसायाभितिधातोः क्षतः २३ २४ उत्पातेति उत्पातसूचकामेघाःउल्कादिव्यंतेजः प्राक्शुंभव अ.
४२ धात् तथातद्वत्सरितोमार्गवाहिन्यः नपूर्ववदुत्पथगामिन्यः आसन्तत्रशुंभे २५ २६अवादयन्निति पुण्याःअनुकूलाः २७ जज्वलुरिति अग्नयः आ १०
हवनीयादयः शांताः सौम्याःसंतोजज्वलुः शांताः दिक्षुजनिताः स्वनाः उत्पातसूचकस्फुरणादिशब्दायेषांते २८ इतिशिवभट्टसुतसती-

तमायांतंततोदेवीसर्वदैत्यजनेश्वरं जगत्यांपातयामासभित्वाशूलेनवक्षसि २२ सगतासुःपपातोर्व्यांदेवीशूलाग्रविक्षतः
चालयन्सकलांपृथ्वींसाब्धिद्वीपांसपर्वताम् २३उत्पातमेघाःसोल्कायेप्रागासंस्तेशमंययुः सरितोमार्गवाहिन्यस्तथासंस्त
त्रपातिते २४ ततःप्रसन्नमखिलंहतेतस्मिन्दुरात्मनि जगत्स्वास्थ्यमतीवासीन्निर्मलंचाभवन्नभः २५ततोदेवगणाःसर्वेह
र्षनिर्भरमानसाः बभूवुर्निहतेतस्मिन्गंधर्वाललितंजगुः २६अवादयंस्तथैवान्येननृतुश्चाप्सरोगणाः ववुःपुण्यास्तथावाताः
सुप्रभोभूद्दिवाकरः २७ जज्वलुश्चाग्नयःशांताःशांतदिग्जनितस्वनाः२८ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे ०माहात्म्येशुंभवधोनाम
दशमोऽध्यायः १० ऋषिरुवाच

गर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्याने दशमोऽध्यायः १० ऋषिरुवाच देव्येति तत्रयु- ४२
द्वेवन्हिपुरोगमाः वन्हिमुख्याः कात्यायनीमित्यनेनपरस्परमासामैक्यं सूचयति इष्टस्यशुंभादिवधस्यलंभात्प्राप्तेः नुमागमः विकाशीनिविकस्व

ततइति खड्गं शतचंद्रं चर्मचेतिचेनाश्वसारथ्योः समुच्चयः १२ १३ तदाह हताश्वइति १४ १५ समुष्टिमिति देव्याः हृदयेइत्यन्वयः तलं प्रसृतचपेटः
१६ १७ उच्चैर्गगनमित्यन्वयः आस्थितः आश्रितवान् निराधाराखेप्रयत्नेन रथनागभावहेतुहीना तेनशुंभेन १८ नियुद्धं बाहुयुद्धं तद्विशेषणंप्रथम

ततः खड्गमुपादायशतचंद्रंचभानुमत् अभ्यधावततांदेवींदैत्यानामधिपेश्वरः १२तस्यापततएवाशुखड्गंचिच्छेदचंडिका धनु
र्मुक्तैः शितैर्बाणैश्चर्मचार्ककरामलं १३ हताश्वः सतदादैत्यश्छिन्नधन्वाविसारथिः जग्राहमुद्गरंघोरमंबिकानिधनोद्यतः १४ चि
च्छेदापततस्तस्यमुद्गरंनिशितैःशरैः तथापिसोभ्यधावत्तांमुष्टिमुद्यम्यवेगवान् १५ समुष्टिंपातयामासहृदयेदैत्यपुंगवः देव्यास्तं
चापिसादेवीतलेनोरस्यताडयत् १६ तलप्रहाराभिहतोनिपपातमहीतले सदैत्यराजः सहसापुनरेवतथोत्थितः १७ उत्पत्यच
प्रगृह्योच्चैर्देवींगगनमास्थितः तत्रापिसानिराधारायुयुधेतेनचंडिका १८ नियुद्धंखेतदादैत्यश्चंडिकाचपरस्परं चक्रतुःप्रथ
मंसिद्धमुनिविस्मयकारकं १९ ततोनियुद्धंसुचिरंकृत्वातेनांबिकासह उत्पात्यभ्रामयामासचिक्षेपधरणीतले २० सक्षिप्तोध
रणींप्राप्यमुष्टिमुद्यम्यवेगतः अभ्यधावतदुष्टात्माचंडिकानिधनेच्छया २१ मितिमुख्यार्थकं सिद्धाः देवयोनिविशेषाः मुनयः ऋषयः १९

ततइति उत्पात्य कंदुकवदुपरिक्षिप्त्वा पतनसमयेचरणमुद्धृत्यभ्रामयामास धरणीतलेचिक्षेपचेत्यर्थः उत्पाद्य उत्पात्य उत्क्षिप्येति पाठत्रयमपीति
केचित् २० सइति दुष्टात्मादुष्टस्वभावः २१

विद्याइति अंगानि ६ वेदाश्चत्वारो ४ मीमांसा ११ न्यायविस्तरः १२ पुराणं १३ धर्मशास्त्रं १४ च विद्यात्वेताश्चतुर्दश आयुर्वेद धनुर्वेद गांधर्वार्थ
शास्त्रैः सहाष्टादशभेदाः अंशाः सकलाश्चतुःषष्टिकलोपेताः पातिव्रत्यसौंदर्यतारुण्याद्युपेताः समस्ताः स्त्रियोपितवांशाः त्वयैकयैतत्पूरितं अं
तर्बहिश्चव्याप्तं त्वत्तः पृथक् भूतस्याभावात् अतस्ते स्तव्ये स्तुत्ये विषये परापरागौणीमुख्याचयाउक्तिस्तद्रूपास्तुतिः कातेइत्यर्थः यद्वाउक्तिरूपा-
त्वमेवातः कातेस्तुतिः ५ पुनरपिस्तुतेरघटतामाह सर्वेति सर्वभूताविश्वात्मिका देवीद्योतनशीला स्वर्गमुक्त्योः प्रकर्षेणदात्रीति यदात्वंस्तुतातदात

विद्याः समस्तास्तवदेविभेदाः स्त्रियः समस्ताः सकलाजगत्सु त्वयैकयापूरितमंबयैतत्कातेस्तुतिः स्तव्यपरापरोक्तिः ५ सर्वभूता
यदादेवी स्वर्गमुक्तिप्रदायिनी त्वंस्तुतास्तुतयेकावा भवंतुपरमोक्तयः ६ सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते स्वर्गापवर्गदे
देविनारायणिनमोस्तुते ७ कलाकाष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनी विश्वस्योपरतौशक्ते नारायणिनमोस्तुते ८ वस्तुतयेपरमाअधि

काउक्तयः काभवंतुनकापीत्यर्थः ६ तथाप्युपगम्याइत्याह सर्वस्येति बुद्धिर्निश्चयात्मकंज्ञानंतद्द्वारैवस्वर्गापवर्गदात्वं नारायणस्यविष्णोः शक्तिर्नारायणीत
त्संबोधनेशुद्धसत्वप्रधानावैष्णवीत्यभितिध्वन्यतेतेतुभ्यं यद्वानारस्यजीवसमूहस्यायनीस्थानभूतातद्रूपा तत्साधनं ७ कलेति अष्टादशनिमेषास्तुकाष्ठा
त्रिंशत्तुताः कलाआदिनाक्षणमुहूर्तादयः परिणामोजनानामवस्थाविशेषः तेनाखंडकालरूपत्वं तदेवपुनराह विश्वस्योपरतौनाशेशक्तेनानाशक्तिमतिइत्य
र्थः संबोधनंकालस्यैवजगद्भक्षकत्वात् ८ ४३

राणिवक्त्राणियेषांते तु पादपूरणेविकाशिताः प्रकाशिताः आशाः यैः १ देवीति प्रपन्नाः भक्ताः आदरेप्रसीदेतिद्विरुक्तिः चराचरस्यमध्ये
त्वमीश्वरीस्वतंत्राइतरत्सर्वंत्वत्परतंत्रमितिभावः २ आधारभूतेति विश्वस्यआधारभूतातत्रहेतुः यतः महीस्वरूपेणेतिस्थितिः अपांस्वरू
पस्थितयाअवभिन्नस्वरूपेणेतिस्थितयागमकत्वात्समासः आप्यायते आपीत्यतः कर्मणियको अननोपलक्षणेन सार्वात्म्यंविवक्षितम् ३

देव्याहतेतत्रमहासुरेंद्रेसेंद्राः सुरावन्हिपुरोगमास्ताम् कात्यायनींतुष्टुवुरिष्टलंभाद्विकाशिवक्त्रास्तुविकाशिताशाः १
देविप्रपन्नार्तिहरेप्रसीदप्रसीदमातर्जगतोखिलस्य प्रसीदविश्वेश्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेविचराचरस्य २ आधारभू
ताजगतस्त्वमेकामहीस्वरूपेणयतःस्थितासि अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्यायतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ३ त्वंवैष्णवीश-
क्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वंवैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ४

त्वमिति हेदेवि आद्यपादेपालनशक्तिमत्वम् द्वितीयेकारणशक्तिमत्वम् मायाऽविद्या त्वयैतत्संमोहितंसंसारगर्तेपातितम् तर्त्किंमोक्षो
नास्त्येवेत्यतआह त्वंप्रसन्नाकृतप्रसादावैप्रसिद्धम् भुविजगतिमुक्तिहेतुः ४ ५ ५ ५

स.स. मयूरेति मयूरकुक्कुटं तत्सिद्धं तेनवृते कुक्कुटः कुकुभेपिच्छेपुत्रेचचरणायुधेइतिमेदिनी मयूरपिच्छध्वजवतीत्यर्थः ध्वजेनशिखिबर्हाणामुच्छ्रितेनस अ.
४४ मावृतेतिहरिवंशोक्तेः यद्वा युद्धचातुर्यादिदक्षयोपार्जितायेमयूरकुक्कुटास्तैरावृतिरावणंयस्याः तत्संबुद्धौ यद्वा कुक्कुटः भूषाविशेषः कुक्कुटस्ताम्रचू ११
डेचभूषायामपिदृश्यतेइति यद्वा आरक्तनेत्रपिच्छाग्रौ मयूरः कुक्कुटः स्मृतः यद्वा कुक्कुटानिदेवसैन्यानितैरावृतइति अनघे अघरहिते कुमारशक्ते

मयूरकुक्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते १४ शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे प्रसीदवै
ष्णवीरूपेनारायणिनमोस्तुते १५ गृहीतोग्रमहाचक्रे दंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे वराहरूपिणि शिवेनारायणिनमोस्तुते १६ नृसिंहरूपे
णोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे त्रैलोक्यत्राणसहितेनारायणिनमोस्तुते १७ किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्वले वृत्रप्राणहरेचैं
द्रिनारायणिनमोस्तुते १८ शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्यमहाबले घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते १९ दंष्ट्राकरालवदनेशिरोमा
लाविभूषणे चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते २० दिव्यरूपसंस्थानम् अवयवसन्निवेशश्चयस्याः १४ शंखेति शंखादीनिगृहीता

निपरमायुधानियया १५ १६ नृसिंहेति त्रैलोक्यत्राणायसम्यक्हितेसमोमस्यहितेलोपः किरीटिनीति महावज्रेमहत्वज्रंयस्याः १८ ४४
शिवेति हतंदैत्यानांमहाबलंययासा यद्वा हतदैत्याचासौमहाबलिश्चकरोपहारयोः पुंसिबलिरिति १९ २० ७ ७

सर्वेति सर्वमंगलानांमंगलत्वरूपेशिवेकल्याणकर्त्रिशरण्येशरणार्हेत्र्यंबकेत्रिनेत्रेगौरीगौरवर्णेअनेनशैवीत्वमप्यस्याः ध्वनितम् ९ सृष्टीति आ
द्यार्द्धेनब्रह्मादीनांसृष्ट्यादिशक्तिः त्वमेवेत्युक्तम् सनातनि नित्येगुणानांमहदादीनां आश्रयभूते अगुणमयेअविद्यमानगुणकृतविकारे १० शर

सर्वमंगलमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ९ सृष्टिस्थितिविनाशानांशक्तिभूतेसनात
नि गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते १० शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते
११ हंसयुक्तविमानस्थेब्रह्माणीरूपधारिणि कौशांभः क्षरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते १२ त्रिशूलचंद्राहिधरेमहावृ
षभवाहिनि माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते १३

णेति दीनाः सार्वदिकदुःखभाजः आर्ताः तस्करादिपीडिताः परायणस्तत्परः तदुपपादकमार्तिहरेइति यतः आर्तेः पीडायाः हंत्रीत्यर्थः
११ हंसेति हंसयुक्तविमानस्थितेब्रह्माणीरूपधारिके कुशंजलंतस्यायंकौशः कमंडलुः तदंभः क्षरतीतिक्षरिकातस्याः संबुद्धौक्षरिकेसे
चिकेक्षुरसेचनेइतिधातुः १२ त्रिशूलेति माहेश्वरीस्वरूपेणेतिपूर्वार्द्धेनान्वयि १३ ध ध ध ध

रोगानिति अभीष्टान् अपहंसीत्यनुकृष्यते विपत् इष्टवियोगलक्षणाविपत्तिः यतस्त्वामाश्रिता अन्येषामाश्रयतां प्रयांति अन्यैराश्रयणीया भवं
तीत्यर्थः २८ एतदिति कदनं नाशः धर्मद्विषो सुराः अद्य अधुना आत्ममूर्तिमेव अनेकैः रूपैः ब्रह्माण्यादिलक्षणैः अभेदे तृतीया बहुधा बहुप्रकारा अ
न्यात्वदितरा कानकापीत्यर्थः २९ विद्यास्विति विद्यासु ज्ञानेषु उपायभूतानि यानि शास्त्रादीनि तेषु मन्वाद्युक्तेषु विवेकदीपेषु उपनिषत्सु आद्येषु

रोगानशेषानपहंसि तुष्टा रुष्टा तु कामान्सकलानभीष्टान् त्वामाश्रितानां न विपन्नराणां त्वामाश्रिता ह्याश्रयतां प्रयांति २८ एतत्कृ
तं यत्कदनं त्वयाद्य धर्मद्विषां देवि महासुराणां रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिं कृत्वांबिके तत्प्रकरोति कान्या २९ विद्यासु शास्त्रेषु विवेकदीपेष्वा
द्येषु वाक्येषु च का त्वदन्या ममत्वगर्तेति महांधकारे विभ्रामयत्येतदतीव विश्वं ३० रक्षांसि यत्रोग्रविषाश्च नागा यत्रारयो दस्युबलानि
यत्र दावानलो यत्र तथाब्धिमध्ये तत्र स्थिता त्वं परिपासि विश्वं ३१ विश्वेश्वरी त्वं परिपासि विश्वं विश्वात्मिका धारयसीति विश्वं विश्वे
शवंद्या भवती भवंति विश्वाश्रया ये त्वयि भक्तिनम्राः ३२ वाक्येषु कर्मकांडपरवेदवाक्येषु च सत्स्वेव ममत्वगर्ते तदाश्रये महांधकारे संसारे एतद्वि
श्वं त्वदन्या का अतीव विभ्रामयति न कापीत्यर्थः ३० रक्षांसीति नागाः सर्पाः अत्र यत्रेत्यनुकृष्यते दस्यवः चौराः दावो वनं तथाब्धिमध्ये यत्रौर्वाग्न्यादयः
तत्र त्वमेव व्यापकत्वात् स्थिता विश्वं परिपासीत्यन्वयः ३१ यतस्त्वं विश्वेश्वरी अतो विश्वं परिपासि यतः त्वं विश्वात्मिका अतस्त्वं तद्धारयसि यतो भवती विश्वेशा
नां इंद्रब्रह्मादीनामपि स्तुत्या अतस्त्वयि भक्तिनम्राः ये ते विश्वाश्रयाः भवंति ३२ ४५

83

हे लक्ष्मि महाविद्या उपनिषत् श्रद्धा आस्तिक्यबुद्धिः पुष्टिसहित स्वधे महारात्रिर्हिरण्यगर्भोदयरूपा महती अविद्या सर्वावरणसमर्था महामोहः त
द्रूपे २१ मेधे इति मेधाधारणावती बुद्धिः सरस्वती वाग्देवता वरे श्रेष्ठे भूति सत्वप्रधाने छांदसो गुणाभावः अनेन सात्विकीत्वम् बभ्रूरजोगुणः
तद्युक्ते तामसि तमोगुणयुक्ते इदं मूलशक्त्यभिप्रायेण नियति र्दिष्टं तद्रूपे ईशे समर्थे २२ सर्वेति देवीत्यस्याहिरुक्तिः प्रसादने आहीत्यार्षम् २३ एत

लक्ष्मि लज्जे महाविद्ये श्रद्धे पुष्टि स्वधे ध्रुवे महारात्रि महामाये नारायणि नमोस्तु ते २१ मेधे सरस्वति वरे भूति बाभ्रवि तामसि
नियते त्वं प्रसीदेशे नारायणि नमोस्तु ते २२ सर्वस्वरूपे सर्वेशे सर्वशक्ति समन्विते भयेभ्यस्त्राहि नो देवि दुर्गे देवि नमोस्तु ते २३ एत
न्नेवदनं सौम्यं लोचनत्रयभूषितम् पातु नः सर्वभूतेभ्यः कात्यायनि नमोस्तु ते २४ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनम्
त्रिशूलं पातु नो भीतेर्भद्रकालि नमोस्तु ते २५ हिनस्ति दैत्यतेजांसि स्वनेनापूर्य या जगत् सा घंटा पातु नो देवि पापेभ्यो नः सु
तानिव २६ असुरासृग्वसापंकचर्चितस्ते करोज्वलः शुभाय खड्गो भवतु चंडिके त्वां नता वयम् २७ दिति सर्वभूतेभ्यः सर्वभूतविका
रेभ्यः प्राणिभ्यश्च कात्यायनि तदाश्रमभवे २४ ज्वालेति नोस्मान् भीतेर्भयात् २५ हिनस्तीति अनः प्राणिमाता सुतानिव नोस्मान् पापेभ्यः पा
त्वित्यर्थः अततेः पचाद्यच् जनन्यांशकटे प्यनः २६ असुरेति चर्चितो लिप्तः करं हस्तं उज्ज्वलयति करैः किरणैरुज्ज्वलो वा २७ ७

स. स. पुनरपीति इयमपिद्वापरे: तीतेतत्रैवचतुर्युगे: वतीर्णेत्याहु: वैप्रचित्तान् विप्रचित्तिवंशीयान् ३९ ४० ततइति एषारक्तदंतिकाकाल्यंशभूता अ.
४६ अत्रदंतेत्युपलक्षणम् केशायुधसर्वावयवेषु रक्तत्वमस्या अतएवास्यारक्तचामुंडात्वेनव्यवहार: अत्रसर्वत्राहमितिनिर्देश: परस्परमपिशक्ती ११
नामभेदाभिप्रायेण ४१ भूयश्चेति अनंभसि कूपादिजलशून्यायामवीत्यर्थ: अयोनिजायथेदानीं पार्वतीदेहाविर्भावएवमपिचेत्यर्थ:

पुनरप्यतिरौद्रेण रूपेणपृथिवीतले अवतीर्यहनिष्यामिवैप्रचित्तांश्चदानवान् ३९ भक्षयंत्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान्
रक्तादंताभविष्यंतिदाडिमीकुसुमोपमा: ४० ततोमांदेवता: स्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवा: स्तुवंतोव्याहरिष्यंतिसततंरक्तदंतिकाम्
४१ भूयश्चशतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि मुनिभि: संस्तुताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ४२ तत: शतेननेत्राणांनिरीक्षि
ष्यामियन्मुनीन् कीर्तयिष्यंतिमनुजा: शताक्षीमितिमांतत: ४३ ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवै: भरिष्यामिसुरा:
शाकैराहृष्टे: प्राणधारकै: ४४ ४२ ततइति यत्यस्मात्मुनीन्निरीक्षिष्यामि । तस्मात् ४३ वैवस्वतमन्वंतरेएकचत्वारिंशत्तमेयुगेश
ताक्षीशाकंभर्यवतार: तस्मिन्नेवांतरेशक्रचत्वारिंशत्तमेयुगेइतिलक्ष्मीतंत्रोक्ते: तत्रैवदुर्गमासुरवध: शाकंभरींस्तुवन्ध्यायन् शक्रसंपूजयन्नमन् ४६
अक्षय्यमश्नुतेभूतिमन्नपानोद्भवांरतिमितिचतत्रैव ४४

85

देवीति हे देवि नोस्मान् सद्यः क्षणमात्रेण शत्रुभीतेः पालय यथाधुनैव संप्रत्येवासुरवधात् पालितवत्यसि तथेत्यर्थः सर्वजगतां पापानि आशु शी
घ्रं प्रशमं नय उत्पातानां पाकः फलदानकालस्तेन जनितान्महोपसर्गान् मार्यादींश्च प्रशमं नय असंधिरार्षः ३३ प्रणतानामिति ईड्ये स्तव्ये ३४ दे
व्युवाच वरदेति यं वरं यमभीप्सितार्थं वृणुध्वं प्रार्थयध्वम् ३५ देवा ऊचुः सर्वबाधेति सर्वा चासौ बाधा चेत्यर्थः इदं वैरिविनाशनस्य विशेषणं

देवि प्रसीद परिपालय नोरिभीतेर्नित्यं यथासुरवधादधुनैव सद्यः पापानि सर्वजगतां प्रशमं नयाशु उत्पातपाकजनितांश्च महो
पसर्गान् ३३ प्रणतानां प्रसीद त्वं देवि विश्वार्तिहारिणि त्रैलोक्यवासिनामीड्ये लोकानां वरदा भव ३४ देव्युवाच वरदाहं सुरगणा व
रं यं मनसेच्छथ तं वृणुध्वं प्रयच्छामि जगतामुपकारकं ३५ देवा ऊचुः सर्वबाधाप्रशमनं त्रैलोक्यस्याखिलेश्वरि एवमेव त्वया
कार्यमस्मद्वैरिविनाशनं ३६ देव्युवाच वैवस्वतेंतरे प्राप्ते अष्टाविंशतिमे युगे शुंभो निशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येते महासुरौ ३७
नंदगोपगृहे जाता यशोदागर्भसंभवा ततस्तौ नाशयिष्यामि विंध्याचलनिवासिनी ३८ एवमेव शुंभादिनाशनवदेव ३६ देव्युवाच वैवस्वते

इति अंतरे मन्वंतरे अष्टाविंशतिमे अष्टाविंशतिसंख्याके यमडागमश्छांदसः युगे चतुर्युगे तत्र कलिद्वापरसंधावनयोरुत्पत्तिः ३७ नंदगोपस्य गृहे ए
षा महालक्ष्म्यंशभूता नंदा भगवती नाम या भविष्यति नंदजा कनकोत्तमकांतिः सा सुकांतिकनकांबरा कमलांकुशपाशाब्जैरलंकृतचतुर्भुजा इंदिराक
मला लक्ष्मीः साश्रीरुक्मांबुजासनेति रहस्योक्तेः ३८

स.स. तदेतिस्पष्टम् ५१ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते सप्तशतीव्याख्याने एकादशोऽध्यायः ११ देव्युवाच एभिरिति मधुकैटभ अ.
४७ वधादिलक्षणैरित्यर्थः सकलां ऐहिकीं पारलौकिकीं समाहितोनन्यमनाः १ तदेवाह मधीति शुंभनिशुंभयोरिति वैपरीत्यं अष्टम्यादिदिनत्रये १२

तदातदावतीर्याहं करिष्याम्यरिसंक्षयं ५१ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येदेवैःकृतानारायणीस्तुति
र्नामएकादशोऽध्यायः ११ देव्युवाच एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्यसंश
यं १ मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनम् कीर्तयिष्यंतियेतद्वद्वधंशुंभनिशुंभयोः २ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः -
श्रोष्यंतिचैवयेभक्त्यामममाहात्म्यमुत्तमं ३ नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतोत्थानचापदः नभविष्यतिदारिद्र्यंनचैवेष्टवियोजनं ४
शत्रुतोनभयंतस्यदस्युतोवानराजतः नशस्त्रानलतोयौघात्कदाचित्संभविष्यति ५ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः
श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्ययनंहितत् ६ क्रमकीर्तनशंकादूरीकरणाय २ श्रोष्यंतिचापठिष्यंति अष्टम्यामित्यादिमुख्यकालकथ

नम् ३ नतेषामिति दुष्कृतंपापं दरिद्रशब्दात् घञ् दारिद्र्यम् ४ शत्रुतइति नशस्त्रेति संग्रामभीरुविषयम् तोयौघाज्जलप्रवाहात् ५ ४७
तस्मादिति सदानित्यं हियतः तत् माहात्म्यं स्वस्ति कल्याणं तस्यायनंमार्गः ६ ७ ७ ७ ७

शाकंभरीति एषापार्वत्यंशाएवशाकंभरीनीलवर्णेत्याद्युक्तेः दुर्गनामासुरः तत्रैवशाकंभर्यवतारएव शाकंभरीशताक्षीसासेवदुर्गाप्रकीर्तितात उमागौरीसतीचंडीकालिकासाचपार्वतीति तत्रमूलकरीराग्रफलकांडाधिरूढकाः त्वक्पुष्पंकवचंचेतिशाकंदशविधंस्मृतं ४५ दुर्गेतिभीमंभयंकरं ४६ भक्षयिष्यामिइत्यंतस्थयद्वयविशिष्टम् ४७ भीमेति भीमापिनीलवर्णेवदंष्ट्रादशनभासुरा चंद्रहासंचडमरुंशिरःपात्रंचबिभ्रती एकवी

शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहासुरं ४५ दुर्गादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहिमाचले ४६ रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणात् तदामांमुनयः सर्वेस्तोष्यंत्यानम्रमूर्तयः ४७ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांकरिष्यति ४८ तदाहंभ्रामरंरूपंकृत्वासंख्येयषट्पदं त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधिष्यामिमहासुरं ४९ भ्रामरीतिचमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः इत्थंयदायदाबाधादानवोत्थाभविष्यति ५०

राकालरात्रिर्निद्रातृष्णादुरत्ययेत्युक्तेरियंकाल्यंशएव पंचाशत्तमेचतुर्युगेवैवस्वतमन्वंतरेएवभीमावतारइतिलक्ष्मीतंत्रे अरुणाख्योरुणनामा ४८ तदेतिभ्रामरं पाणिधृतभ्रमरं असंख्येयाः षट्पदाः यस्मिन्रूपेतत् ४९ भ्रामरीति तेजोमंडलदुर्धर्षाभ्रामरीचित्रकांतिभृत् चित्रभ्रमरपाणिःसामहामारीतिगीयते महामायामहाकालीमहामारीक्षुधातृषाइत्युक्तेरियमपिकाल्यंशएव सर्वतः सर्वत्रवैवस्वतेंतरेएवषष्टितमेचतुर्युगेभ्रामर्यवतारइतिलक्ष्मीतंत्रे इत्थमित्याद्युत्तरान्वयि ५१

सं॰स॰ ४८

उत्पत्तयः प्रादुर्भावान् द्वितीयार्थे प्रथमा पराक्रमं चेति पूर्वान्वयि युद्धेष्वित्युपलक्षणम् १३ उपपद्यते प्राप्यते कुलं च नंदते वर्द्धते १४ शांतिकर्म उपसर्गा
दिनिवर्तकं कर्म तस्मिन् तत्स्थान इत्यर्थः अन्ये सप्तम्यौ विषयार्थे १५ तदेवाविवृणोति उपसर्गा इति दुःस्वप्नशब्दौ तु फले इति नपुंसकत्वम् १६ बालग्रहाः

श्रुत्वा ममैतन्माहात्म्यं तथा चोत्पत्तयः शुभाः पराक्रमं च युद्धेषु जायते निर्भयः पुमान् १३ रिपवः संक्षयं यांति कल्याणं चोपपद्यते नंदते
च कुलं पुंसां माहात्म्यं मम शृण्वताम् १४ शांतिकर्मणि सर्वत्र तथा दुःस्वप्नदर्शने ग्रहपीडासु चोग्रासु माहात्म्यं शृणुयान्मम १५ उपसर्गाः श
मं यांति ग्रहपीडाश्च दारुणाः दुःस्वप्नं च नृभिर्दृष्टं सुस्वप्नमुपजायते १६ बालग्रहाभिभूतानां बालानां शांतिकारकम् संघातभेदे च नृणां
मैत्रीकरणमुत्तमम् १७ दुर्वृत्तानामशेषाणां बलहानिकरं परम् रक्षोभूतपिशाचानां पठनादेव नाशनम् १८ सर्वं ममैतन्माहात्म्यं मम
सन्निधिकारकम् पशुपुष्पार्घधूपैश्च गंधदीपैस्तथोत्तमैः १९ विप्राणां भोजनैर्होमैः प्रोक्षणीयैरहर्निशम् अन्यैश्च विविधैर्भोगैः
प्रदानैर्वत्सरेण या २०

पूतनाद्याः संघातभेदे मैत्रीविघट्टने १७ दुर्वृत्तानां दुष्टानां व्याघ्रसूचकानाम् १८ पश्वित्यादि श्लोकद्वयमेकान्वयम् प
शुर्बलिः अर्घोऽष्टांगः आपः क्षीरं कुशाग्राणि दध्यक्षततिलानि च यवाः सिद्धार्थकाश्चैव त्वष्टांगोऽर्घः प्रकीर्तितः १९ विप्राणामिति प्रोक्षणीयैः पंचामृ
ताभिषेकादिभिः एतैरन्यैर्विविधा भोगाः स्रगादयः प्रदानैः मदुद्देशेन विप्रेभ्यो दीयमानैः वासोलंकारादिभिः एतैरहर्निशं क्रियमाणैर्या वत्सरेण प्रीतिर्भ
वति २०

अ॰ १२ ४८

89

उपसर्गानिति माहात्म्यं कर्तृ महामारीजनक्षयकरी देवतानस्याः समुद्भवो येषां तानुपसर्गानुपद्रवान् तथा त्रिविधं व्याधिरागद्वेषादिरूपं आध्यात्मिकं भूतप्रेतादिजभयप्रमादाद्याधिभौतिकं दैवकृतवज्रपातदारिद्र्याद्याधिदैविकं तद्रूपमुत्पातं अनि ष्टं दिव्यं भौममांतरिक्षं चेति त्रिविधमुत्पातं च ७ यत्रेति यत्रायतने गृहे ममसत्संबंध्येतत्सम्यगर्थावधारणपूर्वकं अस्खलितवर्णादि च ८ बलीति बलिप्रदानं देवतोद्देशेन पश्वाद्युपहारः पूजा गंधादिना

उपसर्गानशेषांस्तु महामारीसमुद्भवान् तथा त्रिविधमुत्पातं माहात्म्यं शमयेन्मम ७ यत्रैतत्पठ्यते सम्यङ्नित्यमायतने मम सदा न तद्विमोक्ष्यामि सान्निध्यं तत्र मे स्थितम् ८ बलिप्रदाने पूजायामग्निकार्ये महोत्सवे सर्वं ममैतच्चरितमुच्चार्यं श्राव्यमेव च ९ जानताजानता वापि बलिपूजां तथा कृताम् प्रतीक्षिष्याम्यहं प्रीत्या वन्हिहोमं तथा कृतं १० शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी तस्यां ममैतन्माहात्म्यं श्रुत्वा भक्तिसमन्वितः ११ सर्वबाधाविनिर्मुक्तो धनधान्यसुतान्वितः मनुष्यो मत्प्रसादेन भविष्यति न संशयः १२

र्चनम् अग्निकार्यं देवीदैवत्यो होमः महोत्सवः पुत्रजन्मविवाहादि उच्चार्यं इति द्विजविषयम् ९ तत्फलमाह जानतेति जानता विधिज्ञेन अजानता तदन्येन बलिसहितां पूजां तथा वेद्यावेद्यप्रकारेण मन्माहात्म्योदीरणादौ सति यथाकथंचिदपि कृतमेतत् प्रतीक्षिष्यामि अंगीकरिष्यामीत्यर्थः १० शरदिति शरत्काले आश्विनशुक्लप्रतिपदमारभ्य क्रियमाणा दुर्गोत्सवरूपा या च वार्षिकी वर्षशब्दो वर्षादौ लाक्षणिकः तेन चैत्रशुक्लप्रतिपदमारभ्य क्रियमाणा इत्यर्थः ११ १२

राज्ञेति क्रुद्धेनराज्ञाचवध्यइत्याज्ञप्तइत्यन्वयः सर्वत्रवासमुच्चये महार्णवेपोतेनाविस्थितोवातेनाघूर्णित आकुलितश्च २६ पतत्सुचेति सर्वा
सुबाधासुमहापीडासुवेदनयादुःखेनाभ्यर्दितश्च २७ स्मरन्निति मुच्येतेति कर्मकर्तरितङ् संकटंदुःखं उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि २८ दूरादेवेति मम
चरितंस्मरतः ममप्रभावात् दूरात्पलायंतइत्यन्वयः उत्तरार्द्धस्यऋषिरुवाचेत्यादिः चंडोदारुणः २९ पश्यतामिति अनादरेषष्ठी उत्तरार्द्धमु

राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबंधगतोपिवा आघूर्णितोवावातेनस्थितःपोतेमहार्णवे २६ पतत्सुचापिशस्त्रेषुसंग्रामेभृशदा
रुणे सर्वबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा २७ स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्येतसंकटात् ममप्रभावात्सिंहाद्यादस्यवोवैरिणस्त
दा २८ दूरादेवपलायंतेस्मरतश्चरितंमम ऋषिरुवाच इत्युक्त्वासाभगवतीचंडिकाचंडविक्रमा २९ पश्यतामेवदेवानांतत्रै
वांतरधीयत तेपिदेवानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा ३० यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः दैत्याश्चदेव्यानिहतेशुंभेदेवरि
पौयुधि ३१ जगद्विध्वंसिनितस्मिन्महोग्रेतुलविक्रमे निशुंभेचमहावीर्येशेषाःपातालमाययुः ३२ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपु
नः संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनं ३३

त्तरान्वयि निरातंकाः निर्भयाः ३० यज्ञभागभुजःसंतः स्वाधिकारान् चक्रुरित्यन्वयः दैत्याः शेषादैत्याः ४९
पातालमाययुरित्यग्रतस्तेनान्वयः ३१ जगदिति आययुः प्राविशन् ३२ एवमिति संभूयदृश्यशरीरात्प्रादुर्भूय अंतरधीयतेतिकर्मकर्तरितङ् ३३

सास्मिन्सुचरिते सकृच्छ्रुत इत्यर्थः श्रवणमुपलक्षणं श्रवणेऽधिकफलत्वमिति कश्चित् श्रुतमित्याद्युत्तरान्वयि २१ ममजन्मनां कीर्तनं श्रुतं सदित्यर्थः युद्धेष्वित्युत्तरान्वयि २२ तस्मिन्निति ब्रह्मर्षिभिः कृताः स्तुतयः तथापि ममतावर्त इत्यादयः ब्रह्मर्षिः सुमेधाः बहुवचनं पूजायां वस्तुतस्तु युष्माभिः स्तुनयो याश्चेत्यनेन नारायणी सूक्तं नमो देव्यै देव्यादिकं च सूक्तं तथा ब्रह्मणा ऋषिभिः सह यायुष्माभिः कृताः महिषांतकरी सूक्तरूपा इत्यर्थः

प्रीतिर्मे क्रियते सास्मिन्सकृत्सुचरिते श्रुते श्रुतं हरति पापानि तथारोग्यं प्रयच्छति २१ रक्षां करोति भूतेभ्यो जन्मनां कीर्तनं मम
युद्धेषु चरितं यन्मे दुष्टदैत्यनिबर्हणम् २२ तस्मिन्कृते वैरिकृतं भयं पुंसां न जायते युष्माभिः स्तुतयो याश्च याश्च ब्रह्मर्षिभिः कृताः २३
ब्रह्मणा च कृतास्तास्तु प्रयच्छंति शुभां मतिम् अरण्ये प्रांतरे वापि दावाग्निपरिवारितः २४ दस्युभिर्वा वृतः शून्ये गृहीतो वापि
शत्रुभिः सिंहव्याघ्रानुयातो वा वने वा वनहस्तिभिः २५

यथा तत्स्तुतौ ऋषीणामपि कर्तृत्वं यथा प्रागेव निरूपणात्कृता इति च द्दृश इत्यर्थकम् लक्ष्मीतंत्रैकवाक्यत्वादित्यवधेयम् एवं चैतानि सर्वाणि स्तोत्राण्यकृतकादीनीति बोध्यम् २३ ब्रह्मणेति त्वं स्वाहेत्यादि रात्रिसूक्तरूपाः शुभां मोक्षाभ्युदयसाधनीं प्रयच्छंति ददति अरण्य इत्यादि श्लोकचतुष्टयमेकान्वयि प्रांतरे दूरशून्यमार्गे अरण्य इत्यस्य दावाग्नीत्यादिनान्वयः प्रांतर इत्यस्य दस्युभिरित्यादिनान्वयः २४ वनहस्तिभिरित्यस्य वनो वेति शेषः २५ ६९ ६९

विद्यातत्त्वज्ञानं तथैवेति समुच्चये तया देव्या त्वं सुरथः एष वैश्यः समाधिः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि तथैवान्ये चेत्यर्थः विवेकिनः अधिगतलोकशास्त्राः २
मोह्यंत इति मोहो मिथ्याज्ञानं उपैहीति वृद्धिश्छांदसी ३ आराधितेति सैवेत्यनेन सर्वत्र फलदात्री यमेवेति सूचितम् भोगः ऐहिकः मार्कंडेय उवा
च इतीति ४ प्रणिपत्येति संशितव्रतं तीव्रव्रतं निर्विण्णो दुःखाकुलः ममत्वं स्वीयत्वाध्यवसायः ५ जगामेति स राजा वैश्यश्चेत्यर्थः एवमग्रेपि

विद्या तथैव क्रियते भगवद्विष्णुमायया तया त्वमेष वैश्यश्च तथैवान्ये विवेकिनः २ मोह्यंते मोहिताश्चैव मोहमेष्यंति चापरे तामु
पैहि महाराज शरणं परमेश्वरीं ३ आराधिता सैव नृणां भोगस्वर्गापवर्गदा मार्कंडेय उवाच इति तस्य वचः श्रुत्वा सुरथः स नराधि
पः ४ प्रणिपत्य महाभागं तमृषिं संशितव्रतं निर्विण्णोतिममत्वेन राज्यापहरणेन च ५ जगाम सद्यस्तपसे स च वैश्यो महामुने संदर्श
नार्थमंबाया नदीपुलिनमास्थितः ६ स च वैश्यस्तपस्तेपे देवीसूक्तं परं जपन् तौ तस्मिन्पुलिने देव्याः कृत्वा मूर्तिं महीमयीं ७

६ देवीसूक्तं ऋग्वेदप्रसिद्धमित्येके वस्तुतो देवीसूक्तं नमो देव्या इत्यादिकं पंचमाध्यायस्थस्तुतिरूपं तत्र सर्वदेवतायाः कूटस्थायाः महालक्ष्म्याः स्तोत्रं शु ५०
भादिवधार्थं निर्दिष्टं सर्वक्लेशपरिह... धर्यादिफलकं तत्का माप्यांजपं अनुपदश्रुतत्वात् बुद्धिसन्निहितत्वाच्चेदमेव देवीसूक्तं देवीपदेन च गृहीतुमुचितं ल
क्ष्मीतंत्रसंमतश्चायमर्थः इति प्रागेव निरूपितमित्यपरे प्राणाधः संस्थितं बीजं व्योमबीजं हुताशनः त्रिकोणबिंदुनादाढ्यं प्रणवादि नमोंतकं अंबिकासिद्धि
दं ज्ञेयं देवीसूक्तं परं स्मृतमिति कश्चित्सव्यते ७

पृष्टमोहकारणमुपसंहरति तयेति प्रसूयतेजनयति अथार्चिताफलमुद्दिश्य कृतभक्तिर्विज्ञानमात्मतत्वज्ञानंयच्छति तुष्टा फलोद्देशेनक्रिय-
माणकर्मणऋद्धिंप्रयच्छति संहितायाअविवक्षितत्वान्नसंधिः ३४ व्याप्तमिति महतोब्रह्मादीनपिकलयति अधिकारेषुवर्तयति सामहा-
कालीतयामहाकालेप्रलयेमहामारीसंहारक्रियातद्रूपातयैतत्सकलंव्याप्तमित्यन्वयः ३५ सैवेति कालेप्रलयेमहामारीसंहारशक्तिः सृष्टिःस

तयैतन्मोत्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते सायाचिंताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ३४व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्मांडंमनुजेश्वर महा
काल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ३५सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा स्थितिंकरोतिभूतानांसैवकाले सनातनी ३६
भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ३७ स्तुतासंपूजितापुष्पैर्धूपगंधादिभिस्त
था ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेतथाशुभाम् ३८ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसा० देव्याश्चरितेमाहात्म्यंनामद्वादशोऽध्यायः १२
ऋषिरुवाच एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमं एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यतेजगत् १

गर्शक्तिः अजाजन्महीना कालेस्थितिका
ले सनातनीनाशहीना ३६ भवकालेसंपत्समये वृद्धिप्रदेतिलक्ष्मीविशेषणं अभावेविपत्काले ३७ पुष्पैर्धूपगंधदीपाद्यैःसंपूजितेत्यर्थः ३८ इतिशिवभ
ट्टसुतस० सप्तशतीव्याख्यानेद्वादशोऽध्यायः १२ ऋषिरुवाच एतदिति एवमुक्तप्रकारेणधार्यतइतिसृष्टिप्रलययोरुपलक्षणं हेभूपेतिसुरथसंबोधनं १

ममेत्यहमितिचयः संगस्तद्विच्युतिस्तन्नाशस्तत्करमितिज्ञानविशेषणम् समासोनछांदसः प्राज्ञत्वंमुक्तीच्छयातिबुद्धिमत्वाच्च देव्युवाच
स्वल्पैरिति स्वराज्यमित्यसमस्तम् १३ हत्वेति तत्रराज्येतवास्खलितमस्खलनंभविष्यति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि १४ सावर्णिकइति यद्वाचकं
नामतदुपलक्षितोमनुरित्यर्थः वैश्येत्याद्युत्तरान्वयि अस्मत्तइति बहुवचनंस्वस्यसार्वात्म्यद्योतकम् १५ तमिति संसिद्ध्यैमुक्तये ...दर्थ्यैच

ममेत्यहमितिप्राज्ञरूपां...विच्युतिकारकम् देव्युवाच स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्राप्स्यतेभवान् १३ हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति मृतश्चभूयः संप्राप्यजन्मदेवाद्विवस्वतः १४ सावर्णिकोमनुर्नामभवान्भुविभविष्यति वैश्यवर्यत्वयायश्चवरोस्मत्तोभिवांछितः १५ तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभविष्यति मार्कंडेयउवाच इतिदत्वातयोर्देवीयथाभिलषितंवरं १६ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्याताभ्यामभिष्टुता एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुरथः क्षत्रियर्षभः सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः १७ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येसुरथवैश्ययोर्वरप्रदानंनामत्रयोदशोऽध्यायः १३

तुर्यंज्ञानंब्रह्मज्ञानं मार्कंडेयउवाच इतीति १६ बभूवेति देव्याइत्यपादानेपंचमी सूर्यादिति सावर्णिर्भवितामनुरिति अस्यपुनरावृत्तिराचारात् वक्ष्यमाणकात्यायनीतंत्राच्च अंतेमनुरित्यनेनसावर्णिरित्यारभ्यसावर्णिर्भवितामनुरित्यंतोयंमहामालामंत्रइतिसूचयतीति तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे सम्यकृत्वादिस्थितेत्स्येयं-

अर्हणांपूजांअग्नितर्पणंहोमः पुष्पधूपौगंधदीपाद्युपलक्षकौ आदौयताहारौ अल्पाहारौ ततोनिराहारौ अनेनहठयोगः सूचितः तन्मनस्कौदेवीम
नस्कौसमाहितौत्यक्तबाह्यचेष्टौ ८ तौबलिंचपशुकूष्मांडाद्युपहारंददतुरेवेत्यस्यराजेत्यादि राजैवनिजरुधिरसिक्तं एतेनवैश्यस्यतत्वज्ञानेच्छ
यासात्विकत्वेनकथंराजसपूजायांप्रवृत्तिरित्यपास्तम् राजसपूजाधिकारत्वेनततस्तस्यसात्विकफलेबाधकाभावाच्च ब्राह्मणस्यसात्विकपूज

अर्हणांचक्रतुस्तस्याः पुष्पधूपाग्नितर्पणैः निराहारौयताहारौतन्मनस्कौसमाहितौ ८ ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृ
गुक्षितं एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः ९ परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राहचंडिका देव्युवाच यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूप
त्वयाचकुलनंदन १० मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामिवाम् मार्कंडेयउवाच ततोवव्रेनृपोराज्यमविभ्रंश्यन्यजन्मनि ११
अत्रापिचनिजंराज्यंहतशत्रुबलंबलात् सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रेनिर्विण्णमानसः १२ याराजसफलवत् जितात्मनोर्जितचि

त्तयोः ९ प्रत्यक्षमितिक्रियाविशेषणं देव्युवाच यदित्युत्तरार्द्धम् कुलनंदनेतिवैश्यसंबोधनम् ज्ञानार्थित्वेनप्रशस्तत्वात् १० मत्तइतिप्रा
प्यतांस्वीक्रियतां तत्प्रार्थ्यमानम् मार्कंडेयउवाच ततइत्युत्तरार्द्धम् अविभ्रंशिचिरस्थायि ११ अत्रापिचेति अत्राप्यस्मिन्जन्मन्यपिब
लाद्धतशत्रुबलमितिराज्यविशेषणं ज्ञानंतत्वज्ञानंनिर्विण्णमानसः संसाराद्विरक्तमानसः १२ ५ ६

यत्रऋषिः प्रोक्तः प्रथमंश्लोकतः प्रिये व्योमादिवर्णसंभूतोद्वितीयः स्वरसंयुतः व्योमोहकारस्तस्यादिः सकारः द्वितीयः स्वर आकार इत्यर्थः नृपांते म. प.
प्रवदेन्मंत्राः सर्वेचाष्टादशप्रिये वैश्योवाच ततः श्लोकाव्योमाद्याः पंचमंत्रकाः व्योमाद्य आद्योयेषामिति मृगनयनावत्समासः नृपस्योक्तिमंते वर्णोंहाद
शस्वरसंयुतः मांतवर्णोयः सचद्वादशस्वरेणऐकारेणयुक्त आदिभूतइत्यर्थः सकारोबिंदुसंयुक्तश्चांतेसोमनुरीदृशो २५ मनुर्मनूइत्यर्थः वै
श्योवाचपुनर्देवि स्वरैकादशआदितः स्वरैकादशः एकारः वन्हिबीजंबिंदुयुक्तमंतेस्यान्मनुपंचकम् वन्हिबीजंरमिति २० मार्कंडेयऋषिप्रोक्तं
मंत्रत्रयमुदात्ततम् तादिवर्णंचभुवनस्वरयुग्वारुणंपरम् भुवनस्वर औतद्युक्तं वारुणंवौ इति राजोवाचेतिषण्मंत्राःशादितांताः शुभानने अथो
गाचऋषिर्ज्ञानमस्तीत्यादिसुरेश्वरी सर्वेश्वरेश्वरीचांते मंत्रायेद्वादशस्फुटाः राजोवाचेतिभगवानादिरंतेविदांवरः मंत्रत्रयमिदंख्यातंततोऋ-
षिरुवाचह नित्यंवसायदाचादौ प्रभुरंतेष्टमंत्रकः ब्रह्मोवाच ततश्लोकात्वंस्वाहादिमहासुरी अंतेपंचदशैतेस्युर्मंत्राश्चपरमेश्वरि एवंस्तुत्यादि
ऋष्युक्तिर्वांतमंत्राश्चसप्तवै ततोभगवदुक्तिस्तु भवेदादिमनुद्वयम् वंचितेतिचऋष्युक्तिर्मंत्रौ द्वौ परमेश्वरि ऋष्युक्तिश्चतथेत्यादिमंत्रद्वयमुदात्ततं
सर्वेश्लोकास्त्विहाध्यायेह्युक्ताःसप्ततिक्रमात् मध्येचतुर्विंशतिकाअर्द्धमंत्राः प्रकीर्तिताः सर्वाश्चाहुतयोज्ञेयाश्चतुरुत्तरकंशतम् उवाचांतास्तत्र ५२
बोध्यामंत्राभुवनसंख्यकाः १४ इतिप्रथमचरित्रनिर्णयोनामविंशतिमंपटलम् २० ईश्वरउवाच द्वितीयेऋष्युवाचेति नव प्राहुर्नः
क्रमात् ततस्तृतीयेध्यायेतुऋषिरुवाचदेशिके पंचत्रिंशच्चवैमंत्राः श्लोकाज्ञेयावरानने देव्युवाचेतिमंत्रांतेमंत्रश्लोकोमतः प्रियं ऋषिरु

जन्मकर्माबलिस्तुतिः एतांद्विजमुखात्ज्ञात्वा अधीयानोनरः सदा विधूयनिखिलांमायांसम्यक्ज्ञानंसमश्नुते सर्वाः संपद आप्नोतिधुनोतिसकलाप
दः इतिसर्वेष्टसिद्धिः १७ इतिकालोपनामकशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेत्रयोदशोऽध्यायः १३ ७ ७
सार्मविधिब्राह्मणोथयः कामयेतपुनर्नप्रत्याजायेयमित्यपुनर्भवमधिकृत्यतदनुसंधेयोस्यामंत्रउक्तः रात्रिंप्रपद्येपुनर्भूंमयोभूंकन्यांशिखंडि
नींपाशहस्तांयुवतींकुमारिणींआदित्यश्चक्षुषेवातः प्राणायसोमोगंधायापः स्नेहायमनोनुज्ञायपृथिव्यैशरीरमिति अस्यरात्रीजपमात्रात्सि
द्धिः अस्यफलंमरणकालज्ञानंपरमफलंतुमोक्षइति तत्रैवोक्तम् अयंचदेवीविषयोमंत्रः कन्यांकुमारींधीमहितद्गायत्र्यर्थस्यकन्यांकुमारिणी-
मित्यत्रप्रत्यभिज्ञानात् रात्रिंतद्रूपां अस्यास्तनुस्तमोद्वारानिशादिवसनाशिनीतिदेवीमुपक्रम्यहरिवंशोक्तेः पुनर्भूः असुरवधार्थंनानावतारग्रहा
त् अतएवमयोभूः प्राणिनांसुखदात्री कन्यांअजातपुंस्पर्शरतिरधृष्याचातिसुंदरीतिशिवोक्तेः शिखंडिनीमयूरपिच्छभूषणामयूरकलापध्व
जाच भूषणैस्तुमयूराणामंगदाद्यैश्चभास्वरा ध्वजेनशिखिबर्हाणामुच्छ्रितेनसमावृतेतिहरिवंशोक्तेः पाशहस्ताअसुरबंधनार्थं तथायुवतिः-
नित्यंबाल्यवार्द्धक्यावस्थारहिता कंसमोहनावतारेक्षणंशोशवाभिनयेपितदानीमेवयौवनाविष्करणोक्तेः एवंभूतायारात्र्यभिमानिदेवतायाः प्रसा-
दादादित्यश्चक्षुषेचक्षुरक्षितुंभवतु यत्नवान्भवत्वितिक्रमेणार्थः मनस्तदधिष्ठात्रीदेवता अनुज्ञाय अनुज्ञामानंरक्षितुंभवतु पृथिव्यैशरीर- ५३
मित्यस्यविभक्तिपरिणामेन पृथिवीशरीरायेत्यर्थः अथास्यसप्तशतीत्वव्यवहारप्रयोजकसप्तशतहोममंत्रविभागोदर्शितः कात्यायनीतंत्रे मार्कंडे

स.स.
५३

त्सकः पु
पुनरर्ध
ध्योरतु
कास्तुप
श्लोकान
नसप्तति
कोगर्ज
श्लोकग
१९ भग
च्छ्लोक
रुवाचो

त्कंदेव्युवाचेतिवैतदा दैत्येश्वरेणप्रहितोएकमंत्रः प्रकीर्तितः ततश्चऋषिरुवाचइत्युक्तःसोभ्यधावतः इत्यादिद्वादशश्लोकैः षष्ठेऽध्यायेप्रकीर्ति-
ता चतुर्विंशतिभेदास्तादेवताहुतयः क्रमात् इतिषष्ठोऽध्यायः ऋष्युक्तिराज्ञइत्यादित्रयोविंशतिमातरः ऋषिरुवाचततानीतोमातृ
भंदद्वयंक्रमात् सप्तविंशत्यत्रदेविभवंत्याहुतयः क्रमात् अत्राध्यायद्वयेदेवीधूम्राक्षीतुप्रकीर्तिता इतिसप्तमोध्यायः ७ ऋषिश्चंडेचनि
हतइत्यध्यायावसानकम् त्रिषष्ट्याहुतयः प्रोक्ताएकाअर्द्धाहुतिर्मता रक्ताक्षीदेवताअष्टोमहाशान्त्यः प्रकीर्तिताः इत्यष्टमोऽध्यायः ८ राजा
विचित्रमित्यादिश्लोकद्वयमुदाहृतम् ऋषिश्चकारकोपंहि इत्यादिश्लोकरूपतः सप्तत्रिंशच्चविज्ञेयादेवतामंत्ररूपतः एकचत्वारिंशादिति-
आहुतिर्नवमेशुभे देवताभैरवीतारा शृणुगोप्यंवरानने इतिनवमोऽध्यायः ९ ऋषिर्निशुंभंनिहतमित्यादिद्वयरूपकम् ततोदेवीतिमंत्रौद्वौए
कैवाहंमनूत्तमौ पुनर्देव्यैकमंत्रेणव्यक्तमंत्राउदीरिताः ऋषिस्ततः प्रवृत्तेसार्द्धद्वाविंशतित्रयम् द्वाविंशन्मनवस्तत्रएकोत्यर्धमनुर्मतः दशमे
सिंहमासीनाशूलपाशविधारिणी मुख्याचतुर्भुजाबाणचापहस्ताशुभेक्षणा इतिदशमोऽध्यायः १० इतिद्वाविंशतितमंपटलम् २२ ऋ
षिः सुमेधाविख्यातः प्रोक्तोदेव्याहृतेशुभे चतुस्त्रिंशत्तथाश्लोकामंत्रास्तत्संख्यकाश्चते ततोदेव्येकमंत्रेणवरदाहंसुरेश्वरी देवाऊचुस्तथासर्वबा-
धाप्रशमनंतथा श्लोकेनैकेनदेवेशिदेव्युवाचततः परम् वैवस्वतेंतरेप्राप्तेत्यादिश्लोकाश्चतुर्दश सार्द्धासर्वाहुतिर्देविपंचाशत्संचसंयुता वैष्णवी
ं न्त्रमहागरुडवाहिनी इत्येकादशोऽध्यायः ११ देव्युवाचेतिततएभिः स्तवैश्चमांसदा दरेत्यर्धेनसहिताअष्टाविंशतिरूपकाः तत

५३

क्तिः पुनश्श्लोकाः पंचमंत्राः सनातनाः एवमाहुतयस्तत्र चत्वारिंशच्चतुर्युताः चतुर्थेक्रमतो देविऋष्युक्तिः षड्चविंशतिः पुनस्तत्रैवऋष्युक्तिः-
श्लोकौद्वौमंत्ररूपिणौ एवंस्तुतेतिमंत्रोयमतिगुह्यं सुपावनम् देव्युवाचेतिप्रियतांमंत्रोयं षोडशाक्षरः देवाऊचुस्ततश्श्लोक्ता भगवत्याकृतंवदे
त् मंत्रोयंशतवर्णाढ्यो द्वादशोत्तरयुक्पुनः ततोऋषिरुवाचेति इतिप्रसादितेतिवै चतुःसंख्यास्तुतेश्लोकामंत्रास्तावंत एवहि श्लोकाश्चतुर्थे
ध्यायेतुषड्त्रिंशत्परमेश्वरि अर्द्धमंत्रद्वयेनैवचत्वारिंशद्वियुक्पुनः एवंमध्यचरित्रस्य पंचाशच्चशतोत्तरं तथापंचयुतंमंत्रामहालक्ष्म्यादि
भेदतः इतिमध्यमचरित्रेमंत्रनिर्णयएकविंशतितमंपटलम् २१ ऋषिरुवाचेतिपुराविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः षण्मंत्राः श्लोकरूपास्ते देवा
ऊचुस्ततः परम् नमोदेव्यादितः श्लोकास्त्रिंशद्विनम्रमूर्तिभिः विष्णुमायादितोभ्रांतिरूपांतेत्रीणिषष्टियुक् अवतारेपृथङ्मंत्रास्तेषांत्रिष-
ष्टिराहुतिः चितिरूपेणमंत्रेण आहुतित्रयमुच्चरेत् एवंमंत्रा अशीतिस्तेऋषिरुवाचइत्यथ एवंस्तवादियुक्तानात्वयाकस्मान्नगृह्यते मंत्राःसप्त
दशैतेतुऋष्युक्तिश्चनिशम्यवै इत्यादिभिस्तथैर्मत्रैः शुद्धभेदाः प्रकीर्तिताः अथदूतउवाचेतिदेविदैत्येश्वरः परम् इत्यादिनवमंत्राश्च पुनाऋ-
षिरुवाचह इत्युक्तेत्यादिमंत्रेणहेहेकेनचसरस्वति देव्युवाचेतिश्लोकास्तुचत्वारोमंत्रभेदतः दूतोवाचेतिपुनरप्यवलिप्तासि इत्यथ मंत्राश्च
त्वारिविज्ञेया देव्युवाचततः परम् एवमेतद्वलीशुंभो सचयुक्तंकरोतुयत् इतिमंत्रद्वयंश्लोकावंगमंत्राश्चतेनव एकोनत्रिंशच्चशताद्धिकाम
नुरूपकाः इतिपंचमोऽध्यायः ५ ऋषिरुवाचेत्याकर्ण्यश्लोकाश्चत्वारईरिताः पुनाऋषिरुवाचेतितेनाज्ञप्तस्ततः परम् मंत्रत्रयमिदंप्रो

त्मकः पुनः ६ अर्धश्लोकात्मकोमंत्रोराजार्धश्लोकमंत्रकः मंत्राश्चत्वारिंशदेवंश्लोकमंत्रचतुष्टयं ७ पुनरर्धमृषिश्चार्द्धश्लोकमंत्राः पुनर्द्वौश मं. प.
पुनरर्धः पुनाराजाएकोनाषष्टिरुच्यते ८ पुनरर्धंपुनः श्लोकापुनरर्धपुनर्ऋषिः पुनरर्द्धपुनः श्लोकाषण्मंत्राः पुनरर्धकम् ९ निद्रांभगवतींवि-
ष्णोरतुलांतेजसः प्रभुः इत्येवपाठोमंत्राणामेकसप्ततिरुच्यते १० ब्रह्मार्द्धश्लोकमंत्रोथश्लोकमंत्रास्त्रयोदश अर्द्धश्लोककविश्चार्धश्लोकश्लो
कास्तुपंचवै ११ पुनरर्धंतुमंत्राणांसपंचनवतिः स्मृता भगवानर्द्धमंत्रेद्वे ऋषिश्लोकार्धकंपुनः १२ श्लोकः पुनर्ऋषिश्लोक द्वयमंत्रद्वयंभवेत्
श्लोकानामष्टसप्तत्याचतुर्भिरधिकंशतम् १३ अ ध्यायादावेवऋषिरुवाचेतिसकृन्मनुः अष्टषष्टिमिताः श्लोकास्तावंतोमनवः स्मृताः १४ एको
नसप्ततिः सर्वेध्यायेमंत्राद्वितीयके आद्यावृषिरुवाचैकः पंचविंशत्ततः परम् १५ निहन्यमानायाश्लोकामुरवरागाकुलाक्षरम् इत्यंतादेव्युवाचै
कोगर्जगर्जेतिचापरः १६ श्लोकाऋषिरुवाचेतिपुनश्चश्लोकपंचकम् चतुश्चत्वारिंशदेवंसर्वेमंत्रास्तृतीयके १७ आदौऋषिरुवाचेति काद्याः
श्लोकमंत्रकाः षड्विंशास्तुऋषि श्लोकद्वयंदेवीततः परम् १८ प्रियतांत्रिदशाः सर्वेयदस्मत्तोभिवांछितं इत्यर्द्धश्लोकमंत्रोथदेवाऊचुस्ततः परं
१९ भगवत्याकृतंसर्वमित्यर्द्धश्लोकमंत्रकः यद्यंनिहताद्यंचश्लोक मंत्रत्रयंभवेत् २० ऋषिश्लोकास्तुचत्वारोमनवः परिकीर्तिताः षट्त्रिंश
च्छ्लोककेध्यायेचत्वारिंशद्द्व्याधिकम् २१ षट् सप्ततिश्लोकयुक्तेध्यायेमंत्रास्तुपंचमे एकोनत्रिंशदधिकंशतंकात्यायनीमतम् २२ एकोऋषि
रुवाचेतिपुराशुंभादयश्चषट् श्लोकमंत्रास्ततोदेवाऊचुश्चैवाष्टमोमनुः २३ नमोदेव्यादिकाः श्लोकाः पंचमंत्राः प्रकीर्तिताः त्रयोदशैवंमंत्रास्तु ५४

श्चऋषिरुवाच इत्युक्त्वा श्लोकमादितः अर्द्धषड्भिः श्लोकैर्मंत्रास्तत्संख्यकामताः एवंतुद्वादशेध्याये एकचत्वारिंशदाहुतीः इतिद्वादशोऽ
ध्यायः १२ ततस्त्रयोदशेध्याये ऋषिरुवाच इत्यथ एतत्तेकथितंभूपेत्यादिसार्द्धत्रयंमनुः मनुचतुष्टयमित्यर्थः मार्कंडेयउवाचेतिइतितस्यव
चोदितः श्लोकषट्कं ततोदेवीउवाच परमेश्वरी यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूप श्लोकेनैकेन ततोसकृत् मार्कंडेयउवाचेति ततोवक्ष्येमनुत्रयम् देव्युवाच पुनश्चैव
स्वल्पश्लोकत्रयेणवै अर्धानामेवमंत्रत्वाद्भवत्यत्रषडाहुतिः षट्संख्याहुतिरित्यर्थः ततोमार्कंडेयइतिइतिदत्वा तयोरिति द्वौमंत्रौपुनउच्चार्यसाव
र्णिर्भवितामनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकाहुतिस्त्रविधीयते एवंत्रयोदशेध्यायेहोमतर्पणकर्मणि शतानिसप्तसंख्यानितत्प्रोक्तानिशैलजे सकारादि
नकारांतोमनुः परमदुर्लभः ससंप्रदायविधिनाज्ञातव्योममवल्लभे अन्यथाविफलोमंत्रः सत्यंसत्यंमयोदितं तत्रहोमेस्वाहांता एतेमंत्रानमोंताः
तर्पणेतर्पयाम्यंताः इतित्रयोविंशतितमंपटलम् २३ केचित्तुमंत्रंपठित्वाततस्तदध्यायेदेवतायैनमइतिपूजनइत्याहुः एवंहोमाशक्तौजयंती
मंत्रेणैवहोमउक्तोन्यत्रपूजाचेतिदिक् कात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रविभागएवाभियुक्तैः स्पष्टीकृत्यदर्शितस्तथाहि अष्टसप्तत्युत्तराणां श्लोकानांशतपंचकं
प्रोक्तंसप्तशतीस्तोत्रेतत्सप्तशतसंख्यया विभज्यजुहुयान्मंत्रमितिकात्यायनीमतं मार्कंडेयउवाचैकः सावर्णाद्यास्ततःपरं २ श्लोकमंत्राःस
सदशअर्द्धश्लोकात्मकस्ततः एकोनविंशदेवंस्युर्वैश्योक्तिर्विंशतिस्तथा ३ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकत्रयमर्द्धंपुनर्भवेत् पंचविंशतिरेवंस्याद्राजाषड्ढं
शतिस्ततः ४ अर्द्धश्लोकात्मकोमंत्रोमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता ५ पुनरर्धंपुनःश्लोकत्रयमर्द्धंपुनर्भवेत् मार्कंडेयः पुनश्चार्द्धश्लोकः श्लोका

स॰स॰
५६

यरव्यातिंनदायास्याम्यहंभुवि ४२ एषोर्द्धमंत्रइत्याहुः केचिदत्रविचक्षणाः देवीहृयमृषिश्चैकोदेवाएक
नरांहृद्धिंदिनानिनवसंरत्राज्ञेयाः परिस्फुटं अष्टविंशच्छ्लोकयुक्तेप्यध्यायेद्वादशात्मके ४४ चत्वारिंशाच्चएकश्च मंत्रास्तत्राहुनिद्द
हुत्वादशांशतोहोमंतत्रमताऋषिः ४५ देव्युवाचेतिचैकैकमेवंसंख्यास्फुटोदिता त्रयोदशेसार्धसप्तदशश्लोकाः प्रकीर्तिताः ४६
वापिकमलैःक्षीरसंयुतैं इत्यंतापंचमंत्रास्तेमार्कंडेयस्ततः परं ४७ इतितस्यवचः श्रुत्वेत्यर्धमंत्रस्तथास्मृतः श्लोकमंत्रास्ततो
दैत्ययथावधि आदिमार्गे मंत्रोयंततः श्लोकस्तुमंत्रकः मार्कंडेयस्ततोमंत्रः श्लोकोमंत्रद्वयंततः ४९ ततोदेवीषडर्धा,नसप्तमं
मारभ्यपश्चादादिंसमापर्मंत्रत्रयंस्मृतं ५० आवृत्यात्वधिकोमंत्रः सावर्णिर्भविता मनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकामंत्रा अत्रस्मृताबु
एकावृत्तेपादमेकंदद्याद्वाश्लोकसंज्ञकाः उवाचवचनैः षड्भिर्मंत्रास्तेउक्तसंख्यकाइत्याहुः ५२ तत्रकात्यायनीतंत्रविरोधःस्प
देवता नंदाशक्तिः रक्तदंपाठफलंदेविशृणुष्वगदतोमम एकावृत्यादिपाठानांप्रत्यहंपठतांनृणां १ संकल्पपूर्वंसंपूज्यन्यस्यांगेषु
नरीशक्तिः दुर्गाबीजं वायुस्तत्त्वः २ न्यासप्रकारश्चनवार्णविधानेवक्ष्यते उपसर्गोपशांत्यर्थंत्रिरावृत्तंपठेन्नरः ग्रहदोषोपशांत्य
रीबीजं रविस्तत्त्वं सरस्वतीप्रहृत्तमुदीरयेत् नवावृत्याभवेच्छांतिर्वाजपेयफलंलभेत् ४ मुच्यतेप्राणार्तिजाड्यादितिवा ४रा ५५
र्थंकामसंहृष्टौमोक्षार्थीपावृत्याकामसिद्धिर्वैरिनाशश्चजायते ५ मन्वावृत्यारिपुर्वश्यस्तथास्त्रीवश्यतामियात् सौख्यंपंच
धर्मार्थकाममोक्षार्थं पूर्वांशा

मं॰प॰
५६

स.स.
५६

नरांहृद्धिंदिनानिनवसंख्यया काःप्रात्यंतास्तेषुमंत्रकाः प्रतिश्लोकंत्रयोमंत्राज्ञेयाः सर्वेत्रिषष्टिकाः २५ पुनःश्लोकात्मकोमंत्र-
हुत्वादशांशतोहोमंतत्रसिद्धिर्मंत्रावैसप्तषष्टिकाः २६ यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता नमस्तस्यैइतिप्रोक्तोविंशत्यस्य
वापिकमलैःक्षीरसंयुतैः धनंचतुरक्षरः अष्टाक्षरस्तृतीयोपिनमस्तस्यैनमोनमः २८ एवंद्वाविंशतिश्लोकेज्ञेयंतत्रत्रयंबुधैः
दैत्ययथावधि आदिमारभ्य २९ स्तुतासुरेतिचश्लोकद्वयंचैवपुनर्ऋषिः पुनःसप्तदशश्लोकाऋषिःश्लोकत्रयंततः ३० दूतस्य
मारभ्यपश्चादादिंसमापयेत्यस्यैकश्लोकइत्यर्थः चतुश्लोकीपुनर्दूतश्चतुश्लोकीपुनःशिवा ३१ श्लोकद्वयंमिलित्वातुचत्वारिंश-
एकावृत्तेपादमेकंदद्याद्वाशयेशताधिकं ३२ शतमेवंतुविज्ञेयप्राहुतीनांचपंचमे विंशतिश्लोकसंयुक्ते षष्ठेऽध्यायेप्रकीर्तिताः ३३ सर्वे
देवता नंदाशक्तिः रक्तदांविंशतिमंत्राणामित्येवंपरिकीर्तिताः ३४ पंचविंशतिश्लोकयुक्तेध्यायेमंत्रास्तुसप्तमे सर्वेमंत्राःश्लोक
नरीशक्तिः दुर्गाबीजं वारेवंतुमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता सार्द्धैकषष्टिश्लोकाढ्येऽष्टमेध्यायेप्रकीर्तिता ३६ एकषष्टिश्लोकमंत्राअंतेर्ध
रीबीजं रविस्तत्त्वं सररूषष्टिर्मंत्रसंततिः ३७ एकोनचत्वारिंशद्भिःश्लोकैर्युक्तेसमीरिताः अध्यायेनवमेमंत्रास्तावंतोथमनुद्व
र्थकामसंवृद्धीमोक्षार्थमनुस्तत्रयम् सार्द्धसप्तान्वितैर्विंशच्छ्लोकैस्तुदशमेन्विते ३९ सप्तविंशतिमंत्रास्तुश्लोकरूपास्ततोंतिमः अ
धर्मार्थकाममोक्षार्थेपू४० देव्युवाचद्वयंचैवद्वात्रिंशन्मंत्रसंग्रहः श्लोकानांसार्धपंचाशज्ज्ञेयमेकादशेस्फुटं ४१ पंचाशच्छ्लोकमंत्रा

मं.
१०४
५६

त्तरांवृद्धिंदिनानिनवसंख्यया नवाक्षरीविधानेन संपूज्याथविचक्षणः सहस्रंप्रजपेन्मंत्रंप्रत्येकंचयथाविधि मध्येचैकोत्तरांवृद्धिंजपेद्व्याःस्तवंमम
हुत्वादशांशतोहोमंतत्रसिद्धिंसमाप्नुयात् अपरश्चजपेद्विल्वंसमाश्रित्यमासमेकंतुयोनरः हुत्वाबिल्वदलैर्मांसंमधुरत्रययोगतः हुत्वादशांशतो
वापिकमलैःक्षीरसंयुतैः धनदेनसमांलक्ष्मींप्राप्नुयादुत्तमांध्रुवं हरगौरीतंत्रे श्रीकामः पुष्टिकामोवासृष्टिमार्गक्रमेणतु जपेच्छक्रादिमारभ्यशुंभ
दैत्ययथावधि आदिमारभ्यप्रजा।त्पश्चाच्छेषंसमाचरेत् शांत्यादिकामःसर्वत्रस्थितिमार्गक्रमेणतु सावर्णिःसूर्यतनयःसावर्णिर्भवितामनुः संकटेचांत्य
मारभ्यपश्चादादिंसमापयेत् ब्राह्मणद्वाराकरणेतुदक्षिणाविशेषउक्तस्तत्रैव पंचस्वर्णाःशतावृत्तेलक्षावृत्तेतुतत्त्रयं.पंच्यावृत्तेस्वर्णमेकंत्रिरावृत्तेतदर्धकं
एकावृत्तेपादमेकंदद्याद्वाशक्तितोबुधइति प्रथमचरित्रस्यब्रह्मा .षिः गायत्रीच्छंदः महाकालीदेवता नंदाशक्तिः रक्तद.तेकाबीजं अग्निस्तत्वं महाकाली
देवता नंदाशक्तिः रक्तदंतिकाबीजं अग्निस्तत्वं महाकालीप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः मध्यमचरित्र.स्य विष्णुर्ऋषिः उष्णिक्छंदः महालक्ष्मीर्देवता शाकं
भरीशक्तिः. दुर्गाबीजं वायुस्तत्वं महालक्ष्मीप्रीत्यर्थंजपेविनियोगः अंत्यचरित्रस्यशंकरऋषिः अनुष्टुप्छंदःमहासरस्वतीदेवता भीमाशक्तिः भ्राम
रीबीजं रविस्तत्वं सरस्वतीप्रीत्य.र्थंजपेविनियोगः शतावृत्तादौकामनाभेदेनहोमभेदउक्तः वाराहीतंत्रे हुनेत्प्रदीपितेवन्हौतिलधानादितंडुलान् धर्मा
र्थकामसंसिद्ध्यैमोक्षार्थीपायसंहुनेत् मारणेमोहनेचैवतथोच्चाटनकर्मणि हुनेन्मांसंत्रिमध्वक्तंमोहनेमधुपायसं स्तंभनेमातुलफलंवश्येतुसितसर्षपान्
धर्मार्थकाममोक्षार्थंपूर्वाशाभिमुखोहुनेत् मोहनेमारणेचैवहुनेद्दैदक्षिणामुखः उच्चाटनेउत्तरास्य इत्याहभगवान्भवः क्रोडतंत्रेप्रत्येकावर्तनंदेविहय

दशावृत्त्याश्रियमाप्नोतिमानवः ६ कलावृत्त्यापुत्रपौत्रधनधान्यागमंविदुः राजभीतिविनाशायवैरस्योच्चाटनायच ७ कुर्यात्सप्तदशावृत्तंतथाष्टाद
शकेप्रिये महाऋणविमोक्षायविंशावृत्तंपठेन्नरः ८ पंचविंशावर्तनाच्च भवेद्बंधविमोक्षणं संकटेसमनुप्राप्तेदुश्चिकित्स्यभयेसदा ९ जातिध्वंसेकुलोच्छे
दे आयुषोनाशआगते वैरिवृद्धौव्याधिवृद्धौधननाशेतथाक्षये १० तथैवत्रिविधोत्पातेतथाचैवातिपातके कुर्याद्यत्नाच्छतंवृत्तंततःसंपद्यतेशुभं ११
विपदस्तस्यनश्यंतिततोयातिपरांगतिं श्रियोवृद्धिः शतावृत्त्याराजवृद्धिस्तथापरा १२ मनसाचिंतितंदेविसिद्ध्येदष्टोत्तराच्छतात् शताश्वमेधयज्ञानांफल
माप्नोतिसुव्रते १३ सहस्रावर्तनाल्लक्ष्मीरावृणोतिस्वयंस्थिरा प्राप्नोमनोरथान्कामान्नरोमोक्षमवाप्नुयात् १४ यथाश्वमेधः क्रतुषुदेवानांचयथाहरिः स्तवा
नामपिसर्वेषांतथासप्तशतीस्तवः १५ उत्पत्तिचरितस्तोत्रंरूपस्यात्रितयात्मिका अथवाबहुनोक्तेनकिमन्येनवरानने १६ चंड्याः शतावृत्तिपाठात्सर्वाःसि
द्ध्यंतिसिद्धयः एतास्वेवकामनासुतत्तत्संख्याकस्तोत्रपाठेविशेषउक्तोमरीचिकल्पे रात्रिसूक्तंजपेदादौमध्येसप्तशतीस्तवम् १७ प्रांतेतुजपनीयंवैदेवीसूक्त
मितिक्रमः एवंसंपुटितंस्तोत्रंपूर्वोक्तफलदायकं १८ अत्ररात्रिसूक्तंदेवीसूक्तंचवैदिके इतिकेचित् रात्रिसूक्तंप्रथमाध्यायस्थंविश्वेश्वरीसूक्तं देवीसूक्तं
नमोदेव्याइत्यादिपंचमाध्यायस्थमित्यपरे अन्योपिप्रकारस्तंत्रोक्तः कृष्णाष्टमींसमारभ्ययावत्कृष्णाचतुर्दशी वृद्धौकोत्तरयाजाप्यंपूर्वसंपुटितंतुतत् एवंदे
विमयाप्रोक्तः पौरश्चरणिकः क्रमः तदंतेहवनंकुर्यात्प्रतिश्लोकेनपायसं प्रतिश्लोकेनेतिकात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रोपलक्षणं रात्रिसूक्तंप्रतिऋचंतथादेव्या
श्चसूक्तकमितिपक्षांतरे ऋचमित्युक्तमंत्रोपलक्षणं हुत्वांतेप्रजपेत्स्तोत्रमादौपूजादिकंमनुइत्यपरस्य अथातःसंप्रवक्ष्यामिनवरात्रविधानकं जपेदेको